İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 3 **AĞUSTOS 1930** **Sayı:29**

Tayinler

No. : 9843

Valiler :

İstanbul Valiliğine Vekâletinde bulunan İstanbul şehremini Muhittin beyin 1 Eylül 1930 tarihinden itibaren tayini Dahiliye Vekâletinn 19/8/930 tarihli teskeresile vaki olan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetince 21/8/1930 tarihinde tasvip ve kabul edilmiştir.

21/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

Kaymakamlar

Kararname numarası: 5472

Ergani Madeni Kaymakamı Kadri Nihat beyin Babaeski Kaymakamlığına Bünyan Kaymakamı Nazım beyin Sultaniye Kaymakamlığına Sultaniye Kaymakamı Bekir Sıtkı beyin Bünyan Kaymakamlığına, Çubuk Kaymakamı Sadri beyin Gürün Kaymakamlığına, Gürün Kaymakamı Abdülkadir beyin Çubuk Kaymakamlığına Beytüşşebap Kaymakamı Faik beyin Ergani Madeni Kaymakamlığına nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

İşbu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili Memur-

16/8/930

REİSİCÜMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil

İsmet

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

.....

Kararname numarası : 5548

Kızılcahamam kaymakamı Hüsnü beyin Göksün Kaymakamlığına, Göksün Kaymakamı Neşet beyin Kızılcahamam Kaymakamlığına, Tefenni kaymakamı Ali Riza beyin Nallıhan kaymakamlığına, Nallıhan kaymakamı Kâmil beyin Tefenni kaymakamlığına nakil ve tayinleri tensip edilmiştir.

Bu Kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/8/930

REİSİCÜMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil

İsmet

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

.....

Tasfiyeler

No. : 5542

Tahakkuk eden aczine binaen Amasya mektupçusu İzzet bey hakkında memurin kanununun muvakkat birinci maddesinin tatbiki tensip edilmiştir.

Bu Kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

23/8/930

REİSİCÜMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil

İsmet

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

.....

Müstafi addedilenler :

Saray kaymakamlığına tayin edilen Reşadiye kaymakamı Celâl, Şırnak kaymakamlığına tayin edilen Çivril kaymakamı Recep, Ovacık kaymakamlığına tayin edilen Sarayköy kaymakamı Şemsettin Beyler kanunî müddeti zarfında mahalli memuriyetlerine gitmediklerinden müstafi addedilmişlerdir.

.....

Emniyet işleri

Umum Müdürlüğü

Polis müdüriyeti şube müdürlüğü :

İstanbul Vilâyeti polis müdüriyeti üçüncü şube müdürlüğüne birinci şube müdiri esbakı Abdülkerim Bey tayin edilmiştir.

Polis müdiriyeti şube müdür muavinliği :

İstanbul polis müdüriyeti üçüncü şube müdür muavinliğine müdiriyeti mezkûre birinci şube başmemurlarından ve Hukuk Fakültesi mezunlarından Halil Şinasi Bey tayin edilmiştir.

İkinci komiserler :

Çanakkale ikinci komiserliğine Ankara ikinci komiserlerinden Cevat ve İzmir ikinci komiserliğine Erzurum ikinci komiserlerinden Hulûsi Efendiler naklolunmuşlardır.

.....

Serkomiserler :

Gazi-Antep serkomiserliğine Çanakkale serkomiseri Hüseyin Avni, Çanakkale serkomiserliğine Kastamonu serkomiseri Tahir ve Kastamonu serkomiserliğine Gazi-Antep serkomiseri Mustafa Sami Efendiler naklen tayin kılınmıştır.

Tercümanlar :

Emniyet işleri Umum Müdürlüğü kadrosunda münhal bulunan 40 lira maaşlı Ankara ikinci komiserlerinden olup polis mütehassıs refaketinde tercümanlıkta bulunan Akil Yılmaz Bey tayin kılınmıştır.

.....

Vekâlet inzibat Komisyonu Kararları

1. — Sabık Tosya ve lâhik Urla kaymakamı Baha Beyin köy kanununun tatbikinde fevkalâde mesaisinden dolayı takdirname ile taltifine,

2. — Aydın Vilâyeti dahilinde Köşk nahiyesi sabık Nüfus memuru Ahmet Efendi hakkında Aydın vilâyeti inzibat komisyonunca ittihaz olunan kat ı maaş kararına karşı mumaileyh tarafından yapılan itiraz üzerine evrak üzerinde icra olunan tetkikat neticesinde itirazı vakiin gayri varit görülmesinden reddine ve muvafıkı kanun olan mezkûr kararın tasdiki ile mahalline iadesine.

3. — Elmalı Nüfus memuru Mehmet Efendi hakkında mezuniyetsiz olarak bir gün vazifesi başına gelmemesinden dolayı Antalya Vilâyeti İnzibat Komisyonunca ittihaz olunan tevbih kararına karşı mumaileyh tarafından yapılan itiraz üzerine evrak üzerinde derecei saniyede icra olunan tetkikat neticesinde itirazı vakiin gayri varit görülmesinden reddine ve muvafıkı kanun olan mezkûr kararın tasdiki ile mahalline iadesine,

4. — Isparta Vilâyeti dahilinde Karaağaç muhasebei hususiye memuru Tevfik. Efendinin kanun ve nizamnamelere muvafık olarak verilen emirleri infaz etmediğinden dolayı hakkında memurin kanununun 31 inci maddesi mucibince bir sene kıdem tenzili suretile ceza tatbikine dair Isparta Vilâyeti inzibat komisyonunca ittihaz olunan karara mumai

.....

leyh tarafından vuku bulan itiraza binaen evrak üzerinde yapılan tetkikat neticesinde itirazı vakiin gayri varit görülmesinden reddine ve mezkûr kararın tasdikile mahalline iadesine,

5. — Sinop Vilâyeti tahrirat kâtibi Lütfü ve evrak memuru Cemal Efendilerin dairede yekdiğerini darp ve tahkir eylediklerinden dolayı haklarında Vilâyet İnzibat komisyonunca ittihaz olunan karara mumaileyhima tarafından vuku bulan itiraz üzerine icra olunan tetkikat neticesinde memurin kanununun 30 uncu maddesinde maaş kat'ını müstelzim ahval arasında madun ve eshabı mesalihe sui muamele etmek mevzuubahs olduğuna her iki memurun ise ayni derecede memur bulunmalarına binaen itirazları varit görülmekle Vilâyet inzibat Komisyonunca ittihaz olunan kararın nakzile mahalline iadesine,

6. — Çivril muhasebei hususiye memuru Mehmet ve süvari tahsildarı Mehmet efendilerin pul parası tahsilatında ihmal ve tekâsülleri görüldüğünden dolayı birer haftalık maaşlarının kat'i suretile tecziyeleri haklarında ittihaz olunan karara mumaileyhima tarafından vuku bulan itiraz üzerine evrak üzerinde yapılan tetkikat neticesinde mumaileyhimanın tahsilât için kanunî mukteziyat icra edilmiş ve borcunu vermeyen mükellefler için haciz muamelesi icra kılınmış olduğu halde bu muamele nazari itibare alınmadığı yolunda serdedilen itiraz varit görülmüş ve memurin kanununun 55 inci maddesi mucibince müdafaaları dinlenmeden karar verilmiş olduğu anlaşıldığından kararı vakiin nakzile tarifatı kanuniye dahilinde ikmal edilmek üzere vilâyete iadesine Vekâlet İnzibat Komisyonunca karar verildi.

.....

İcra Vekilleri Heyeti

Kararnameleri

Kararname numarası : 9646

341 senesi muvazenei Umumiye kanununun 23 üncü maddesi mucibince Toprağa muhtaç çiftçilere verilecek arazi hakkında Maliye Vekâletince tanzim olunup 2/7/930 tarih ve 1093 numaralı teskere ile teklif olunan merbut (tevzii arazi Talimatnamesi) nin tatbiki ; icra Vekilleri Heyetinin 5/7/930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

341 Muvazenei Umumiye kanununun
23 üncü maddesi mucibince yapılan

Tevzii Arazi
Talimatnamesi

1. — Her hangi suretle Devlete intikal etmiş arazi ve çiftlikler içinde veya civarında toprağa muhtaç ziraat erbabına aşağıdaki esaslar dahilinde tevzi olunur.

2. — Tevziat o arazi üzerinde veya civarında yerleşmiş olarak gerek çift hayvanatı ve gerek makine, sair alât ile çiftçiliği itiyat etmiş olanlar hakkındadır. Şukadarki köyde mukim ve ziraat ile filen meşgul olup ancak bakkallık mekkârecilik gibi iştigalleri de olanlar yarı nisbette tevziden istifade ederler. Şu halde şehir ve kasabalarda san at ve ticaretle iştigal ve bu yüzden iaşesini temin etmekte olanlar bu arazi civarında bahçe veya tarla sahibi de olsalar veya arazi isticarile intifa etseler de bu talimatnameye göre kendilerine arazi verilmez.

3. — Tevziat, mevcut arazinin genişliğine ve kıymetine göre evvelâ hiç arazisi olmayan ikinci derecede 50 dönümden noksan arazisi olan çiftçilere, üçüncü derecede 50 dönümden fazla yeri bulunan Ziraat erbabının vaziyet ve ihtiyaçları gözetilerek yapılır. Tevzi nisbeti esas itibarile bir

.....

yerde tevzi olunacak arazi ile muhtaç çiftçilerin adedine veya ihtiyaçlarına göre tayin edilir. Ve arazinin sulak ve kıraç gibi farklı olması halinde iyi, en iyi olarak ikiye ayrılması ve aralarında birin ikiye veya bir buçuğa gibi bir nisbet bulunması lâzım gelir.

Bu taktirde meselâ on dönüm en iyi toprak, onbeş veya yirmi dönüm iyi toprağa bedel addedilir. Arazisi müsait olan yerlerde en fazla her çiftçi hanesine 50 ve bundan başka her hanede mevcut ve iaşesi çiftçiye ait nüfus için 10 dönümdür. Bu suretle verilecek arazi hane için 150 dönümü geçemez. Arazi müsait olmadığı takdirde bu miktarlar hane ve nüfus mevcuduna göre ve o nisbet dahilinde tenzil edilir. Bu takdirde bu nisbet üzerinden meselâ: her hane için 25 ve her nüfus için 5 dönüm ve arazi daha az olan yerlerde her ev için 10 ve her nüfus için 2 dönüm olarak tefrik edilir.

4. — Her halde tevziattan evvel mevcut araziden mümkün olduğu kadar Mera, Harman yeri gibi köyün umumî ihtiyaç ve menfaatine tahsisi icap eden kısımlar ile gene o köy veya kasabada Mektep, Hastane, Spor mahalli gibi tesisleri lâzım gelecek ve beş dönümü geçmiyecek bir parça ayrılır. Bu meyanda bağ, bahçe, zeytinlik gibi yerlerin kanunen müzayede ile satılması lâzım geleceğinden bu nevi arazi tevzie dahil olamaz.

5. — Muhtaç çiftçilere arazi tevzii ya doğrudan doğruya hazinece veya idare heyetlerinin gösterecekleri lüzum ve mazbatalar üzerine hazineden alınacak mezuniyet ile mahallerince yapılır.

Bunun için tevziattan evvel mahalli mal ve tapu memurlarile bir mühendis veya messah ve idare heyetinden tefrik

.....

olunacak bir zat ile köy heyeti ihtiyariyesi bu esaslar dahilinde tevzii lâzim gelen araziyi gösterir bir veya müteaddit harita ile arazinin iyi ve en iyi olmasına göre her dönüm kıymetleri ve tevzi nisbeti ve saire hakkında lâzım gelen izahatı mahallen tesbit ederek idare heyetlerine tevdi ederler. Bir taraftan da ihtiyar heyeti kendilerine verilmesi lâzım gelen dönüm miktarını gösterir iki nüsha cetvel hazırlayarak on gün müddetle köyün münasip bir yerine asarlar. Bu cetvellere itiraz etmek isteyenler bu müddet zarfında şikâyetlerini köy ihtiyar heyetlerine bildirirler. Yanlışlık olmuş ise heyeti ihtiyariyece ve alâkadar memurlarca tashih edilerek bir nüshası kezalik idare heyetine verilir. Harita ve saire ile birleştirilen bu cetveller idare heyetlerince tetkik olunarak idare heyetinin mazbatası ile usulen hazineye gönderilecek hazine Fen heyeti tarafından tetkik ile münasip şekillerde tevzi olunmak üzere parçalara ayrılır ve bu parçalar harita üzerinde işaret edilerek Vekâletçe tasvip olunduktan sonra mahallerine iade edilir. Tevziatın icrası için harita keşif, mesaha gibi zarurî sarfiyat alâkadar çiftçilere aittir.

6. — Köylüye tevzi edilmek üzere ayrılmış olan parçaların haneye tefriki kurra iledir.

Şöyleki :

Tevzi memuru ve heyeti ihtiyariye ayni mıkdarlardaki dönümleri toplayarak yani (onar) dönüm alacakları ayrı, yirmişer dönüm alacakları ayrı olarak ayırıp kısım kısım bunların arasında kurra çekilir.

Şu halde meselâ her biri yirmi dönüm alacak sekiz hane varsa bunlar evelce ayrılmış olan yirmişer dönümlük sekiz parçayı kurra ile seçmiş olur. Diğer kısımlarda böylece hisselerini seçerler.

7. — Herkesin yeri malûm olduktan sonra arazilerde değiştirmek isteyenler bir hafta zarfında heyeti ihtiyariyeye ve

tevzi memurlarına bu arzularını bildirirler. Bu yerler değiştirilir. Cetvele işaret edilir ve buna göre tevzi cetvelleri katileşir.

8.— Ölçülüp ifraz ve tevzi edilmiş olan arazinin hudut ve mesahasini havi cetvelleri Maliye ve Tapu kadastro kalemlerine tevdi olunup bedelleri her çiftçi aile reisi namına borçlandırılmakla beraber her parça yine çiftçi namına kayıt ve tesçil edilerek senetleri verilir.

9. — Bedelleri tercihan dört veya altı senevi taksit ile alınmak üzere tevzi olunan arazi Hazineye ait ise hazine namına, ciheti vakfa ait ise vakıf namına birinci derecede (İpotek) (rehin) e raptedilir. Borçlarını birden vermek isteyenler namına ferağ kat'i yapılır. Taksitler her sene eylül ayında verilir.

10. — Tevzi olunan araziden köylünün ücreti arz, icarei zemin gibi tahakkuk etmiş borçları varsa nihayet üç defada ve arazi bedeli taksitlerde beraber alınması mümkündür.

11.— Devlet ve müessesat taraflarından sulama tedabirlerile veya bataklıkların kurutulması suretile temin olunan arazi bu talimatname hükmünden hariçtir.

12— Tevzi harici kalan veya şehir kasabalar civarında bulunan müteferrik arazi usulen ve müzayede ile satılır.

13— Köylünün arziye ihtiyacı icap ettirdiği takdirde diğer mevzuata göre teffiz ve temliki derdest olan arazide evvel emirde çiftçilere tevzi olunarak bakiyesi diğer erbabı istihkaka verilir.

14. — Mülhakatta mal müdürleri tevziat neticelerini defterdarlık vasitasile Hazineye bildireceklerdir.

15 — Bu Talimatname hükümlerini tatbikan icap eden tedbirleri almağa Maliye vekili mezundur.

.....

Kararname numarası : 9648.

Kaçakçılığın men ve takibi hakkındaki 2/6/929 tarihli ve 1510 numaralı kanunun 10 uncu maddesi mucibince tanzim olunup Maliye Vekâletinin 10/2/930 tarih ve 10137/45 numaralı teskeresi ile teklif edilen (Arama usulleri ile icra sureti) ni gösteren merbut talimatnamenin tatbiki; İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

5/7/930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

Kaçakçılığın men ve takibi hakkındaki Haziran 929 tarihli ve 1510 Numaralı kanunun onuncu maddesine tevfikan tanzim edilen ve arama usullerile icra suretini gösteren Talimatnamedir

Madde 1 — Kanunun üçüncü maddesinde yazıldığı veçhile her mahallin en büyük Mülkiye memuru bilûmum Gümrük memurları, bilcümle inhisar memurları, Polis müdürü, Merkez memuru, komiser, komiser muavini, polis memuru jandarma, zabıtan ve efradı, hudut ve sahiller muhafaza kıtaları zabitan ve efradı mezkûr kanununun 6 inci maddesi mucibince haiz oldukları arama salâhiyetlerini işbu talimatname ahkâmı dairesinde kullanırlar.

Madde 2. — İçinde kaçak eşya bulunduğu şüphe edilen balyalar, denkler, sandıklar ve emsali ile otomobil, araba, motor, tayyare gibi nakil vasitalarından aramalar aşağıda yazıldığı üzere yapılır.

A) Arama yapılmasına lüzum görülen eşya ve nakil vasıtalarının sahip veya zilyeddi aramaya razı olduğu taktirde hemen aranılır. Ve müsbet çıkarsa usulen zabıt varakası tanzim edilir. Muhalefeti halinde rızasına bakılmaksızın memurini aidesi tarafından arama yapılır. Muhalefet filen mukavemet şeklinde olup ta arama yapacak memurun muavenete ihtiyacı olursa talimatnamenin birinci maddesinde ya-

.....

zıh olup arama ile mükellef olanların ve bunlardan biri bulunmadığı taktirde mahalle muhtar veya ihtiyar heyeti azasından birine veyahut köy veya orman bekçilerine bilmüracaa onların yardımile aramağı yapar, işbu muhalefet ve muaveneti zabıtvarakasına da yazar.

Madde 3. — Hususî evlerde müştemelâtında arama,

A) Şehir, kasaba ve nahiyelerde arama yapmağa salâhiyettar olan ve birinci maddede isimleri sayılan memurların mahallinin en büyük Mülkiye memurundan yani Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerinden veya bunların mezun kıldığı zevattan alınacak tahriri mezuniyet ile,

B) Karyelerde muhtar veya vekilinin izin ve huzurile,

C) Arama izini verenlerin evlerinde arama icap ettiği takdirde mafevk Mülkiye memurunun tahrirî iznile yapılır.

Madde 4. — Hususî evin hududu dahilinde bulunan ve hususî ev ile alâka ve irtibatı olan odalar; bahçeler, mutbaklar, ahırlar, arabalıklar ve saire gibi yerler o mahallin müştemilatıdır.

Madde 5. — Kaçak eşya ile girilirken veya çıkılırken görülen mahallerde gündüzün izin almağa lüzum olmaksızın usulen arama yapılabilir. Kezalik kaçak eşya ile girilirken veya çıkılırken görülmezde kaçakçılığın vukuuna delâlet eden bir şey hissedilir veya duyulursa (meselâ bir mahalde rakı imal edildiğini ihsas eden kokunun intişar veya cipresinin atılması veyahut tütün kıyıldığına delâlet eden ahvalin vücudu ve saire gibi delâilin mevcudiyeti halinde) gündüz olmak şartile yine izin almağa hacet kalmadan arama yapılabilir. Şukadar ki her iki halde de aranıla-

.....

cak yer hususî ev ise zabıta memurlarından veya muhtar veya ihtiyar heyetleri azasından birinin huzuru şarttır. Bu maddede yazılı ahval ve delâile istinat eden aramaların gece yapılması icap ederse behemehal izin alınması ve yokariki fıkrada yazılı memurlardan birinin hazır bulundurulması lâzımgelir.

Madde 6,— Dükkân, mağaza, depo, anbar, antrepo, han, otel, pansiyon, sinema, tiyatro, gazino, kahvehane, bar, dansing, fabrika, imalâthane ve saire bu gibi mahaller ile müştemelâtında (alâka ve irtibatı olan odalar, büfeler, bahçeler ve muzika, tenis, dans, tiyatro, sinema yerleri ve sair bunlara mümasil kısımların da) umuma açık oldukları yani henüz kapıları kapanmamış veya içlerinde müşteri bulunmuş olduğu zaman izin almadan arama yapılır. Şu kadar ki otel ve han ve pansiyonlarda ikamete tahsis olunmuş ve meşgul bulunmuş olan odaların aranması ve bu maddede yazılı mahaller ile müştemilierinin umuma açık bulundukları zaman aranabilmeleri, hususî ev araması ahkâmına tabidir.

Madde 7. — Gümrüğe ait kaçak eşya aramaları 7 Haziran 926 tarihli kanun ahkâmına tabidir.

Madde 8.— Arama izni aranılacak hususî ev ve müştemilatının bulunduğu mahallin en büyük inhisar memurunun veya mezun kılacağı zevatın ve birinci maddede yazılı olup aramaya salâhiyettar olanların vaki olacak tahrirî talebi üzerine verilir. Bu tahrirî talepten aranılacak mahallin sarih adresi ve kaçak eşya bulunduğuna ne suretle kanaat getirildiği yazılmalıdır.

Madde 9.— Arama talebi üzerine mahallinin en büyük

.....

Mülkiye memuru arama iznini derhal vermeğe mecbur ve talep ve izni gizli tutulmakla mükelleftir.

Madde 10. — Arama yapan memurlar elbisei Tesmiyeyi labis değillerse fotoğraflı bir hüviyet varakası taşımağa ve istenildiği zaman göstermeğe mecburdurlar.

Madde 11 — Arama izni alındıktan sonra salâhiyettar memur her hangi polis merkez veya mevkiine veya jandarma karakoluna veyahut mahallî ihtiyar heyetleri azasına müracaat edecek ve bunlardan biri hazır olduğu halde aramayı yapacak ve cereyanı hali mübeyyin bir zabıt varakası tanzim edecektir.

Madde 12. — Arama iznini hamil olan memurların müracaatında ,, polis veya jandarma karakolları lüzumu kadar kuvvet vermeğe ve muhtarlar ile ihtiyar heyetleri azası da vaki olacak talepleri derhal kabul ve lâzımgelen muaveneti ifaya mecburdurlar.

Madde 13. — Hususî evlerde veya izinle aranması lâzım gelen sair mahallerde arama sahibinin ve sahibi orada değilse vekili veya o mahalde veya civarında oturanlardan birinin huzurile yapılır.

Aranacak mahalle girmeğe riza ve muvafakat gösterilmezse rızasına bakılmaksızın ve zaruret halinde kapı kırmak suretine girilir. Ve keyfiyet zabıtvarakasına yazılır.

Madde 14.— Muayyen tarifeli vesaiti nakliyede arama yapılması icap eylediği takdirde bu arama vesaiti nakliyenin istasyon ve iskelerlerde seyrüsefer tarifeleri mucibince hali tevakkufta bulunduğu müddet zarfında ifa ve ikmal edilir. Her hangi bir sebeple arama muamelâtı ikmal edil-

.....

mezse vesaiti nakliyenin hareketleri kat'iyyen tehir edilmez ve aramaya hali seyirde devam olunur.

Madde 15.— Aramaya memur olanlar vazifelerini ifa esnasında alâkadarana hüsnü muamele yapmakla mükelleftirler.

Madde 16. — Arama neticesinde kaçak eşya bulunursa arama ve zabıt keyfiyeti hakkında tanzim olunacak zabıt varakasına.

Bulunan eşyanın, hâli (saklı idi, dolabın altında bulundu, başka cins eşya arasına konmuş gibi), cins ve nevi, miktarı, ne suretle (zilyedin rızası ile mi, mukavemeti üzerine mi) zaptolunduğu sahibi kim olduğu veya ne suretle oraya getirildiği hakkında vaki beyanatı ve diğer lüzumlu malûmat ile birlikte aramanın saat ve dakika ile tarihi, izinli veya izinsiz girildiği ve sebebi, aramanın müddeti devamı nazır bulunanların isimleri yazılmalıdır.

Madde 17. — Arama neticesinde bulunacak eşyanın yukari ki madde dairesinde cins ve nev inin ve miktarının tesbit ve tayininden sonra evsafını ve hukukî kıymetini ve (suçun vukuuna delâlet edebilecek yani emare addolunabilecek şeylerin delâlet kuvvet ve kabiliyetini) muhafaza edebilmesini temin edecek şekilde kaplara konularak mühürlenmesi) ve bu cihet zabıtvarakasına yazılmalıdır. Müruru zamanla bozulan, azalan hiç olan veya başka bir maddeye çevrilen neviden şeyler hakkında hususî takyitlerde bulunulmalı veya bulunulmasını temin edecek şekil ve surette derhal mercie teslim edilmeli ve bu keyfiyet zapta yazılmakla beraber eşyanın kabının üzerine ve açıkça işaret ve kayıt olunmalıdır.

Kırılıp, ezilen, akan eşya dahi böyledir.

.....

Madde 18. — Zabıt ve müsadere olunan eşya ve mevaddın sahip veya alâkadarına müfredatını havi bir varaka verilir. Ve keyfiyet zabıt varakasına dercolunur.

Madde 19 — Nisan iptidasından eylül nihayetine kadar saat dört ile yirmi bir arası ve Teşrinievvel iptidasından Mart nihayetine kadar saat altı ile yirmi bir arası gündüz itibar edilmiştir.

Madde 20. — Bir yerin araması gündüz başladığı halde saat yirmi bire kadar bitmezse gece dahi aramanın ikmali caiz olur.

Madde 21 — izinsiz girilip çıkması memnu olan ve yollarda tesadüf edilecek kimseler ve her nevi nakliye vasitaları hakkında kanunun beşinci maddesi mucibince muamele yapılır.

Mezkûr maddenin ikinci fıkrasında yazılı olan silâh istimali salâhiyeti talimatnamenin birinci maddesinde yazılı vazifedarlardan inzibata memur olanlarla Gümrük memurlarına aittir.

Madde 22. — İnhisar idarelerine ait olup kaçakçılığın men i takibinde istimal olunan sefain için talep edilecek esleha ve cephane 4 Şubat 331 tarihli kanunu muvakkat mucibince ita olunur.

Madde 23. — İşbu talimatname 1 Ağustos 1929 tarihinden mer'idir.

Madde 24. — İşbu talimatname İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli içtimaında kabul edilmiştir.

.....

Kararname No : 9281

Sıtma Kanununun sureti tatbiki hakkındaki talimatnamenin dokuzuncu maddesinin merbut şekilde tadili; Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletinin 1/5/1930 tarih ve 3991 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetinin 14/5/1930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

14/5/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

Merbut şekil

13 Mayıs 1926 tarih ve 839 numaralı Sıtma Kanununun sureti tatbikine dair icra Vekilleri Heyetinin 16 Şubat 1927 tarihli içtimaında tasvip ve mevkii mer'iyete vaz'ı kabul olunan talimatnamenin dokuzuncu maddesinin muaddel şeklidir :

Madde 9.— Sıtmalıların tedavisinde istimal edilen kinin emlahile diğer sıtma ilâçlarının nevileri ve istimal suretleri Sıhhat ve İçtimaî muavenet Vekâletince tayin olunur.

.....

Kararname No. : 9663.

Kırtasiye depolarından muvazenei umumiyeye dahil dairelere hayır cemiyetlerine satılmakta bulunan levazımı kırtasiye ve tab'ıyenin harice nisbetle daha ucuz ve faideli olmasından idarei hususiyelerle mektepler ihtiyacı için de talep edilecek kırtasiyenin satılması ; Maliye Vekâletinin 24/ 3/1930 tarih ve 5575/25 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur. 2/7/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

Kararname No. : 9445.

Hükümet namına vukubulacak müzayede, münakaşa ve ihalât kanununun altıncı maddesinin belediyelerce yapılacak müzayede, münakaşa ve ihalelere de teşmili Dahiliye Vekâletinin 6/5/1930 tarih ve 88/29 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetinin 22/5/1930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

22/5/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil
İsmet
M. M.
M. Abdülhalık
Hariciye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü
Maarif Vekili
Cemal Hüsnü
İktisat Vekili
Şakir

Adliye Vekili
M. Esat
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya
Maliye Vekili
Ş. Saraçoğlu
Nafia Vekili
Recep
Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Dr. Refik

.....

No. : 9709.

Nafia Vekâletinden yazılan 12/7/1930 tarihli ve 4194 numaralı teskereye :

Memleketin İktisadî inkişafına vasıta olan mahsulâtımızın dahilde rakipsiz satılmasını ve yakın ve haricî pazarlarda rakabet edebilmesini temin eden amillerden biri de esaslı ihraç limanlarımızdan olan Haydarpaşa, Derince, İzmit, Mersin ve Samsun demiryolları ile yapılan zahire ve bunun son istihlâk cevheri olan un nakliyatının tenzilâtlı tarifeye tabi tutulması ile kabil olmakla beraber aynı zamanda geçen senenin zahire nakliyatı kârı 10.000 lirayı bile bulmadığı halde bir ton zahirenin bir kilometreye nakil masrafı vasati bir hesapla iki kuruş olduğuna göre bu hal üzerinden yapılacak her tenzil işletmeye zarar verecek mahiyette olmasına rağmen memleketin İktisadî inkişafı için demiryollarına düşen yardım hissesi olarak memleketin malı olan hatların memlekete hizmet yolunda çalıştırmak lüzumuna binaen 70.000 lira kadar bir zarar yapacak olan ve grafikte siyah hat ile gösterilmiş olan tenzilâtın yapılması muvafık görülmüş ve fakat iktisat Vekaletince vaki temas neticesi olarak merbut grafikte sarı çizgi ile gösterilen ideal tenzilâtın kabulü halinde Devlet Demiryollarının işletme zararım mütemadiyen artırmak ve zahirenin pazarlardaki vaziyetini düzeltmek için bütün yükü inkişafı ayrıca mühim ve hayatî bir mesele olan demiryollarına yüklemek zarureti hasıl olacağından hem memleketin bu günkü ihtiyacı nazarı dikkate alınmak ve hem de Devlet Demiryollarının fazla zarardan vikayesini temin etmek için tenzilât bu grafikteki siyah ve sarı hatların vasatisi olarak tesbit edilmiş ve bu noktai nazardan yapılan tetkikata göre :

.....

1.— Devlet Demiryollarındaki zahire nakliyat tarifesinin merbut grafikte siyah ve sarı çizgilerin ortasından geçecek bir hat derecesinde tenzil ve bu tenzilâtın satın alınan ve Devletçe yapılan hatların hepsine teşmili ;

2. —Bu tenzilâtın mezkûr hatlar üzerindeki bütün istasyonlardan Haydarpaşa, Derince, İzmit, Mersin ve Samsun limanlarına yapılacak nakliyata teşmili ;

3.— Yeni mahallere ve yeni şekilde yapılacak un nakliyatının da aynı tarifeye tâbi tutulması teklif edilmiştir.

Keyfiyet icra Vekilleri Heyetinin 12/7/1930 tarihli içtimaında görüşülerek mevzuubahs teklif iktisat Vekâletinin istediği tenzilâtı gösteren ve heyeti vekileye arzedilen şekillerde sarı çizgi ile gösterilen ve bir sureti raptedilen grafike çizilen hatta müstenit olması tasvip ve kabul olunmuştur.

12/7/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

Kararname No. : 9824

Yeni belediye kanununun 59 uncu maddesi mucibince tanzim ve ihzar olunan belediye meclislerinin çalışma usulüne dair merbut talimatnamenin mer'iyete vaz'ı Dahiliye Vekâletinin 14/7/1930 tarih ve 726/55 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 10/8/1930 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

10/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil
İsmet
M. M.
M. Abdülhalık
Hariciye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü
Maarif Vekili
Cemal Hüsnü
İktisat Vekili
Şakir

Adliye Vekili
M. Esat
Dahiliye Vekili
Ş. Kaya
Maliye Vekili
Ş. Saraçoğlu
Nafia Vekili
Recep
Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Dr. Refik

.....

Belediye meclislerinin çalışma usulüne dair
Belediye kanununun 59 uncu maddesine
tevfikan tanzim edilen
Talimatname

BAP : 1
İntihabat

1. — Belediye Meclislerinde Reis, Reis Vekilliği ve kâtiplik ve Belediye Encümen Azalığı gibi azadan her hangi birinin hangi bir işe intihabı gizli rey ile yapılır. Kanunda gizli rey ile yapılması tasrih edilmeyen sair hususat açık rey ile yapılır.

BAP : 2
Reylerin istihsali

2. — Belediye Meclislerinde açık rey mahsus işaret veya esami tayini ile ifa olunur.

3.— Mahsus işaret, elini yukarı kaldırmak, yahut ayağa kalkmaktır. Mahsus işaret ile istihsal olunan reylerin neticesini temyiz ve tayin etmek reis ile kâtiplere aittir.

.....

Bunlar ekseriyet hasıl olup olmadığında şüphe ve ihtilâf ederlerse bir kerre daha reye müracaat olunur. Şu kadar ki şüphe izale edilmediği takdirde esami tayini ile açık rey istihsal olunur.

4. — Esami tayinde rey istihsali şu suretle yapılır :

Meclis Azası oturmuş oldukları halde meclis hademesi rey sandığını getirip azadan her biri üzerinde kendi ismi yazılı iki kâğıttan ya kabul manasına olan (beyaz), veya ret ifade eyleyen (renkli) kâğıdı sandığın içine atmakla icra olunur. Sandığı Reisin nazareti altında Heyet huzurunda kâtipler açar, içinde bulunan kâğıtları sayarlar ve nevilerini başka başka zaptederler, neticesi Reis tarafından Meclise tebliğ olunur,

5. — Belediye Meclisinde gizli rey aşağıda gösterildiği üzere istihsal olunur : intihabatta azadan her biri rey varakasına tensip ettiği zat veyahut zatların isimlerini ve mukarreratta (kabul) veya (ret) kelimelerini tahrir eder. Ve bu varakayı üzerine başka bir şey yazmadan ve hiç bir işaret koymadan rey sandığına atar ve sonra kâtipler tarafından Reisin nezareti altında ve heyet huzurunda pusulalar birer birer açılıp bunlarda yazılı atlar ve ret ve kabul kelimeleri zapt ve kaydedildikten sonra netice Reis tarafından Meclise bildirilir.

(Rey varakaları azaya evvelden ayni renk ve şekilde olarak dağıtılır.)

6.— Bütçenin esami tayinde reye konulmasında bütçe kararnamesi madde madde varidat ve masraf cetvelleri fasıl fasıl müzakere olunur ve reye konur.

.....

BAP : 3

Müzakerelerin idare ve icrası

7.— Müzakereyi Reis açar, sonra kâtip geçen in'ikatta müzakereye iştirak eden azanın isimlerde mütalealarını ve okunan vesikaların ve verilen kararın hülâsalarını havi tanzim olunan zabıtnameyi okur bu zabıtname hülâsası Heyetçe kabul olunduktan sonra reis ile kâtiplerden biri tarafından imza olunur. Zabıtnamede heyetçe bazı tashihler yapılırsa bu tashihler zabıtnameye zeylen ilâve ve ayni suretle imza edilir.

8.— Meclise tebliğ olunmak üzere tevdi edilmiş evrak varsa müzakere nizamnamesinde yazılı maddelerin müzakeresine başlanmazdan evvel bunları reis meclise bildirir.

9. — Meclis reisliğine hitaben verilmiş olan istidaları reis kabul ile meclise tevdi eder.

10.— Müzakere ruznamesi reis tarafından yapılır ve ruznameye giren maddeler muayyen günde sırasile okunur. Ve müzakere edilir.

11. — Azanın söz söylemesi için evvel emirde reislikten söz istemeleri lâzımdır. Söz isteyenlerin isimleri talep sırasile reis tarafından işaret olunur. Evvelâ teklif olunan mesele ve alâkadar encümenlerin mazbatası okunur. Andan sonra aza tarafından söz söylenir. Reis her ne zaman isterse lâzımgelen izahat ve müdafaatta bulunabilir. (Meclis te söz söyleyen kimseler olduğu yerde ayağa kalkar).

.....

12. — Söz alanlar leh veya aleyhte söyleyeceklerini reise beyan ile kayt sırasınca ve fakat bir lehte bir aleyhte olmak üzere sırasile söz söylemeğe müsaade edilir.

13. — Söz alanlar reise hitaben söz söylerler.

14. — Belediye kanunun 61-64 üncü maddeleri mucibince izahat vermek üzere Mecliste hazır bulunacak olan memurlara Reislik tarafından kayıt sırasına bakılmaksızın söz verilebilir.

15. — Söz söylemede sadet haricine çıkmak ve bir kimsenin şahsî ve hususî halleri hakkında hakaret ve teessürü mucip olacak söz söylemek ve söz söyleyen zatın sözünü kesmek ve meclisin intizamına halel getirecek muamelede bulunmak memnudur. Aksi takdirde reislik tarafından ihtar icra olunur. İki defa ihtar gören zat gene hareketinde Israr ederse reis tarafından meclis salonunu terke mecbur edilir.

16. — Müzakereye hitam verilip verilmemesi için araya müracaat olunur. Müzakereye hitam verilmesi ekseriyetle kararlaştırıldıktan sonra müzakere olunan maddenin leh ve aleyhinde söz söylemek için kimseye söz verilmez ancak meselenin reye sureti vaz'ı hakkında söz söylemek serbesttir.

17. — Meclisçe ittihaz olunacak kararlar üç suretle kabul veya redde iktiran etmiş olur :

1.- Meclis mürettep azasının mutlak ekseriyeti ile olur. Mürettep azanın mutlak ekseriyeti demek belediye meclisinin azası mecmuu kaç kişi ise bunun yarısından bir ziyadesinin bir mesele hakkında ittifak etmesi demektir. Mürettep azanın mutlak ekseriyeti müracaat meselesi kanunun tasrih ettiği hususatta tatbik olunur.

2.- Mecliste bir meselenin müzakeresi reylerin istihsali sırasında hazır bulunanların mutlak ekseriyeti ile olur. Bu

da meclisin bilfarz mürettep adedi 20 olan bir mahalde 11 azanın mevcudiyetile müzakereye başlanıp reye müracaat edildikte bu 11 azadan lâakal altısının ittifak etmesi suretile olur. Keza 18 aza hazır olduğu halde reye müracaat edilse 10 kişinin ittifak etmesi şarttır.

3.— Mecliste hazır bulunan azanın ekseriyeti ya nisbî veya izafidir. Bunda mürettep adedi 20 olan bir Mecliste bilfarz 11 aza ile müzakereye başlanır, ve reye müracaat edilip te o meselede kabul cihetinin reye vaz'ında yalnız beş kişi kabul reyinde bulunsa hazır olan azanın ekseriyeti o meseleyi kabul etmemiş olduğuna göre bu mesele kabul edilmemiştir denemez, her halde ret cihetinde ayrıca reye vazolunmak icap eder. Çünkü bu defa reddeden dört kişi olsa hazır olan azanın kabul cihetini ihtiyar edenler beş kişi ;ret cihetini ihtiyar edenler dört kişi olduğuna ve şu hale göre evvelkinde altı kişi müstenkif kalmış demek bulunduğuna nazaran dört reye nisbeten ekseriyeti teşkil eden beş rey ile kabul ciheti tercih edilmiş olur.

18.— İşin esami ile reye konması kanunda tasrih edilmeyen hallerde evvelemirde bu suretle rey istihsaline meclisçe ekseriyetle karar verilmesi lâzımdır.

19. — Meclisin umumiyetle müzakereleri açıktır. Herkes müzakereleri dinlemeğe mahsus olarak ayrılmış ve tahsis edilmiş olan mahalde oturup müzakeratı dinleyebilir. Meclisin ekseriyetle vereceği karara göre yapılacak gizli içtimada samiler ve zabıt memurları da harice çıkarılır. Bu takdirde müzakerat meclisin müntahap kâtipleri tarafından zaptolunur.

20. — Heyeti umumiyede her madde kabul ve reddedil dikte reis (Meclis ekseriyetle veya ittifakla kabul veya ret etti) diye Meclise alenen beyan eder.

.....

21 .— Meclisin münakit olduğu mahaller reis ve azadan ve zabıt memurları ile reisin meclise izahat vermek üzere tevkil etmiş olduğu zevattan başka kimse girmez.

22. — Meclisin kararları reis veya reis vekillerinden birde kâtiplerden biri tarafından imza olunarak kanunun tasrih etmediği ahvalde belediye riyasetine tevdi ve riyasetçe infaz olunur.

23. —Mecliste söz alanlar sözlerini bitirmeden azadan biri tarafından müzakerenin kifayeti teklif olunursa evvel emirde bu mesele reye vazolunur. Müzakerenin kifayeti talebi reddolunduğu takdirde söz almış olanlara sırası ile söz verilir.

24. —- Dahilî nizamnameye tevfiki hareket edilmek teklif olunursa müzakere mevzuundan evvel bu cihet müzakere olunur.

25. — Müzakere olunan madde hakkında aza tarafından yapılan teklifler birden fazla olursa bu halde birinin reye konması ile reddi halinde diğer tekliflerin reye konmasını müstacel bir hale getirilmemesine dikkat olunarak teklifler sıraya konulur. Bilfarz müzakere olunan meselenin müzakeresinin tehiri veya başka bir meselenin bu meseleye takdim olunması teklif olunmuş ise diğer tekliflere tercihen evvel emirde bu cihet reye konulmak lâzımgelir. Müzakere mevzuu olan meselenin reddi teklif olunursa andan sonra bu cihet reye vazolunmak icap eder. Müzakere mevzuu olan meselenin tadilen kabulü teklifi varsa andan sonra da bu reye vazolunur. Tadil teklifleri tehalüf ve teaddüt ederse esas meseleye en uzak olan tadil tekliflerinde başlanarak reye vazolunur.

26. — Müzakere mevzuu olan bir madde iki meseleyi havi bulunuyorsa birbirinden tefrik ile ayrı ayrı reye müra-

caat edilmesi teklif edildiği takdirde o suretle muamele olunur.

27. — Rey toplamağa başlanmazdan evvel ekseriyette şüphe olunarak mevcut azanın sayılması teklif olunursa müzakeresiz reis ve kâtipler tarafından icra olunur.

28. — Meclislerin bir senelik içtima müddetlerine içtima devresi, bir günlük içtima müddetlerine inikat ve bir günde muhtelif vasıtalarla vukubulan içtimalardan her birine de celse denir. Ve zabıtların başında 1930 içtimai Devresinin 8 inci inikadının birinci Celsesi veya ikinci Celsesi tarzında tasrih olunur.

29. — Meclise verilen karar hilâfına vaki olacak teklifler aynı adi içtima müddeti için kanunî esbap olmadıkça ruznameye ithal ve müzakere olunamaz.

30. — Meclis müzakerelerini kayda mahsus zabıtname yi her müzakereyi müteakip imza etmek ve bunların muhafazasını gizli celse zabıtnamelerinin mahremiyetini temin edecek tedabir ittihaz eylemek bazı merasimde meclis namına hazır bulunacak zevatı seçmek reislerle müntahap kâtiplerden mürekkep riyaset divanına aittir.

31. — Meclisin her teşrinisani içtimaında bütçe ve kat i hesabının ve sair lüzum görülecek hususatın tetkiki için bir veya müteaddit encümen intihabına ve müzakere edeceği işlerden lüzum gördüklerini encümenlere tevdi salâhiyeti vardır. Bu encümenlerin azası en az üç ve en çok yedi kişidir. Bütçe ve kat ı hesap encümenleri en çok dokuz kişiden olabilir.

32. — Encümenler gizli rey ile içlerinden birini reis ve birini mazbata muharriri intihap ederler. Encümenin evrakının

muhafazası, kararlarının yazılması mazbata muharririne aittir. Encümen namına mecliste verilecek izahat reise ve reisin intihap edeceği zata aittir.

33.— Encümen azasının ekseriyeti hazır olmadıkça bir meseleyi karara bağlayamaz. Kararlar mevcudun ekseriyetile ittihaz olunur. Ekalliyette kalanlar reylerini mazbataya yazabilirler. Encümen kararları reis ve azası tarafından havale olunur.

34. — Meclisin müzakerelerinde intizamını bozacak surette gürültü olupta riyasetin ihtarına rağmen temadi ettiği halde ertesi günü içtima edilmek üzere reis meclisi tatil eder.

35. — Her celsenin sonundan evvel meclise nihayet verildiği esnada gelecek içtimain hangi gün ve saat kaçta başlayacağı ve ne müzakere olunacağı reis tarafından azaya beyan olunur. Ve buna göre tanzim edilecek müzakere ruznamesi meclis odasının münasip mahalline talik ve mümkün olan yerlerde bir sureti gazete ile ilân ettirilir.

36. —Bu Talimatname 1 Eylül 1930 tarihinden muteberdir.

.....

Kararname. No : 9842.

1580 Numaralı Belediye Kanununun İstanbul Belediyesinde tatbiki suretine dair Dahiliye Vekâletince ihzar ve Şûrayı devletçe tadilen tevdi olunan merbut nizamnamenin mer'iyete vaz'ı icra Vekilleri Heyetince 18/8/1930 tarihinde tasvip ve kabul olunmuştur.

18/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Başvekil	Adliye Vekili
İsmet	**M. Esat**
M. M.	Dahiliye Vekili
M. Abdülhalık	**Ş. Kaya**
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Dr. Tevfik Rüştü	**Ş. Saraçoğlu**
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Cemal Hüsnü	**Recep**
İktisat Vekili	Sihhat ve İçtimai muavenet Vekili
Şakir	**Dr. Refik**

.....

Heyeti umumiyece tadilen kabul olunan şekil
1580 numaralı belediye kanununun İstanbul
belediyesinde tatbiki suretine dair
Nizamname

Birinci Fasıl
Teşkilât

1. — Belediye Kanununun 149 uncu maddesi mucibince idareleri birleştirilen İstanbul Şehremanetile mahallî idaresine kanun ve nizamnamelerle verilen vazife ve hizmetler İstanbul Belediyesi tarafından aşağıdaki maddeler ahkâmına göre tatbik ve ifa olunur.

2. — Reisliği kanunen valiye verilen belediyede lüzumu kadar reis muavini bulunur.

3. — İstanbul Belediyesinde belediye kanununun 88 inci maddesi mucibince daire başâmirliklerini teşkil eden yazı, hesap, sıhhat, baytar, fen, teftiş, zat ve hukuk işleri müdürlüklerinden maada, iktisat, İçtimaî yardım, temizlik, sular, belediye zabıtası, itfaiye, turizm, bahçeler ve mezarlıklar gibi belediye kanununun 15 inci maddesinde yazılı hizmet ve vazifeleri görecek başâmirliklere merbut şubeler veya lüzuma göre müstakil müdürlükler vardır.

.....

Başâmirlikler ve müdürlükler şubelere ve şubeler bürolara ayrılır.

4.— Belediyenin ayrıldığı belediye şubelerinde, şube müdürlüğünden maada başkâtiplik, muhasebecilik, başkâtiplik, baytarlık, başmühendislik, belediye zabıtası ve temizlik işleri memurluğundan ve lüzumu olan belediye şubelerinde evlenme işleri memurluğu ve teşkilâtı ile icabında belediyenin diğer teşkilâtına ait memurlar bulunur.

5. —Belediye şubelerindeki nahiyelerde tabiplik, belediye zabıtası ve temizlik işleri memurlukları ile icabında belediyenin diğer teşkilâtına ait memur bulunur.

Bu nahiyelerde belediye şube müdürlerine ait vazifeler nahiye müdürlerine tevdi olunabilir.

İkinci Fasıl

Belediye teşkilâtına mevdu vazifeler

6.— Belediye reisi muavinlerinin vazifesi : Belediye ve idarei hususiye kanunlarının İstanbul Valisine tevdi ettiği hizmetleri, Valinin vereceği direktif ve salâhiyet dairesinde Vali namına idare etmektir. Muavinlerden hangilerinin, belediye ve idarei hususiye işlerinden hangilerini reisten sormak lâzımgeleceği reis tarafından bir talimatname ile tayin ve tefrik olunur.

7.— Yazı işleri müdürlüğü : Belediye idaresine ait muhaberatın icrası, umumî kayit muamelelerinin ifası, evrakın ve defterlerle dosyaların muhafazası, umumî istatistik tanzimi, icap eden evrak ile risalelerin tercümesi alelûmum basma ve neşriyat işlerinin ve matbaanın idaresi, dairede intizamın muhafazası, matbuatı tetkik ve takip ile belediye idaresini a

.....

lâkadar eden neşriyatı ait olduğu dairelere tevdi ve neticelerinin takibi ile Valiye arzı, İstanbul umumî meclisi ile encümenin müzakere ve kararlarını zabıt ve kayit gibi vazifelerle mükelleftir.

8. —Hesap işleri müdürlüğü : Belediye idaresine ait varidat ve matlubatın vaktü zamanında tahsilde bütçeye ve usulü muhasebe nizamnamesine ve hususî kanun ve nizamnameler hükmüne tevfikan sarf ve kaydı ve mahallî idaresinin muamelâtı maliye ve hesabiyesinin tedviri, hesap defterlerinin usulüne göre tutulması, evrakı müsbitenin ve gayrimenkûl malların senetlerinin muhafazası, şubelerden gelen cetvel ve defterlerin tetkiki ve her seneye ait bütçe ve hesabı kat'î ile idare ve devir muhasebelerinin tanzimi, emlâk ve akarların usulü dairesinde faydalı bir surette idaresi, vilâyet umumî meclisince tasdiki lâzımgelen varidata ait defterlerin ihzarı kendisine merbut müdürlüklerin belediye şubelerine ait hesap kayıtlarının tensikı ve murakabesi, umum demirbaş eşyanın kayıt ve teşbiti, depo ve ambarlar muamelelerinin tetkik ve murakabesi, satın alınacak eşyanın mukavelename ve şartnameleri dairesinde tesellümünün temini, satılacak şeylerin müzayede ile satılmalarının tanzim ve sair hesap işleri ile mükelleftir.

9. —Sıhhat işleri müdürlüğü : Umumî hıfzıssıha kanunu ile belediye ve idarei umumiyei vilâyet kanunlarının belediye ve idarei hususiyelere tevdi ve tahmil ettiği sıhhat ve İçtimaî yardım, vazife ve hizmetlerini ifa ve darülâceze ve hastane ve dispanser gibi sıhhî müesseseler muamelâtını murakabe ve sair sıhhî işlerle mükelleftir.

10. —Baytar müdürlüğü : Mezbahada kesilen veya hariçten kesilmiş olarak getirilen hayvanların hastalıktan salim olmasının temini için icap eden tedbirlerin tayini, şehir dahilindeki ahırların sıhhî şartlarının tayin ve ıslahı, müracaat vu

kuunda hayvanat hakkında baytarı muayene icra ve rapor itası, belediye idaresine ait hayvanların bakım usulünün tanzimi ve hastalıklarının tedavisi, aygır ve diğer hayvanat depolarının idaresi, hayvan ölüleri için mahal tefriki, tedariki, vasaiti nakliye komisyonlarının göstereceği lüzuma göre hayvanatın muayenesi hayvan sağlık kanun ve nizamnamesinin verdiği vazifelerin ifası gibi sair hayvan sağlık işlerde mükelleftir. Hayvan hastanesi bu müdürlüğe merbuttur.

11. — Fen işleri müdürlüğü : Şehrin şekli hazır ve müstakbel harita ve plânlarının tanzimi ve takarrür eden program mucibince tatbik ve icrası ve mebaninin kanun ve nizamlara ve sıhhî ve fennî kaidelere tevfikan inşasının temini, yolların ve meydanların tanzimi, kaldırım ve iskele ve köprü ve rıhtımların ve belediye idaresine ait binaların inşa ve tamiri, hidematı umumiyeyi ifa eden şirketlerin mukavelename ve şartnamelerindeki fennî şartların ve halkın ve şehrin menfaatine teallûk eden hususatın tamamen tatbik olunup olunmadığının takibi, tartıların ve ölçülerin muayene ve tanzimi, inhidama mail binaların yıkılması ve mazarratlarının kaldırılması, derelerin temizlenmesi, deniz ve nehirlerde işleyen ufak nakliyat vasıtalarının liman dairesi ve ticaret müdürlüğünün mütaleasını alarak ve kara nakliye vasıtalarının doğrudan doğruya sağlamlığını ve istiap haddinin azamî tahammül derecesini tayin etmek ve numaralarını vermek, beynelmilel seyrüsefer işaretlerini koydurmak, gaz ve benzin gibi yanmak ve patlamak tehlikesi olan maddelerin ve kömür depolarının mevkilerini ve konacağı yerlerin şeraitini tayin ve tesbit etmek, emlâk ve her nevi inşaat ve tesisat hakkında talep vukuunda fennî muayeneler icra ederek rapor ve şehadetname vermek, tiyatro ve sinema ve otel gibi umuma mahsus yerlerin fennî şartlarının ve bu gibi mahallerle sinaî müessese ve fabrikalarda elektrik tesisatının makine ve motor ve in-

.....

biklerinin ve kazan ve ocak ve bacalarının gerek ilk önceden gerek sonradan daimî surette fennî muayenelerini icra ve zararlarını izale etmek, su ve elektrik ve havagazı saatlerini kontrol etmek, şubelerdeki muamelatı fenniyeyi tanzim ve murakabe eylemek sinema operatörlerini ve şoförleri imtihan ile mükelleftir. Şirketler Komiserliği bu müdürlüğe bağlıdır.

12. — Teftiş Heyeti Müdürlüğü : Belediye idaresinin teftiş ve tahkik işlerine taallûk eden talimatnameleri ihzar, müfettişlerin mesai tarzlarını tayin, teftiş ve tahkik işlerinde müfettişlerin vali ile olan münasebetlerine tavassut ve teftiş raporlarını tetkik ve tahlil ve bunlar üzerine dairelere temas ve icabının icrasını takip, müfettişler tarafından verilecek tahkikat fezlekelerini tetkik ve bunların İdarî cihetleri hakkında ittihazı lâzımgelen tedbirleri tayin sene nihayetlerinde müfettişlerin mesaî neticelerine ve kanun ve nizamname ve talimatnamelerin tatbik tarzına dair sen elik rapor tanzim ve müfettişleri mevkut ve muntazam teftişe sevk, teftiş neticelerini istihsal ve sair teftiş ve tahkik işlerile mükelleftir, teftiş heyeti müdürü de müfettişlik sıfat ve salâhiyetini haizdir.

13. — Zat işleri müdürlüğü : Sicilleri vekâletçe tutulmayan belediye idaresine ait memur ve müstahdemlerin kanuna tevfikan sicillerini ve künyelerini tanzim etmek her türlü tebeddülût ve tahavvülatı kaydetmek yeni tayin edileceklerin ahvali umumiyesini tetkik ile nizamname ve talimatnamelerine tevfikan mezuniyet ve terfi ve tecziye ve tayin ve tahvil ve becayiş ve terkini kayit muamelelerinin ifasına müteallik hususatı takip ve tesviye eylemek, tekaüt ve eytam eramil maaşlarını hesap ve tahsis eylemek ve sair zatî işlere bakmakla mükelleftir.

14. — Hukuk işleri müdürlüğü : Tevdi olunacak işler hakkında mütalea ve mukteza beyan etmek tevdi edilecek memurin tahkikat evrakını tetkik ile noksanları varsa bildir

mek, belediye idaresile eşhas arasında yapılacak mukavelename ve şartnamelerin hukukî cihetlerini tetkik ve ihzar eylemek, belediye ve idarei hususiyenin leh veya aleyhinde ikame olunmuş ve olunacak davaların takip veya tenfizine ve sair hukukî işlere bakmakla mükelleftir.

15. — iktisat işleri müdürlüğü : Şehirde hayatı ucuzlatacak tedbirler almak, sıhhat işleri müdürlüğünce muayenelerinin icrasından sonra mürebbiye ve sütnine ve aşçı ve çamaşırcı gibi hizmetçileri tescil ve ruhsatnameye bağlamak, vesaiti nakliye tarifelerini tanzim ve tadilinde teşkil edilecek komisyonda vilâyet iktisat müdürü ile borsa ve ticaret odasından bir zat bulundurularak nakliye vasıtaları ücret tarifelerini ihzar etmek, ecnebi seyyahların şehrin temaşaya şayan yerlerini gezip görebilmeleri ve esnaf tarafından aldatılmamaları ve sair mümkün olan kolaylık ve yardımın gösterilmesi gibi işlere bakmak, seyyahlara rehberlik ve tercümanlık edecekleri tefrik ve ehliyet derecelerini tayin eylemek ve belediye kanunu ile sair kanunların İktisadî hususata dair belediyelere tahmil ettiği sair vazifeleri ifa eylemekle mükelleftir.

Haller idaresi ve turizm şubesi bu müdürlüğe merbuttur.

16. — Temizlik işleri müdürlüğü : Evlerden ve sokaklardan alelûmum süprüntüleri muntazam ve fennî vasıtalarla toplatmak ve kaldırtmak ve ifna etmek sokaklarda yayaların ve nakliye vasıtalarının gelip geçmesine engel olacak şeyleri kaldırtmak başıboş hayvanları yakalamak ve muhafaza etmekle mükelleftir.

17 — Sular müdürlüğü : Suyollarının ve çeşme ve havuzların tanzim ve idamesi, şehire bol ve temiz su getirilmesi ve sulara müteallik her türlü muamelâtın takip ve ifası ile mükelleftir.

18. — itfaiye Müdürlüğü : Umumî ve resmî yerlerde ve umuma açık olan mahallerde ve imalâthane ve fabrikalarda

.....

ve her dükkânda bulundurulacak tertibat ve itfaiye vesaitini tayin edecek tenbihnameleri ihzar etmek, yangım tarassut ve süratle ihbar ve istihbar için lâzımgelen tesisat ve teşkilâtı yapmak, itfaiye vasıtalarını her an hizmete hazır ve âmade bulundurmak, şehrin icap eden mahallerinde itfaiye havuzları ve sarnıçları yaptırmak, yangın vukuunda süratle yetişip itfasını temin eylemek ve sair afat vukuunda halkın imdadına koşmak vazifelerde mükelleftir.

19. — Bahçeler müdürlüğü : Şehrin umumî ve çocuk bahçelerini tanzim ve iyi halde muhafazası ve koru ve orman ve fidanlıklar yetiştirilmesi, yolların ağaçlanması ve bunların muhafazası ile mükelleftir.

20.— Mezarlıklar müdürlüğü : Cenazelerin teçhiz ve tekfini ve gasli ve mezarlığa nakli ve defni, kabristanların tanzim ve idare ve muhafazası vazifeleri ile mükelleftir.

21.—Belediye Meclisi ile Vilâyet Meclisi Umumisine kanun ve nizamnamelerle verilen hukuk ve vazifeleri haiz olan İstanbul Umumî Meclisine ait işlerde Belediye Kanununun 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 71, 73 üncü ve İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 125 inci maddeleri tatbik olunur.

22. — Belediye Şube Müdürleri : Şubeleri dahilinde belediye idaresinin âmiri olup umumî idareden mesuldürler kanun ve nizam ve talimatnamelerin kendilerine tevdi ettiği vazifeleri valinin nezareti altında olarak ifa ve salâhiyetlerini istimal ile mükelleftirler. İstanbul Belediyesinin munkasam olduğu şubelerde Şube Müdürlüğü vazifesi kaymakamlara tevdi olunabilir.

23. — Belediye şubelerinde evvelce mevcut belediye

meclislerine ve bunların ilgası üzerine belediye encümenlerine kanunlar ve nizamnamelerle tevdi edilmiş olan vazifeler belediye şubelerinde başkâtip, muhasebeci, baştabip, başmühendis veya mühendisten mürekkep şube heyetleri tarafından ifa olunur. Şube heyetleri kaymakamın riyaseti altında içtima eder.

24. — İstanbul bütçesinin idarei hususiye kısmına dahil Maarif, Nafıa, Ziraat işlerine ait teşkilât kadroları mevcut kanunlar ve mahallî ihtiyaçlar dairesinde İstanbul Umumî meclisi tarafından yapılır.

Üçüncü Fasıl

Müşterek hükümler

25. — Bu nizamnamede yazılı vazifeler daire ve şubelerin aslî vazifeleri olup vali veya âmirleri tarafından vilâyetten verilecek diğer kanunî ve nizamî vazifelerin ifası da mecburîdir.

26. — Müdürler ve şube müdürleri daire şubelerinin bütün muamelâtının mesul âmir ve murakibidirler. Kendi daire ve şubelerine mensup memurların kanun ve nizam ve talimatnamelerle muayyen vazifelerin sür at ve intizamla yapmalarını temin ederler. İstanbul umumî meclisi ile encümende müzakere edilen ve dairelerini alâkadar eden her türlü mesaili takip ve müdafaa ederler, dairelerine ait işlerde daire müdürleri aza sıfatı ile encümende hazır bulunurlar.

.....

Dördüncü Fasıl
İstişarî komisyonlar

27.—Şehrin imar ve tezyini, suların ıslahı, şehir müstakbel plânının tanzimi gibi esaslı şehir hizmetlerine taallûk ve yüksek ihtisasa tevakkuf eden mühim ve büyük işler hakkında rey ve mütalealarına müracaat edilmek üzere valinin davetile istişarî komisyonlar teşkil edilebilir.

28. — İstişarî komisyonlar : Komisyonlara tevdi edilecek işlerin mahiyetine göre darülfünun yüksek mühendis mektebi ve sair âlî mektepler profesörlerinden ticaret ve sanayi odasından, borsalardan ve malî müesseseler erkânından, ayni maksatlara hadim müessese ve cemiyetlerden, etıbba odasından ve barodan ve sair maruf istihsas erbabından olmak üzere Vali tarafından intihap ve davet olunacak zevattan terekküp eder.

29. — Komisyonların tabiî reisi Validir. Komisyonlar ikinci reisini kendi azası arasından seçerler.

Komisyonların ruznamesi vali tarafından tanzim olunur.

30. — Bu komisyonlar için meclisi umumice bütçeye konulmuş olan tahsisat işin nev ine ve mütehassısların gelecekleri mahallin uzaklığına göre muvazzaf olanlara da 1452 numaralı teadül kanununun 1 5 inci maddesinin hükümleri dairesinde muamele olunur.

31. — İşbu nizamnamenin tatbiki sureti ve müdüriyetlerin ayrılmış olduğu şubelerle kazalar şube teşkilâtındaki ak-

samı idarenin vazifeleri bir talimatname ile tavzih olunacaktır.

32. — Şurayıdevlet'çe görülmüş olan işbu nizamname hükümleri 1 eylül 1930 tarihinden başlar.

33. — İşbu nizamnamenin icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Muvakkat Madde

İstanbul umumî meclisi intihap ve içtima ile İstanbul Belediye bütçesini tanzim ve işbu bütçe meriyet iktisap edinceye kadar Belediye ve İdarei Hususiyenin mevcut bütçeleri ve o bütçelere müstenit teşkilâtı devam eder.

.....

Şûrayı Devlet Kararları

Mülkiye Dairesi Mazbatası

Sui niyet ve ihmalleri görülen müteahhitlerin teahhütlerini ifa hususunda diğer işlerde tekliflerinin kabul edilmemesi hakkında Muhasebei Umumiye Kanununun Vekâletlere bahşettiği salâhiyetin hususî idare işlerinde sureti tatbikında tereddüt edildiğinden bahisle keyfiyetin Şûrayı devletçe tetkik ve bir karara raptedilmek üzere Malatya Vilâyetinden gönderilen evrakın tevdini mutazammın Dahiliye Vekâletinin Başvekâleti Celileden muhavvel 15/5/1930 tarih ve 4357/431 numaralı teskeresi melfufları ile birlikte okundu.

İcabı teemmül edildi :

Muhasebei Umumiye Kanununun 118 inci maddesinde mülhak ve hususî bütçelerin hesabat ve muamelâtı hususî kanunlarla da muharrer kuyut mahfuz kalmak üzere bu kanun ahkâmına tâbi olacağı ve idarei umumiyei vilâyet kanununun halen mevkii meriyette bulunan idarei hususiyei vilâyet faslının 75 inci maddesinde de emvali hususiyei vekâletin emvali umumiye devletten madut bulunduğu sarahaten yazılı olması hasebile Muhasebei Umumiye Kanununun 27 inci maddesinde tasrih edildiği veçhile taahhüdatında ihmal ve sui niyetleri bulunduğu her hangi bir vilâyetçe tebeyyün

.....

eden eşhas ve şirketlerin idarei hususiye işlerine müteallik her hangi bir tekliflerinde idarei hususiyelerin kabul etmemeğe salâhiyetleri olacağı kanunun ahkâmı umumiyesine muvafık görülmüş ve bir vilâyetçe yapılacak ret keyfiyetinin diğer vilâyetler idaresine bildirilmesi hususunun da o vilâyet encümenince ittihaz olunacak karara binaen Dahiliye Vekâletine vaki olacak iş ar üzerine Vekâletçe yapılması muvafık olacağı mütalea kılınmıştır.

Keyfiyetin bir kerre de Heyeti Umumiyeye arzına ittifakla karar verildi.

20/5/1930

Heyeti Umumiye Mazbatası

Mülkiye Dairesinin 20 Mayıs 1930 tarih ve 1342/1663 numaralı işbu mazbatası heyeti umumiyede okundu :

Taahhütlerinde sui niyet ve ihmalleri görülmüş olan müteaahhitler hakkında Muhasebei Umumiye Kanununun vekâleti ere verdiği salâhiyeti hususî idare işlerinde de sureti tatbikına dair dairei müşarünileyhaca müttahaz kararın kanuna ve maslahata muvafık olduğu ledettetkik anlaşılmakla aynen tasdikına 23 Haziran 1930 talihinde ittifakla karar verilmiştir.

.....

Menafii umumiyeye hadim cemiyetler arasına konulmasını istiyen cemiyetlere bu sıfatın izafesinde ne gibi hususların nazarı dikkate alınacağına dair Şûrayı Devlet Heyeti Umumiyesinin 6 Nisan 1930 tarihli inikadında ittihaz olunan karar

Cemiyetler kanunu mucibince müteşekkil bazı cemiyetler tarafından sadece nizamnamei esasiyeleri gönderilmek ve teessüs maksatları sathice bildirilmek suretile ait oldukları vekâletlere bilmüracaa Şûrayı devletçe haklarında menafii umumiyeye hadim cemiyetler meyanına ithalleri için karar verilmesi talebinde bulunulmaktadır.

Halbuki Şûrayıdevlet ve cemiyetler kanunları ile sair mevzuatımızda menafii umumiyeye hizmetleri tasdik olunacak cemiyetlerin ne gibi vasıfları haiz olacakları hakkında bir sarahat yoktur. Binaenaleyh bu bapta tatbikatta Şûrayı devletçe düsturülamel olabilecek bir usul takrir ve tesbit olunarak badema verilecek kararların bu prensip dairesinde ittihazı Heyeti Umumiyece tensip olunmuş ve atiyüzzikir esaslar takarrür ettirilmiştir :

1. — Müracaat edecek cemiyetlere menfaati umumiye ye hadim oldukları yolunda karar verilmesi ya kıymetlerini takdir veya teessüslerini teşvik sadedinde olmak lâzımgelir. Vakıa Fransada bu hususta cari tatbikata göre menfaati u-

.....

mumiyeye hadim oldukları tasdik olunan cemiyetler kabiliyeti hayatiyeleri müşahede edilmekle beraber deruhte ettikleri hidematı fiiliyat sahasında muvaffakiyetle inkişaf ettirenlere maksur bu gibi cemiyetler hakkında böyle bir kararın ittihazı münhasıran bunların hizmet ve mesailerinin bir nişanei takdiri mahiyetinde addedilmekte ise de memleketimizde ekseriya bu gibi cemiyetler hükümetçe teşvik ve himayeye mazhar olmadan teessüs edemedikleri gibi bunların fiiliyat vadisinde ilerleyebilmeleri de haklarında bazı mertebe yardımda bulunmağa bağlı olduğundan burada mutlaka Fransa misaline ittiba zaruri addedilmemiş ve henüz teşekkül eden ve fakat mevcudiyetlerinden umumun istifadesi mütehakkık olan bazı cemiyetlerin de kanunların menafii umumiyeye hadim cemiyetler için bahşettiği bazı fevaide mazhariyetleri faideli görülmüştür.

2. — Cemiyetler muamelâtını murakabe, doğrudan doğruya Dahiliye Vekâletine ait olduğundan menfaati umumiyeye hadim olduklarının tasdikına dair cemiyetler tarafından yapılacak müracaatlar evvel emirde Vekâleti müşarünileyhaya tevcih olunmak icap eder. Vekâlet cemiyetin faaliyette bulunduğu merkez valiliğinin ve indeliktiza cemiyetin gayesile alâkadar vekâletlerin mütalealarını aldıktan sonra talebin tervicini muvafık görmediği takdirde red veya muvafık bulunduğu halde esbabı mucibesile birlikte kendi mütaleasını Başvekâlet makamına bildirir.

3. — Bir cemiyetin menafii umumiyeye hadim cemiyetler arasına konması talebi, heyeti umumiyelerince verilecek karara binaen vaki olmak icap eder.

4. — Şurayıdevlet'e sevkolunacak dosya arasında aşağıdaki evrakın bulunması lâzımdır.

A. — Cemiyet nizamnamei esasiyesinden 3 nüsha.

B. — Cemiyetin teşekkülünü müteakip cemiyetler kanu-

.....

nunun 6 inci maddesi mucibince yapması lâzımgelen ilânı havi gazete nüshası.

D. Cemiyet merkezde şubeleri ve sair müessisler hakkında bir liste.

C. — Cemiyetin menafii umumiyeye hizmet noktasından gayesi ve mesaisinin inkişafı hakkında muhtıra.

Ç. — Cemiyet azasımn adedi ve hissei naktiyelerinin senelik yekûnu.

S. Son senei maliye hesabatı bilançosu.

F. Menkul ve gayrimenkul eşya ve matlubat defteri.

L. Menafii umumiyeye hadim olduğunun tasdiki talebine mezuniyet veren umumî içtima zabıtnamesi.

İşbu evrakın tetkiki neticesinde Şûrayı devletçe menafii umumiyeye hadim cemiyetler meyanına konmaları için cemiyetin nizamnamede tadılât veya ilâvat icrasına. ve ezcümle cemiyetin bilmuvafaka veya nizamnamesine tevfikan veya hükmen infisahı halinde emvalinin sureti taksimine müteferri ahkâmının tebdiline lüzum görüldüğü takdirde evvel emirde bu tadilât ve ilâvatın yapılması icap eder. Yukarıdaki ahkâmın badema tatbikatta düsturu hareket ittihaz edilmek üzere alâkadar makamlara arz ve iblâğı 6 nisan 1930 tarihinde ittifakla karargir olmuştur.

.....

HÜLÂSA:

Yeni Belediye intihabı yapılırken nazarı dikkata alınacak hususata dair:

No. 726-77.

Hükümleri 1 eylül 1930 tarihinden muteber olan 1580 numaralı belediye kanununun 31 inci maddesine tevfikan eylül iptidasından itibaren belediye intihaplarına başlanacaktır.

Belediye intihabı hakları, intihabın sureti icrası ve intihap müddetleri kanunun üçüncü faslında tarif edilmiş olmakla beraber tatbikatta tereddüt ve istilâmı mucip olacağı tahmin edilen maddeler hakkında şimdiden izahat itası muvafık görülmüştür.

Madde 21. — Bu madde belediye meclisleri aza miktarını beldenin nüfusuna göre nisbî bir tezayütle tesbit etmektedir.

Belediye meclisleri mürettep aza adedinin tayininde son umumî nüfus tahririnde belediye hududu dahilinde yazılı umumî nüfus yaşları ne olursa olsun erkek, kadın miktarı muteber olduğundan bu miktarın nüfus dairelerinden alınacak malûmat ile tesbit ve tevsiki lâzımdır.

Umumî nüfus tahririnin icra edildiği 1927 senesinden şimdiye kadar fek veya ilhak suretile belediye hududunda değişiklik olmuş ise nüfusun hesabında belediyeye iltihak veya ondan infikâk etmiş olan belde akşamındaki nüfusun da zam veya tenzili icap eder. Bu zam veya tenzil olunacak nüfus dahi o kısımda son umumî tahrirde yazılı nüfus miktarına

mutabık olacaktır. Son umumî nüfus tahririnde kadın, erkek umumî nüfusu bilfarz 69.547 olan bir şehrin belediye meclisi mürettep aza adedi şu şekilde hesap edilir :

Aza adedi

12	… … … 000	—	3000
4	… … … 3000	—	5000
5	… … … 5000	—	10000
5	… … … 10000	—	25000
5	… … … 25000	—	50000
1	… … 50000		69547

32. Yekûn.

Umum nüfusu 5785 olan bir kasabada Belediye meclisi mürettep aza adedinin hesabı şöyledir :

Aza adedi

12	… … …000	—	3000
4	… … … 3000	—	5000
0	… … … 5000	—	5785

16. Yekûn.

Yani kanunda aza adedinin tezyidine esas tutulan mikyaslardan daha az olan bakiye miktarları nazari itbara alınmaz. Şu suretle tesbit olun belediye meclisi mürettep aza adedi alelûsul ilân olunur.

Madde 22. Bu madde İstanbul gibi İdarî şubeleri olan belediyelerde tatbik olunur. Şubelere ayrılmış bulunan belediyelerde intihabat şubelerde cereyan edeceğinden bu madde belediye meclisine intihap olunacak aza adedi şube

ler nüfusu ile münetasip olmasını temin maksadile vazolunmuştur. Binaenaleyh bu kabil belediyelerde her şubenin tahakkuk eden nüfusile beldenin umumî nüfusu arasındaki nisbete göre şubelerde intihap olunacak aza adedinin tayini ve intihaba başlanır başlanmaz ilân olunması icap eder.

Madde 23, 24. — Seçmek ve seçilmek şartlarını tespit eden bu maddelerin merbut nümunelerde gösterildiği veçhile (nümune 1, nümune 2) doldurulmak üzere mahalle muhtarlarına gönderilecek cetvellere aynen yazılması şayanı tavsiyedir.

Madde 32—1 Eylül 1930 tarihinde belediye reisleri İstanbulda şube müdürleri tarafından mahalle muhtarlarına birer teskere yazılarak her mahalleden intihap encümenini kur'a ile teşkil etmek üzere intihap hakkını haiz okur yazar ikişer kişi talep olunacaktır. (nümune3).

32 inci maddedeki tarifat dairesinde mahallelerden seçilecekler mahalle muhtarının bir teskeresile (nümune4) belediye reisi tarafından tayin olunacak günde belediye dairesine gelerek kanunun tarifi veçhile intihap encümenini teşkil ederler. Kanun intihap encümeninin en az beş, en çok on kişiden terekküp edeceğini tasrih ettiğinden bir veya iki mahallesi olan küçük kasabalarda encümenin beş kişiden terekküp etmesi ve binaenaleyh bu gibi yerlerde mahallelerden bu nisbette aza istenmesi lâzımdır.

Madde 33. — İntihabatın tesri ve teshili maksadile bu maddeye tevfikan teşkil olunacak intihap şubelerinin hangi mahalle ve sokaklardan müteşekkil bulunduğunun intihabattan altı ay evvel tayin ve mahallî en büyük mülkiye memuru tarafından ilân edilmesi meşrut ise de bu şeraiti kanuniyenin ifasına bu intihapta maddeten imkân mevcut olmadığından ötedenberi intihabatın şubelere tefrik suretile icrası mutat ve müteamil olan beldelerde intihap şubesinin tes-

kiline zaruret var ise eski intihap şubelerinin halen ipkası ve hudutlarında tadilât yapılmayarak bu cihetin belediye meclisi kararı ile ilân edilmesi muktazidir.

İntihap şubelerinde 33 üncü maddedeki tarifat dairesinde teşekkül edecek encümenler İstanbul gibi İdarî şubesi olan belediyelerin idari şubelerinde icrayı faaliyet edecek encümenler gibi müstakil olmayıp talî mahiyette ve sırf intihabı teshil maksadile teşkil edilecektir. Binaenaleyh, 33 üncü maddeye tevfikan teşkil olunacak intihap şubelerine ait encümenlerde zabıt defteri ve 40 inci maddeye tevfikan hazırlanmış rey sandığı bulunmakla beraber bu encümenler münhasıran şubelerindeki müntahiplerin reyini kanunun tarifatı dairesinde toplamakla mükelleftirler. İtirazların tetkiki ve tetkikat üzerine karar ittihazı muterizlere tebligat ifası, müddetlerin temdidi ve sandığın açılması, reylerin tasnifi ve teayyün eden neticeye göre mazbata tanzimi gibi muamelât belediye dairesinde belediye reisinin riyaseti altında 32 inci maddeye tevfikan teşekkül edecek asıl intihap encümenine aittir. Bu kabil intihap şubelerinde 22 inci maddede mevzuubahis belediye şubeleri gibi şube nüfusu üzerinden değil beldenin umumî nüfusu üzerinden hesap olunacak aza miktarına göre reyalınır ve reylerin istihsalini müteakip sandıklar mühürlü olarak belediye dairesinde intihap encümeni huzuruna getirilerek bütün şube sandıkları birer birer açılır. Reylerin tadat ve tasnifi İstanbul belediye şubelerinde olduğu gibi ayrı ayrı değil hepsi birden bir sandık gibi nazari itibara alınarak teayyün eden umumî neticeye göre mazbata tanzim edilir.

Madde 34. — (Nümune 1, 2). veçhile mahallelerden gelecek cetveller intihap encümenince tetkik olunarak tadilen veya aynen kabul ve teksir olunduktan sonra Hükümet ve belediye daireleri kapıları ile diğer münasip yerlere a-

sılır. Cetvellerin imlâ ve teksirinde belediye kâtiplerine yardım etmek üzere muvakkaten ücretli kâtip istihdamı caizdir.

Madde 36. —Kanunun bu maddesile intihap encümeni tarafından cetvellerde yapılacak tashihat ve tadilâtın en çok eylülün son günü akşamına kadar ikmal ve intacı mecburî tutulduğundan defterlerin ilânı tarihinin kanunen altı gün zarfında varit olacak itirazları dinlemeğe ve bütün tetkikatı ikmal etmeğe müsait ve geniş zaman bırakacak bir surette tespit olunması iktiza eder.

Madde 37—İntihap encümeni kararlarına itiraz için kanunen tayin olunan üç gün müddet kararın tebliği tarihinden başlayacağı ve reylerin sandığa atılma müddeti bir kararla tayin ve tahdit edilmiş bulunacağı ve intihabın sonu ise kanunen teşrinievvelin on dokuzuncu gününü geçmeyeceği cihetle muterizlere intihap encümeni kararının derhal ve süratle tebliği suretile itiraz ve mahkeme kararı müddetlerinin reyatılması müddetine tedahül ettirilmemesi icapeder.

Reylerin kaç günde sandığa atılabileceği, sandığın muayenesi, mühürlenmesi, reylerin sandığa atılması, sandığın açılması, reylerin tadat ve tasnifi şekil ve suretleri kanununun 38, 39, 40, 41, 42 inci maddelerinde izah olunduğundan bu hususatın tafsiline lüzum görülmemiştir.

Her intihap encümeninde sahifaları numaralı ve mühürlü bir zabıt ve karar defteri bulunması kanunun 33 üncü maddesi iktizasındandır. Bu deftere kararlar yazılmadan evvel intihap encümeninin kimlerden mürekkep olduğunun ve kararın ittihazı esnasında azasından kimlerin mevcut bulunduğunun zabıt ve kaydı ve bilahara karar metninin yazılarak tarih konması ve mevcut olan azaya ayrı ayrı karar zirinin imza ettirilmesi lâzımdır, (nümune 5).

Madde 43. —Sandık açılarak reyler tadat ve tasnif edildikten sonra taayyün eden netice 43 üncü maddeye tevfikan bir mazbata (nümune 6) ile encümen tarafından vali veya kaymakama bildirilecektir efendim.

.....

Teşkilât, Fek ve İlhaklara ait Kararnameler

No. 5471

Madde 1. Mersin Vilâyetinin Tarsus kazasına merbut Gerdan köyü Adana Vilâyetinin merkez kazasına ve Tarsus kazasının şihli ve Bürücek köyleri mezkûr vilâyetin Karaisalı kazasına tâbi Pozanti nahiyesine ve gene Tarsus kazasının Bucak ve Hacıosmanbey Çiftliği köyleri de Karaisalı kazası merkezine ilhak edilmiştir.

Madde 2. — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

16/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Başvekil **İsmet**

Dahiliye Vekili **Ş. Kaya**

.....

No. 5483

Madde 1. — Ankara vilâyetinin Haymana kazasına merbut Yenice nahiyesine muvakkaten merkez ittihaz edilmiş olan Kürtgökgösü karyesi isminin Sendıran köye tebdilde mezkûr nahiyeye daimî merkez ittihaz edilmiştir.

Madde 2. — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

19/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Başvekil **İsmet**

Dahiliye Vekili **Ş. Kaya**

.....

No. 5484

Madde 1. — Kocaeli Vilâyetinin merkez kazası dahilinde, İhsaniye ve Hendek kazası dahilinde, Karadere ve Adapazarı kazası dahilinde, Taşağıl, Kâzımpaşa namları ile birer nahiye teşkil edilmiştir.

Madde 2. — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur .

19/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Başvekil **İsmet**

Dahiliye Vekili **Ş. Kaya**

.....

No. 5544

Madde 1. — 1612 numaralı kanun mucibince Malatya Vilâyeti dahilinde 1 eylül 1930 tarihinden sonra tam teşekküllü yapılmak ve teşkilât cetvellerinde gösterilen köyler mülhakatını teşkil etmek üzere merbut cetvelde isimleri ve tâbi bulundukları kazalar yazılı otuz nahiye teşkil edilmiştir.

Madde 2. Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

23/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Başvekil **İsmet**

Dahiliye Vekili **Ş. Kaya**

.....

Malatya Vilâyeti merkez kazası : Kale, İspendere, Ortaköy, İsmetpaşa, Tahir, Fethiye nahiyeleri.

Kemaliye merkez kazası : İliç, Aşutke, nahiyeleri.

Arapkir merkez kazası : Mutmur, Birik, Ağın nahiyeleri.

Hekimhan merkez kazası : Hasançelebi, Gelengeç nahiyeleri.

Akçadağ merkez kazası : Levent, Kürecik Viranşehir nahiyeleri.

Adıyaman merkez kazasında : Akpınar, Tut, Çalgan, Samsat, Kuyucak, Koçali nahiyeleri.

Pütürge merkez kazasında : Keferdiz, Taraksu, Gerger, Sinan nahiyeleri.

Kâhta merkez kazasında : Alut, Sincik, Tokaris, Narince nahiyeleri.

.....

No. 5845

Madde 1. — 1612 numaralı kanun mucibince İstanbul Vilâyetinde teşkil olunan merbut 1 numaralı cetvelde yazılı beş kaza ile ayni vilâyet dahilinde mevcut olup merbut 2 numaralı cetvelde muharrer sekiz kaza dahilinde, mensup bulundukları kaza isimleri hizasında yazılı nahiyeler, 1 eylül 1930 tarihinden sonra tam teşkilâtlı olarak tatbik edilmek ve teşkilât cetvellerinde yazılı hudut içerisinde kalan mevaki ile köyler mülhakatını teşkil etmek üzere müceddeden ve ilâveten teşkil edilmiş ve bu teşkilât dolayısı ile Beyoğlu kazasına tâbi Kemerburgaz nahiyesi mezkûr kazadan alınarak yeni teşkil edilen Sarıyer kazasına ilhak ve Çatalca kazasının Hadımköy ve Istiranca nahiyelerinin merkezleri, nahiye isimleri Boyalık ve Karacaköy namları ile yadedilmek üzere bu köylere ve Şile kazasının Değirmençayır nahiyesi merkezi de, nahiye adı Teke namı ile anılmak üzere Teke köyüne naklolunmuştur.

Madde 2. — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

23/8/1930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Başvekil **İsmet**

Dahiliye Vekili **Ş. Kaya**

.....

Fatih kazası : Şehremini, Eyüp, Fener, Samatya.
Eminönü kazası : Küçükpazar, Sirkeci, Kumkapı, Bayazıt.
Kadıköy kazası : Kızıltoprak, Erenköy.
Beşiktaş kazası : Arnavutköy.
Sarıyer kazası : Büyükdere.

Beyoğlu kazası: :Pangaltı, Hasköy, Dolapdere, Galata.
Üsküdar kazası: : Beylerbeyi Kısıklı.
Adalar kazası: : Heybeli, Burgaz.
Bakırköy kazası: : Yeşilköy.
Beykoz kazası: : Hisar.
Silivri kazası: : Sinekli.
Kartal kazası: : Samandıra.
Yalova kazası: :Çınarcık, Kılınç

İstanbul Vilâyetinde esasen mevcut olup

1 /9 / 1930 tarihinden itibaren

tam teşekkülü yapılan

9 Nahiyenin isimleri

Kazası	Nahiye ismi
Bakırköy	: Mahmutbey.
Beykoz	: Mahmutşevketpaşa.
Sarıyer	: Kemerburgaz.
Şile	: Ağva, Alaçalı, Teke.
Çatalca	: Büyükçekmece, Karacaköy, Boyalık.

.....

Tamimler

Mahallî idareler

Ş. I

No. 67-46

Sui niyet ve ihmalleri görülen müteahhitler hakkında muhasebei umumiye kanununun vekâletlere verdiği salâhiyetin idare işlerinde sureti tatbiki hakkında Şûrayıdevlet mülkiye dairesile heyeti umumiye tarafından tanzim olunan 20/5/1930 ve 23/6/1930 tarihli ve 1342 1663, 142/100 numaralı kararı tamimen tebliğ olunur efendim.

Birinci umum müfettişliğe ve mülkiye müfettişlerine yazılmıştır.

(Karar Mecmuanın baştarafında Şûrayıdevlet kararları arasındadır.)

17/8/1930

.....

No. 1-49

Eylül iptidasından itibaren tatbik edilecek olan 1 603 numaralı kanunun dokuzuncu maddesine tevfikan tanzim kılman talimatname ve zabıt varakaları ile makbuz ilmühaberi örnekleri rapten gönderilmiş olmakla mucibince muamele ifası tamimen tebliğ olunur efendim.

14/8/1930

.....

Nufus İşleri

Ş. II

No. 1083 — 683.

27/3/1930 tarih ve 221/739 numaralı umumî tahrirata zeyldir.

1041 numaralı kanun ahkâmına tevfikan Türk vatandaşlığından çıkarılmış olan Sinekerimoğlu Aris Fesçiyan ile karısı Haykuhinin elde edilen fotografyaları marüzzikir 739 numaralı umumî tahriratla birleştirilmek üzere leffen gönderildi efendim.

21/8/1930

.....

No. 1302.

Hazirana müdevver olup şimdiye kadar intaç edilmesi lâzımgelen teffiz işlerinden henüz kararı kat'iye iktiran etmemiş dosya varsa miktarının acilen iş'arile beraber zaten miktarı lâşey mesabesinde olan teffiz işlerinin azamî mesai ile bir an evvel intacı ve her on beş günde çıkarılan teffiz dosyaları adedinin telgrafla bildirilmesi.

23/8/1930

No. 1303

Şimdiye kadar vilâyetinizde emval tefevvüz için kaç lira muhteviyatında ne kadar bakiyei istihkak mazbatası ibraz edilmiş olduğunun acilen iş'arı.

23/8/1930

.....

Vilâyetler İdaresi

Ş. II

HÜLÂSA:

İcra Vekilleri Heyetinin 12/7/1930 tarihli kararnamesi suretinin leffile.

Devlet demiryolları zahire ve un tarifelerinde tenzilât icrası hakkında icra vekilleri heyetinin 12/7/1930 tarihli içtimaında kabul edilen kararname sureti leffen gönderildi.

(Kararname Mecmuanın baştarafında Kararnameler arasındadır.)

28/8/1930

HÜLÂSA :

İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli kararnamesi suretinin leffile.

Kaçakçılığın men ve takibi hakkındaki talimatnamenin kabul edildiğine dair İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli kararnamesi suretinden ( ) adedi leffen gönderildi efendim. Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

(Kararname Mecmuanın baştarafında Kararnameler arasındadır.)

31/8/1930

.....

HÜLÂSA :

İcra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli kararname ile merbutunun suretlerinin leffile.

(Tevzii arazı Talimatnamesi) hakkında icra Vekilleri Heyetinin 5/7/1930 tarihli içtimaında kabul edilen kararname ile merbutunun suretlerinden ( ) adedi leffen gönderildi efendim. Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

(Kararname Mecmuanın baştarafında Kararnameler arasındadır.)

1/9/1930

Ş. II

HÜLÂSA:

(Kanunlar) dan ( ) adedinin leffile.

No. 2635.

Dahiliye memurlarına kolaylık olmak üzere idareciliği alâkadar eden kanunlar iki küçük cilt içine toplanmış ve bunlardan tab'ı hitam bulan birinci cildinden beşi vilâyet merkezine ve üçer adedi de kaza ve birer adedi de nahiyelere ait olmak üzere ( ) adedi postaya tevdien gönderilmiştir.

Bu suretle tevzii ve bunların demirbaş olarak seleften halefe devredilmesi tamimen rica olunur efendim.

31/8/1930

.....

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin
Sivas hattının açılma merasiminde
irat eyledikleri

Nutuk

Sevgili vatandaşlarım,

Vatanın büyük bir muvaffakiyet günü sizin hususî heyecanınızı tahrik ederek ayrı bir kıymet almıştır.

İzmir için ve Erzurum için kıymetli olan Sivas şimendiferi sizin kapınızdadır.

Sevincinizi tamamen anlayorum. Ben sizden daha çok heyecan içindeyim. Sizi tebrik etmeğe ve sizin vasıtanızla bütün memleketin sevinmeğe lâyık bir muvakkafiyete erdiğini ilân etmeğe geldim.

Bugün eski ve asîl Sivas tarihinin terakki ve itilâya doğru başlıca bir yükselme noktasıdır.

Bu noktaya gelmek için yedi seneden beri ıstırap çekiyorum. Öyle günlerim oldu ki, artık bezip bizar kaldığım hayata ve siyasete bugünü idrak etmek gayretile yapıştım ve sarıldım.

Bu netice, benim için büyük gayelerden biri idi. Tabiî daha büyük gayeleri kabili istihsal gösteren ve bu ümitle millete ve onu idare edeceklere yeni bir can verecek olan ilk bir gayedir

.....

İsterdim ki, bugün yalnız millî muvaffakiyet, millî sürür, hülâsa millî bayram tezahuratile iktifa edelim.

Halbuki size bu büyük bayramın hakikaten sevinilecek beğenilecek bir eser olduğunu anlatmak mecburiyetindeyim.

Hiç olmazsa bu masum ve güzel eserin millete bir fenalık etmemiş ve ilerde de bir fenalık etmeyecek bir mahsul olduğundan hesap vermek mevkiindeyim.

Hayatımızda fanilere nasip olacak büyük muvaffakiyet günleri yaşadık.

Fakat bu günlerin çoğunda derhal sert tenkitlerle karşılaştık. Ancak, bir çok zaman geçtikten sonradır ki yapılan işlerin fenalık olmadığı zahir olmuş ve milletin aklı selimi lutufkâr takdirde bizi teşçi etmiştir.

Sivas şimendiferi için de istikbalin güler yüz göstereceğinden eminim.

Fakat, bugün hesap vermeğe ve Sivas şimendiferinin milleti ve bir seneden beri sıkıntı içinde bırakan bir kâbus olmadığını ispat etmeğe davetliyim.

Evvelâ şunu söyleyeyim ki, bizim politikamızın ana hatları, Türk tarihinin seyri, bilhassa istiklâl mücadelesinin safhaları, ıstırapları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaksızın anlaşılamaz.

Biz lâzım gördüklerimizi yalnız okuyarak veya düşünerek bulup çıkarmadık. Bilhassa memleket, kendi ihtiyaçlarını bize 25-30 senelik didinme yollarında hergün başımıza vura vura ibram etmiştir.

Aklımız ermeğe başladığı gündenberi bu memleketin asgarî olarak Rumeli hududunu, Anadolu hududuna bağlayan bir şimendiferin hasretile tutuştuğunu biliriz.

Şimdi, şimendifer geçmeğe başlayan toprakların altında İstanbullu, Sivaslı ve Vanlı yüz binlerce Türkün kemikleri yatıyor.

.....

Bu kadar insan memleketin hesapsız serveti ilâç ve ekmek taşıyan kağnılar peşinde gömülmüştür.

İstiklâl mücadelesi esnasında Büyük Millet meclisinin kurulmasına karşı şahlanan Padişahın ifsadatını tenkile yarayan başlıca vasıta, Konya - Afyon - Eskişehir - Ankara gibi elimizde kalan beş altı yüz kilometrelik demiryollarıdır. Gene bu kadarcık hat, istiklâl mücadelesini,

Devlet ve büyük ordu teşkili kararının" büyük hümmalarile sarsılan İnönü günlerini millete nasip etti. Eğer Ankara Erzurumun demiryolu mevcut olsa idi Avrupanın Sakarya seferine girmesi şüpheli olurdu.

Çünkü Ankaraya gelip demiryollarına hâkim olduktan sonra, modern, millî bir Devlet kurmak davasını haykıran Büyük Millet Meclisini, arabadan ve heybeden başka bir vasıtai nakliyesi olmayan bir aşiret haline getireceğini zannediyordu.

Sakarya muharebesi esnasında mütemadiyen düşüncemizi iğneleyen tehlike büsbütün boş ve açık kalan Konya şimendiferinin tahrip olunması ihtimali idi. Nitekim, Sakaryayı kazanır kazanmaz bütün orduyu Konya şimendiferleri üzerine naklettik. Ancak bu sayede onu besledik ve kat'î günlere kadar bekleyebilirdik. Bu bekleyiş günlerinin ne hazin olduğunu, nice babayiğitlerin anlayışları ve sinirleri bugünlerde nasıl posa haline geldiğini hatırlarsınız.

Dost hududlardan sipere selâm getiren kağnıları altı ayda beklemişizdir. Hiç Diyarbekirden, Vandan, Erzurumdan bir insan kafilesinin veya bir öküz arabasının Akşehire kaç günde geldiğini hesap ettiniz mi? Hesaba hacet yok. içinizde bu tecrübeyi bizzat kendi nefsinde yapmış olanlarınız, kadın ve erkek çoktur.

İstiklâl mücadelesinin mühim bir tecellisi de hiç unutulmamalıdır.

.....

O da bu memleket, bütün sahillerinden istilâya uğramış en zengin mamureleri elinden çıkmış olduğu halde işte bu yolsuz ve ağaçsız orta Anadolunun insanları ve vasıtalarile kurtulmak ıstırarına düşmesidir.

Sabittir ki, İzmirin servet ve ehemmiyetinin her tehlikeden azade olmasının başlıca vasıtası Sıvaslının 24 saat sonra İzmiri müdafaa edecek bir imkâna malik bulunmasile tahakkuk edebilir.

Millî Devletin Ankarada kurulması, istiklâl seferinin bir zarureti idi. Bütün vatan kurtulduktan sonra da, millet Ankarada kalmak kararını muhafaza ve ilân etti.

1923 te Ankarada kalmak ne demekti bilir misiniz? Bir çıkmaz sokağın nihayetinde hasretli gözlerini denize çevirip zorla bir kulübede barınmağa çalışmak demekti. Anadolu içine o zamana kadar gelmemiş olanlar, Ankarada kendilerini Pamir yaylasına çıkmış seyyah zannederlerdi. Halbuki, Efendiler, bir defa haritaya bakarsanız Ankara bu memleketin ortasında bile değildir, istikbalde çocuklarınız Anadolu ortasına geldikten sonra niçin bir köşedeki Ankarayı intihap ettiğimizi kolay anlayamayacaklardır.

Yedi senedenberi ilerleyoruz. Ancak Sıvasa geldik. Hudutlarımıza varmak için daha bir o kadar yürümeğe mecburuz.

Evet, Ankarada, Devlet merkezi kurmak ilk nefeste ve ilk iş olarak bu çıkmaz sokağı açmak mecburiyetini kabul etmek demekti.

Yol mahrumiyeti bu milletin asırladanberi en köklü derdidir. Ve Büyük Millet Meclisinin ilk günlerdenberi meşgul olduğu bir ihtiyaçtır.

Her vatandaşın senede 8-10 gün bilfiil çalışarak vatan yollarını vucude getirmesi hakkında Büyük Millet Meclisinin kanunu bu zihniyetin bir eseridir. Memleket halkı, geçmiş

idare adamlarını yol faaliyetile ölçe gelmişlerdir. Bu güzel Sıvasın merhum Rifat Paşaya olan minnet ve mahabbeti, merhumun yaptırdığı yollardandır. Her vilâyet böyledir. Milletin ihtiyacını kendisinden öğrenmek kabiliyetinde olan adamlar için bu misaller, birer program addolunabilirler. Bundan elli sene evvel bir memleketi toplamağa kâfi gelen yol birinci derecede bugün evvelâ ana demiryolları şeklini almıştır. Diğer bütün yolların ehemmiyet ve kıymetleri asla tenakus etmemek üzere.

Ankarada kurulan millî devlet, sulhtan sonra bile, iktisat ve siyaset sahasında derhal istifade edeceği kudretin şimendifer ve deniz yolları ile bağlı olan vatan akşamından ibaret olduğunu gördü. Bu kısımlar, bütün vatanın üçte biridir. Millî devlet ilk ve mübrem vazife olarak bütün vatan akşamım bir gayede maddeten toplayacak bir çare bulmak mecburiyetini duydu.

Büyük Millet Meclisinin Gazinin riyasetinde toplanan ilk Hükûmeti 1336 da dünyanın bütün ateşleri başına yağarken, yarınki mevcudiyeti hazin bir şüphe altında iken vatandaşlar yalın ayak ve sopa ile müstevlilere karşı koymağa çalışırken bütün mamureleri elinden gitmişken ve hâzinesinde bir tek lira yokken, ilan ettiği ilk programında Ankaradan Yahşihana şimendifer temdit edeceğini söyleyordu. Bu hazin hâdiseyi nesillerimizin zihinlerine yerleşecek bir ibret dersi telâkki etmez misiniz?

Millî mücadelenin silâh safhası hitam bulduktan sonra daha sulh olmadan evvel Büyük Millet Meclisi Hükümeti oldukça vâsi mikyasta şimendifer elde edilmek için Çester mukavelesini yaptı. Bu mukavele sulh müzakeratını o kadar zehirledi ve müşkülâta uğrattı ki, bir aralık bu yüzden sulh şüpheli anlar geçirdi. Sulhu tehlikeye düşürecek kadar Büyük Millet Meclisi Hükümetlerini teşebbüslere sevkeden ihtiyaç

.....

elbette gayrı kabili tehir olan başlıca ihtiyaç olmak gerektir. Bütün bu söylediklerim bir memlekete şimendifer lâzım mı değil mi, yapılmasın demiyoruz tarzında mülâhazalardan başka bir şey, çok daha fazla bir şey olduğunu göstermek içindir.

Millî Devlet için şimendifer ihtiyacı, millî vahdet, millî müdafaa ve millî siyaset meselesi, asırların muhassasalası olan millî istiklâlin muhafazası meselesidir.

Bir millette, millî vahdet ve mevcudiyetin çaresi olan tedbir her mülâhaza ve her ihtiyaca takaddüm eder. Bu tedbirin bir gün tehiri, affolunmaz, tamir olunmaz bir hatadır.

Millî vahdeti tehdit eden tehlikelerin ne vakit zuhur edeceği kestirilemez. Bazan bu tehlikeler mütemadi ve tedricî tesirat ile milletin bünyesini yıpratır, bazan da hiç yokmuş ve hiç gelmeyecekmiş gibi uzun müddet avuttuktan sonra bir gün ansızın çatar ve hazırlıksız gövdeyi bir çarpışta cansız bir leş haline getirir.

Demek istiyorum ki, millî varlık ve millî vahdet meşesi haline gelen şimendifer ihtiyacını bugün bir tehlikenin meydanda görünmemesi onun tacil edilmemesini teşvik etmez. Bilâkis her geçen sakin senede niçin daha çok iş yapmadık, elemi hicranını kalplerde uyandırır.

Osmanlı imparatorluğunun hasta adam sıfatını takınmasından ölüm döşeğine yatması altmış sene sürmüştür. Altmış sene bir hasta adamı çok daha zinde bir hale getirmeğe kâfi iken bilâkis onu, hastalık lâftan ibarettir, bu böyle ilâni- haye sürer, tesellisine kaptırmıştır.

Millî vahdet, millî mevcudiyet meseleleri tehir kabul etmeyen şeylerdir.

Sıvasa gelmek için işte bu kadar tenkit edilen masraf ve sıkıntılar iktihamile beraber yedi sene geçti. Hudutlara varmak için belki bir yedi sene daha geçecektir. Bu kadar

.....

istical ve telâşımla ancak on beş senede hallolunabilecek bir meselenin daha kaç sene sürünmeğe tahammülü olduğunu kim, hangi cesaretle ve neye güvenerek iddia edebilir.

Ben burada vatandaşlarıma bilâkis bu kadar zamanda niçin daha çok iş yapamadığımın hesabını vermek isterdim.

Türkiyede ilk şimendifer inşaatı 1860 ta başlamıştı. 1920 de Büyük Millet Meclisi dar hatlarla beraber ceman 4000 kilometreye yakın demiryolu buldu. Demek ki, 60 senede bu memleket vasati her sene 66 kilometre demiryolu elde etmiştir. Hepsi ecnebi malı, hiç biri millî ihtiyaç noktai nazarından yapılmamış... Bu noktalardan sarfı nazar ediyorum.

1920 den bugüne kadar vücude getirdiğimiz hatlar 1800 kilometredir. Senede 180 kilometre yapmışız.

İmparatorluk takatinin üç misli ve hepsi milletin malı. Satın aldığımız şimendifer hatları ve baştan basa harap bir halde elimize geçen eski hatların tamiri hariçtir. Görüyorsunuz ki, zamanı boş geçirmemişiz.

Bu bir iki mülâhazadan sonra derhal ve tekrar asıl benim bugün isbatına davet olunduğum davaya avdet edeceğim.

Şimdiye kadar isbat ettiğimi zannediyorum ki, şimendifer politakası millî devlete bugün mü yarın mı mülâhazasına tahammülü olmayan, ilk, gayri kabili tehir millî vahdet, millî mevcudiyet millî istiklâl meselesi olarak teveccüh etmiştir.

Eğer vergilerimizin ağırlığı, çektiğimiz sıkıntılar bu en zarurî ihtiyaçtan doğmuş ise, milletin varlık meselesi için fedakârlık ettiği meydandadır.

Varlık meseleleri maatteessüf fedakârlıksız, sıkıntısız, tahakkuk etmiyor. Varlık meselelerinde fedakârlığa sıkıntıya tahammül etmeyen milletlerin halinden akibetinden misal getirmemi ister misiniz ?

.....

Şimdi size gayri kabili tehir olduğu sabit olan şimendifer ihtiyacının bu geçen on senelik millî hayatta devlet hâzinesinden başka bir suretle temininin gayri mümkün olduğunu isbat edeceğim. Yani şimdiye kadar hazineden şimendifer yapmak yerine uzun vadeli ecnebi istikrazı ile şimendifer yapmak niçin mümkün olmamış olduğunu göstereceğim. Evvelâ, şurasını bilmelidir ki, bir milletin gayri kabili tehir olan millî ihtiyacının temini evvelemirde o devletin hâzinesinden aranmak gayri kabili içtinaptır. ihtiyacınız tehir edilmezse âlemin o ihtiyacı bir gün geçirmeksizin temin etmeğe çalışmasında ne sebep vardır? Eğer menfaat fikri, âlemi tahrik edecekse sizin sabırsız ve bir gün teahhura tahammülsüz bir vaziyette görünmeniz, onu ne kadar ağır şerait talebine teşvik eder! Bu aramalar ve bu pazarlıklar sizin için birgün teahhuru caiz olmayan işi, senelerin tesadüfüne terketmez mi ?

Demek ki, gayri kabili tehir millî ihtiyaç için, milletin ancak bilâ kaydü şart tasarruf ettiği kendi kesesinden para araması gayet tabiîdir.

Sonra bu imkân filen de tecrübe olunmuştur. 1922, 1923 senelerinde yapılan ve bize sulh müzakeratının o kadar müşkülâtına mal olan Çester mukavelesi tahakkuk etmedi.

Çünkü, mukavele sahibi onu tahakkuk ettirecek vesaiti dünyanın dört köşesinde aradı, fakat bulamadı.

Bu Sivas hatlarının ecnebi sermayesile yapılması imkânını bizzat mütalea etmesi için, benim politikamı tasvip etmeyen muhterem muarızım Fethi Beye imkân ve fırsat verdim.

Sivas hattı, harbi umumiden evvel Reji jeneral fransız şirketine verilmişti. Lozan muahedesine göre ayni inşaat şirketle tekrar görüşülecekti. Eğer bir anlaşma olmazsa şirket tazmin edecek, eski mukavele tasfiye olunacaktı.

.....

İlk Başvekâletimden çekildiğim vakit Başvekil Fethi ve Nafıa Vekili Feyzi Beyler Sivas hattını Reji jeneral şirketine yaptırmak için ciddî ve samimî olarak imkân aradılar. Tekrar Başvekil olduğum zaman, hattı bahsolunan ecnebî sermayesile yaptırmak için gayri kabili tahammül ağır şerait karşısında bulunduklarından imkân hasıl olmadığını söylediler.

Bugünkü muarızlarımın yaptıkları bu tecrübe, benim gün geçirmeyerek devlet bütçesinden çare aramamdaki isabeti bir daha gösterir.

Zaten istediğiniz bir işi istediğiniz müddet zarfında ecnebî sermayesine yaptırabilmek için o sermaye üzerinde bu kadar mutlak bir hakimiyeti nasıl tasavvur edebilirsiniz.

Hattâ şirketlerin yapacağı böyle işlerin nihayet mebdeini kestirebilirsiniz. Fakat, devam ve hitamını mukavele ile kestirmeğe çalışsanız bile hakikat ve tatbikatta taahhurat tasavvur olunmaz hudutlara çıkmaktadır.

Haydarpaşadan İzmite şimendifer inşası 1871 Ağustosunda başladı. Bu hattın Ankaraya gelmesi 1892 nihayetindedir. Tam 21 sene!. Aydın hattı Süveyş kanalı açılmadan evvel bir Basra hattı ve Hindistan yolu maksadı da münderiç olarak 1856 da başladı. Bugün Aydın hattı 600 küsur kilometredir. Ve bu hale ancak 1912 senesinde erişmiştir. Tam elli seneden fazla bir inşa müddeti. Bağdat hattının nasıl siyasî maksatlar ve ihtilâtat pahasına meydana çıktığını bilirsiniz.

Görüyor musunuz, şimendiferlerimizi sizin istediğiniz süratle millî ihtiyaç noktai nazarından kabili tahakkuk olduğunu ümit ettirecek mazide hiç bir misal yoktur. Benim gibi hâdiselere, hakikatlere hayalsiz, yaldızsız, çırçıplak göz dikmek cesaretine malik olan herhangi mesul bir adam benim tuttuğum sade yoldan başkasını takip edemezdi.

Şimdi, b eni tenkit edenlerin diğer hayallerine cevap ve

.....

reyim : Şimendifer hatlarını gene devlet tarafından yaptırmak fakat, parasını istikraz ile hariçten ve münhasıran bir muamelei maliye olarak tedarik edip sarfetmek niçin mümkün olmamıştır. ?

Ben Lozandan şu müşahede ile döndüm. Türk milletinin siyasî ve askerî sahalarda kazandığı muvaffakiyetlerin bahşettiği millî haklar teslim olundu. Fakat Avrupa mahrum edildiği bütün imtiyazları Türk milletinin geçireceği malî buhranlar sayesinde kamilen istirdat etmek ümidinde idi.

Bu bir tahmin değildir. Bu sözler en salâhiyettar ağızlardan benim yüzüme karşı söylenmiş açık fikirlerdir.

Avrupanın bu sözlerini Türk milletine karsı sabit bir husumet fikrine atfetmeyiniz. Bu çıkmaz bir yoldur.

Millî mücadele sahalarında her millet esaslı imtihanları kendisi vermeğe mecburdur.

Binaenaleyh biz Avrupanın hitabını realist acı bir imtihan daveti şeklinde ve tabiî telâkki ettik.

Geçireceğimiz malî imtihan, geçirilmemiş, çetin bir şeydi. Bize kadar gelen takriben yüz senelik malî tarihi hatırlar mısınız? Sultan Hamitten evvelki zamanlar inanılmayacak derecede fahiş faizlerle istikrazlar, israflar ve iflâslar geçti. Sultan Hamit istikraz yapmadı. O mütemadiyen borç ödemeğe çalıştı. Borcu kontrol eden düyunu umumiye gibi müesseseler devlet fev harice karşı bu tedbirleri aldıktan sonra dahilde en fena malî bir idarenin bütün fenalıklarını mübah gördü. Maaş vermiyordu. Vatandaşın alacağını vermiyordu. Devlet hazinesi vatanın müdafaası vesaitini ihmal ediyor, vatandaşların sıhhati ve memleketin imarı için üzerine hiç bir vazife tanımıyordu. Hilâfet kaygusile takriba 1000 kilometrelik dar ebatta çürük bir şimendifer hattını Hicaza yapabilmek için herkesin ianesine avuç açtı. Bu malî siyaset harici tatmin etti. Dahili tam bir ümitsizliğe düşürdü. Ve

.....

hasta adamın hesabı görüleceği kat'î günlerde vatanı muhtaç olduğu vaziyet ve vesaitten mahrum bulundurdu.

Meşrutiyette vatandaşlar, maaşlarını ve haklarını almadan duramazlardı. Zaten meşrutiyet ihtilâlinin amelî muharriklerinden başlıca bir nokta bu idi.

Maaş verebilmek için meşrutiyet idaresi hariçten para aramağa ve şimendifer yapabilmek için de devletin mukadderatını Bağdat hattı siyasetine rapetmeğe mecbur kaldı.

Görüyorsunuz ki, ben lozandan döndüğüm zaman Avrupa, Türkiyenin malî tarihini daima bir bataktan diğerine düşmeğe mahkûm olan içinden çıkılmaz bir vaziyette tasavvur etmekte haksız değildi. Ya memleket kendi vesaiti ile kalacak, maaşını veremeyen yanmış yıkılmış harabeler içinde hiç bir imar yapmayan vaziyette yeis ve nevmidi içinde kendi kendine çöküp geçecek yahut yaşayabilmek için Avrupanın karşısında diz çökerek istiklâl mücadelesinin bütün neticeleri pahasına ekmek parası arayacaktı.

Biz işte bu malî meseleyi halletmeğe mecbur idik, istiklâl mücadelesi neticelerinden hepsini muhafaza hattâ takviye edeceğiz. Memleket dahilinde herkesin hakkını muntazaman ödeyeceğiz. Ve bundan başka memleketin imar ve inkişafı için mutlaka işler yapacağız.

İşte yedi senedir Cümhuriyetin verdiği muazzam imtihan budur. Bundan da fazladır.

İlk Başvekil olduğum vakit elde bulunan bütçenin üçte birinden fazlasını köylü veriyordu.

Anadolu ortasında teessüs etmiş bir köylü hükümeti olduğumuz için evvelemirde onun yükünü hafifletmeğe cesaretle teşebbüs ettik. Aşar vergisinin ilgası, malî bünyede yapılmış büyük korkunç bir ameliyat idi. Malî noktai nazardan tehlikeli bir imtihana maruz olan herhangi bir hükümet ancak idealist bir köylü aşıkı olmak haslatı ile bütçesinin asırlar-

.....

danberi alışılmış üçte biri üzerinde böyle bir tecrübeye girişebilirdi. Eğer bu büyük ameliyatın sarsıntıları olmuşsa bunu tabiî görmek lâzımdır. Eğer bu sarsıntıları nihayet iktiham edebilmiş isek bundan bir köylü milleti müftehir olmak mevkiindedir.

Bütün bu dediğim şeyler yapılmakla beraber geçen on sene zarfında müsait şeraitle istikraz yapılabilirdi diye muarızlarımın söylendiğini işitmiyor değilim. Bize zararı olmayan şeraitle para geldi de ben bunu kabul etmedin mi demek istiyorlar ?

Her halde müsait şeraitle gelen parayı reddedecek kadar işten anlamaz değilim.

Bu gibi hayalât ile, bilerek veya bilmeyerek hakikat haricine düşenleri doğru yola getirmeğe çalışmak için bu mütearifeyi dahi izah edeceğim.

Harbi umumîden sonra Avrupada hangi devletler ne şartlarla istikraz yapabildiler. Bunun yakından mütaleası öğretici bir şeydir.

Hem niçin şimendiferlerimizi yapmak için Avrupa sermayesi teşne olsun? Bunlar İktisadî teşebbüsler midir? Bence İktisadîdir, ama muarızlarımın ve sermayeden anlayan mütehassısların sözlerine bakılırsa İktisadî değildirler. Eğer İktisadî değiller ise tabiî sermaye bunlara heves etmez.

Sermayecilerin zihniyetine göre ve sermaye gelmesine müsait olmak noktai nazarından Türkiyenin geçirdiği son yedi seneyi beraber mütalea etmek ister misiniz?

1923 Sulh imzası, Cümhuriyet ilânı, Hanedan müessesesi İstanbulda duruyor. Cümhuriyet ve Hanedan hangisi diğerini yiyecek belli değil. Muahede tasdik olunmamış.

1924 Sonbaharında muahede tasdik olunuyor. Hanedan memleketten çıkarılmış. Din ve Devlet işleri ayrılmış. Bu icraatın aksülameli ne olacağı belli de-

.....

ğil. Bu dahilî vaziyet. Haricî meseleler bir kaç tane. Bilmem pek ehemmiyetsiz mi? Yunanlarla ihtilâf. Musul meselesi ve bunda sulha varılabilecek mi, şüpheli. İtalya ile aramızda hiç yoktan ve nereden geldiği belli olmayan suitefehhümler alevli. Haricî borçlar hallolunamamış. Anadolu hattına vaziyet etmişiz. Suriye hududu hallolunmamış.

1925 Şeyh Sait kıyamı. Seferberlik. Bütün haricî meseleler baki. Cümhuriyeti müdafaa için istiklâl mahakemeleri kurulmuş ve istiklâl mahkemelerinin meydana çıkardığı meseleler akıllara durgunluk verecek kadar karışık.

1926 İstiklâl mahakemeleri devam ediyor. Diğer bütün meseleler hâd devrinde.

Acaba bu seneler sermaye gelmek için pek mi müsaitti?

1926 Devletin yakından temasta bulunduğu bir müesseseden altı ay vade ile on milyon lira istikraz etmek istedim. Cevap olarak on milyon liralık rehin ve evvelemirde borçlar meselesinin hallini teklif ettiler. İhtiyaç zamanında istikraz şeraitinin ne olacağını anlamak için bu bir misal değil midir ?

927 Musul meselesi hallolunmuş. İtalyanlarla münasebatımız tamamile eyileşmiş. Borçlar. Anadolu hattı. Suriye hududu ve ilâahirihi duruyor.

1928 Borçlar ve Anadolu meseleleri hallolundu. Sermayedarların tabirince kredi için en büyük mani tesviye edilmiş oluyor. Fakat sene 1928. Kredimize zarar veren bu meseleleri niçin bu seneye kadar açık tuttun diye bana itap eder misiniz?

Anadolu hattı mubayaasını esasen ben ilk iş olarak düşünmedim. Bence şimendifer politakı herşeyden evvel yeni inşaat politaksı idi. Anadolu hattının mubayaasına ben fırka arkadaşlarımın ibramile bidayette hatta zorla temayül ettim. Bana şimendiferde esas politikam ne olacağını sordukları vakit bir karış fazla şimendifer demiştim. Yeni inşaat gibi mu

.....

azzam bir masrafa girerken eski şimendiferleri devletleştirmek gibi diğer bir masrafa girmek istemiyordum. Fakat arkadaşlarımın Israrı nihayet beni ikna etti. Anadolu hattını bir gün evvel satın almak için beni Israrla teşvik edenlerin arasında muhterem muarızım Fethi Bey de vardı.

Bu hikâyeyi nakletmekten maksadım Anadolu hattının satın alınmasından şikâyet etmek değil, bilâkis malî müşkülâtını mübalağa ettiğim ve nihayet başa çıkarmağa muvaffak olduğum bir muvaffakiyetten dolayı kendilerine teşekkür etmektir. Fakat bu teşebbüsün sermayedarı bidayette ürkütmüş olduğu mülâhazasına da beraber iştirak etmeliyiz.

Şimendifer politikasını devletleştirmeğe başlamak bana bidayette çifte müşkülât yaptı. İktiham etmek müyesser olunca çifte muvaffakiyete erdim. Şimendiferleri devletleştirmekte millî siyasetçe millî iktisatça o kadar çok faideler tecrübe ettim ki, mümkün oldukça her yeni hattı devlete mal etmek vazifemdir.

Devlet eline geçen şimendiferlerin hiç bir menfaat ve şart pahasına devlet elinden çıkarılmasına asla muvafakat etmiyeceğim. Geri gitmek, bir zaman kabul edebileceğim bir âdet değildir.

Haricî borçlar meselesini 1928 senesine kadar niçin halledemedim.

Bunda da kusursuzum. Bu işin halline muarızlarımın da itiraz edemeyeceği en muktedir adamımızı memur ettim. Neticeye varmak için bu milletin takati fevkindeki hudutlara kadar fedakârlıkları göze aldım. O derecede ki 1928 de kabul edilen şeraitin gayri kabili tahammül olduğu bir sene sonra büyük bir tarâka ile meydana çıktı.

Bu sene Suriye hudutları meselesini de hallettik.

1928 Senesi nihayetine kadar geçen bu senelerde bu inkılâp, ıslahat ve birçok hariciye meselelerinin hallolunduğu

memlekette sermayenin mütehassiren gelip çalışması için hikâye ettiğim şerait pek mi müsaittir?.

Bu seneye kadar üç dört sene pek kurak ve kıt mahsul seneleri geçirmiş olduğumuzu unutmayınız. Bütün dünyanın ziraî mahsuller üzerinde bir buhrana girmesinin kıtlık senelerimizin bir aksülamellerinin ve haricî borçlardaki takat fevkindeki fedakârlıklarımızın tesirini 1929 da hissediyorsunuz. Millî para buhranı şeklinde tebarüz eden 1929 senesi hâdisatı sizin istediğiniz şeraitle sermayenin gelmesi için müsait olmazsa bunda hayret edilecek bir şey yoktur.

Bu sene 1930 dayız. Görüyor musunuz, haricî istikrazla bittabi millî mevcudiyetimizi muhafaza ederek şimendiferlerinizi yapmak isteseydiniz işte bu güne kadar daha bir metre için kazma vurmamış olacaktınız.

Bütün sıkıntıları iktiham etmişiz. Biri diğerinden muğlak bütün haricî meselelerimizi halletmişiz. Memleket dahilinde milletin müdafaası, vatandaşın hakkı için lâzım olan masrafları temin etmişiz. Fazla olarak büyük millî vahdet, millî mevcudiyet vasıtası olan şimendiferlerden tam 1800 kilometre millete mal etmişiz. Bütün bunlar hatâ imiş öyle mi? Ya! Ancak bu memleket bir metre şimendifer yapmamış olacaktı, memleketin imari için milletin ne fennî, ne malî hiç bir kudreti etmeyecektir. Hiç bir kudreti tedahül etmemiş hariçten ya millî şerait kaygusuna düşülerek hiç para bulunmamış ya hariçten para tedariki derdile istiklâl mücadelesi semerelerinden elde bir posa kalmamış olacaktı. Bu vaziyet mi doğru sayılacaktı ?

Eğer işimiz satranç oyunu olsa idi muarızlarıma bir defa oynatır ve neticeyi kendilerine gösterirdim.

Teessüf ederim ki siyasette bu nevi satranç tecrübeleri sonra iadesi ve tamiri kabil olmadığı için âdet haline gelmemiştir.

.....

Vatandaşlarım buraya kadar size şimendifer inşaatının millî devletin aldığı bir gün tehiri caiz olmayan vazife, millî mevcudiyet, millî vahdet, millî istiklâl vazifesi olduğunu bunun masraflarını hariçten uzun vadeli istikrazlarla temin etmek mümkün olmadığını ve masrafın ancak devlet bütçesinden temin edilmek gibi bir tek çaresi bulunduğunu ispat etmiş bulunduğumu zannederim.

Muarızlarımın diğer itirazlarına cevap vereyim : Hatlar pahalı yapılıyormuş. Bu iddiada bulunanlar yanlış malûmat almışlar eksik tetkikat yapmışlardır. Henüz inşaat halinde bulunan bir işin kat'î hesabı söylenemez. Fakat şimdiye kadar bu Sivas hatlarının masrafları kilometre başına yetmiş, yetmiş beş bin lira tahmin olunuyor ki emsali hatlarda bütün şirketlerin yaptığından daha ucuzdur.

Ağır faiz ve komisyonculuk verildiğinden bahsolunuyor. Bununla kısa vadeli istikrazla karışık bazı şirketlere yaptırdığımız işler ima edilmek istenilmiştir. Vakıa bir Sivas hatlarını Svit namı alan bir Belçika şirketine verdik. Bu şirket ağır faiz ve komisyonculuk kârına ve Avrupanın zengin malî memleketlerde temas sühuletlerine rağmen para bulamadı. İnşaata başlıyamadı ve mukavelesi fesholundu. Şikâyet olunan ağır faiz ve komisyonculuk arzu edilen sermayeyi getirmeğe kâfi gelmedi. Biz de hiç ziyan etmedik.

Ayni mahiyette bir muameleyi bir İsveç grupu ile yaptık Daha ilk senede çıkan tatbikat müşkülâtı sermayeye, binaenaleyh onun faiz ve komisyonlarına taallûk eden şeraitten tarafeynin sarfı nazar etmesini intaç etti. Bu iş te peşin paralı işe döndü. Şikâyet olunan ağır faiz ve komisyonculuğun mevzuu kamadı.

Ulukışla ve Balıkesir hatlarını bir Alman grupu ile kararlaştıdık. Bu şirket işlerine muntazaman devam etmektedir. Bu iş bizim bugün tatbikatta olan şimendifer programımızın

altıda birinden biraz fazladır. Bu kadar mahdut ta olsa faiz ve komisyonculuğu niçin göze almım mı diyeceksiniz? Bu seneye kadar şirkete verdiğim paradan pek çok daha fazlasını şirket memlekete getirmiştir. Hiç olmazsa bu geçen dar, kıtlık, parasız zamanların müşkülâtını bu tedbirle biraz ehvenleştirmiş olmak bir faide değil midir?

Görüyorsunuz ki, geçen sıkıntılara, bu günkü vaziyete şirketlerle yaptığım kısa vadeli istikraz mukavelelerinin tesiri hiç olmamıştır.

Memleketin bütün yükünü bir nesle yüklettiğimden şikâyet olunuyor. Ve çok gösterişli bir fikir olmak üzere bir çok nesle yüklenmesi lüzumundan bahsolunuyor.

Uzun vadeli istikraz demek olan bu tedbirin şimdiye kadar tatbıkına maddeten imkân olmadığına kani oldu iseniz bu itirazın dermeyanına sebep ve hikmet kalmaz.

Fakat ben size haber vereyim ki imkân olsa da bizim bu nesle yüklettiğimiz yükleri gelecek nesiller lâakal bu kadar tahammül etmeğe mecburdurlar.

Bizim nafıa işlerine tahsis ettiğimiz para aşağı yukarı otuz milyon liradır. Eğer yüz sene bu parayı sarfetsek bu memleketin ihtiyaçlarım temin etmek için açık iş buluruz.

Bin senede yüz senede kaç neslin ne kadar işi vardır?

Senede sarfettiğimiz otuz milyon yüz senede üç milyar lira yani yüz milyon İngiliz lirası eder. Düşününüz ki bu memleketten daha küçük dünyada birçok memleketler vardır, bir senede üç yüz milyon İngiliz lirası millî ihtiyaçları için sârfederler. Binaenaleyh memleketin imarında bugün şimendifer yarın su elektrik ve saire için senede otuz milyon lira sarfetmekten çekinmezsiniz. Bu parayı arttıracaksınız ve onu yüzlerce sene sarfedeceksiniz.

Yüksek medenî ileri bir millet olmak davası oyuncak mıdır?

.....

M. Müllerin raporunu benim politikamın aleyhinde bir hüccet zannetmek garip bir şeydir. Millî para meselesini mütalea etmek için getirilmiş olan M. Müller, malî sıkıntılarımızın ana sebeplerini iki noktada hülâsa eder. Müdafaai Milliye masrafları ve şimendifer masrafları. Demek ki M. Müllerin ihtisası haricinde bulunan millî müdafaa ve millî şimendifer noktalarında vuzuh ve kanaat hasıl olursa malî idare noktai nazarından yaptığımız esaslı bir hatâ yoktur. Millî şimendifer meselesi M. Müllerin mütaleası hududu haricinde olan bir millî vahdet meselesi olduğunu bugün size uzun boylu söyledim.

Millî müdafaa masrafları için muarızlarımın açıktan açığa dil uzatacak bîr anlayışta olmalarına ihtimal veremem.

Milletlerin teslihatı meselesi Türk milletinin arzusu ve iradesi haricinde olan amillere tabidir.

Biz iktidarımız dahilinde olan sühuletleri göstermeğe daima amade olduk. Fakat silâhlarımızı her milletten evel terketmek mevkiinde bulunmamaklığımız pek tabiîdir.

Türk milleti haricî politikasında ve haricî münasebatında hiç bir milletten daha az sulhperver değildir.

Fakat bugün yuvalarımızı müdafaa etmek için tasavvur olunabilecek vasıtaların en başında eli silâhlı çocuklarımızdan başka amelî bir çare göremiyoruz.

Millî Müdafaa masraflarından şikâyet edecek muarızlarım varsa ve onlar yuvalarımızın emniyeti için masrafsız bir tılsım keşfetmişlere pek meraklı olacak olan bu masalı dinlemek hakikaten zevkli olacaktır.

Aziz vatandaşlarım. Şimendifer politikasının ne kadar esaslı bir ihtiyaç olduğunu size gösterdim. Şimdiye kadar elde ettiğimiz neticeler ancak iftihara şayandır. Bir gün geçirilmedi, hiç bir fırsat kaçırılmadı, beyhude hayalâta düşülmedi, hatlar en ucuz ve mümkün olan çareler içinde mil

lete en faideli usuller takip olundu. Hükümetin malî siyasetini iktiham etmek için ana sebep zannolunan şimendifer aleyhindeki tarizler görüyorsunuz ki dermansız, talisiz fikirlerdir ve bu temele istinat edilerek çıkarılan bütün neticeler sakat, bittabi itibar hakkından mahrumdurlar.

Zannediliyor ki şimendiferden vaz geçmek pahasına vergiyi hafifetmek tılsımı bu milleti baştan başa teshir edecektir. Böyle ümit besliyenlerin yalnız kendilerini aldatan hayalleri rikkatimi tahrik ediyor.

Büyük politika mücadelesi yapmak istiyen muarızlarıma bu memleketin dört köşesinde bittecrübe gördüğüm bir hakikati göze önünde tutmalarını tavsiye ederim.

Aşarı kaldırdığımız zaman samimî olarak tereddüt ve itirazı biz köylülerden gördük. İhtiyarlar bu kadar büyük bir vergiden sarfınazar olunursa bu devletin nasıl idare olunacağından endişe etmişler ve yer yer bir iki sene aşar zamanı tekrar vergi alınmak ihtimalini göz önünde tutmuşlardır.

Devlet denilen şeyin ne ile idare olunduğunu köy ihtiyarları hiç olmazsa bizim kadar bilirler. Bu memleketin her köyünde bir Başvekil oturduğunu hesap ederek söz söylemeliyiz.

Liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlıyacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevkeden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fıtrî temayülüdür.

Memleketin ihtiyaçları için herkes ve her yer hazineden çare arar. Elektriği yapılmıyan şehir, limanı fena olan yer, iş bulamıyan adam hükümeti muatap tutar. Mutedil devletçi olarak halkım temayülatına ve metalibine yetişemiyoruz diye kusurluyuz. Devletçilikten büsbütün vaz geçip her nimeti sermayedarların faaliyetinden beklemeğe sevketmek bu memleketin anlıyacağı bir şey midir?

.....

İktisadî noktai nazardan şimendifer politikasının bu geçen şenler zarfında memlekete ifa ettiği hizmet, görgülü gözler için şükrana lâyıktır.

Havzadan Samsuna bir çuval un sevketmek için yanına bir çuval daha koyuyorlardı ve arabacı razı olmıyordu. Erzak ambarı Sivas burada dururken sahiller ekmeklerini hariçten tedarik ederledi. Hüknen bana Ankaraya geldiği zaman Odesa unundan ekmek yediklerini hikâye etmiştir. Geçen üç dört kıtlık senesinde başkaları bir avuç kül olan kadin erkek Anadolu halkı bu şimendifer programından gıda almışlardır.

Bu kadar kuvvetli ve feyizli bir nafıa progamı olmaksızın o kıtlık senelerde bu Orta Anadolu halkını ne ile besliyecektik?

İki sene evel Harputta ekmeğin kilosu 50 kuruştu. Olmaz Efendim olmaz, büyük devlet meseleleri üzerinde esaslı iddialar ve fikirler yürütebilmek için halkı yakından görmek, çok tetkikat yapmak lâzımdır.

Senelerdenberi sermaye propagandası millî politikayı çürütmek için çalışmaktadır. Ricalimize belki alâkayı mucip olur diye bir hatıramı nakledeyim:

Mili mücadele senelerinde ecnebî mehafile mensup zevat arasıra gösterişli telgraflarla Ankaraya bizimle müzakereye geleceklerini söylerlerdi. Bütün memleket derhal bu sıkıntılı ve üzüntülü elem günleri hayırlı bir müzakere ile hallolunacak ümidine düşerdi.

İneboludan sahile çıkan ve bize teklifler getirdiği manzarasını veren müzakereci, uğradığı her köyde Ankarada meselenin bu sefer artık hitam bulacağını bildirirdi.

Ankarada karşı karşıya geldiğimiz zaman teklif elçisi yüzümüze bakar ve bir söyliyeceğimiz olup olmadığını sorardı. Mütehayyir kalırdık. Siz kimsiniz, elinizde bir yere mensup olduğunuza ve bir salâhiyetinize dair vesikanız var mıdır? Cevap verir;

.....

Resmî bir sıfatı yoktur, salâhiyetname almamıştır, bazı resmî mehafile irtibatı vardır, bir teklif getirmedi, bizi görmeğe ve bir diyeceğimiz olup olmadığını işitmeye geldi.

Cevap veririz: Bizim ne istediğimizi bütün dünya biliyor, hani siz bizimle müzakereye geldiniz ? Hulâsa teklif getiren müzakereci bir yanlışlık olduğunu ileri sürerek itizar eder ve avdete kalkar. İneboluya kadar her köyde meseleyi halletmek mümkün olduğunu bütün sıkıntıların geçmesi kabil idüğünü fakat Anakaradakilerle konuşmak imkânı tasavvur olunamadığını yapma, meyus bir tavırla söyliyerek çıkar gider.

Maksat, müzakere, herhangi bir çare değil, bu nam altında memleketin içine gelirken ve giderken zehir saçmaktır. ismet Paşa sermaye istemiyor zehiri bu kabildendir.

Şimdiye kadar hiç bir sermayedar bana şartlarını söylemedi. Şartlarının, karnı tok, işini yapar, kanaatkâr bir adam tarafından işitilecek şartlar olması söylenebilmesi için lâzimedir. Bu geçen senelerde sermaye getirecek adamın düşünebileceği şartları kabul edebilecek adamın ise akşama yiyeceği olmıyan, kapısında alacaklılar zorlar, gözü kararmış biçare bir adam olması lâzımdı, ismet Paşanın muvaffakiyeti her ne pahasına olursa olsun evvela böyle bir vaziyete düşmekten milleti korumuş olmasıdır.

Bugün dahi beş on milyon İngiliz lirası derhal tadarik edebilmeniz için elinizde çareler vardır. Onları ben size söyleyeyim: Birisi şimendiferinizdir;

Size şimendifer yapacağım diye gelecek olan bazı adamlar, şimdiye kadar satın aldığınız ve yaptığınız şimendiferleri evvelâ elinizden alıp deve yapmak için beklemektedirler. Bu günkü şimendifer servetiniz 30 milyon İngiliz lirasına yakındır. Buna karşılık olarak size şu teklifi yapabilir:

Bu 30 milyonu, kimisi eski püskü, kimisi çarık çürük

.....

olduğundan yirmi milyondan fazla sayamazsınız. Bunlar eyi işletilebilmek için dört beş milyonluk hep İngiliz lirası, tamire ihtiyaçları da vardır. Geriye kalan alacağınıza mukabil size yeniden beş altı yüz kilometre hat yaparız.

Beş altı yüz kilometre en pahalı altı milyon İngiliz lirası deseniz çıkmaz, her halde sekiz milyona ancak çıkar. Geriye beş altı milyon İngiliz lirası alacağınız kalır. Bunun yarısını mal olarak derhal vermeğe hazırız. Zaten demir, çorap ve saire olarak bir takım şeyler satın almıyor musunuz, buna mukabil işte bu paranızdan o malı alırsınız. Hulâsa geriye iki üç milyon İngiliz lirası kalır, onu da bir iki senede münasip taksitlerle kabul edersiniz. Mevcut şimendiferler ve daha yapılacak olan beş altı yüz kilometre kamilen sizin malınız sayılabilir. Yalnız doksan dokuz senecik müddetle bankerler işletir.

İşte şimendifer hikâyesinde derhal elinize geçebilecek bir para menbaı budur. Aklınızı başınıza alınız. Böyle bir hataya düşerseniz, Türk milleti kıyamete kadar müsebbiplerine lânet eder.

Derhal para yapabileceğiniz diğer bir menbaınız da tütün inhisarıdır.

Musip şarlarla bir ecnebi şirkete tütün inhisarını devretmek dirayetinde bulunulursa dört milyon İngiliz lirası derhal tedarik edebilirsiniz. Tabî kısmen mal olarak taksitle ve saire ve saire...

Ecnebi şirket inhisarından bu memleketin ne çektiğini bilmiyenler böyle gaflete düşebilirler. Fakat bu milletin böyle ağır hatalara rıza göstermesine aslâ ihtimal veremeyiz.

Kibrit inhisarını ben niçin bir ecnebiye verdim diye itap mı ediyorsınuz?

Bir defa kibrit inhisarı bu memleket için aslâ hayatî bir ehemmiyette değildir. Sonra bu inhisarı ben vermedim. Bi

.....

lâkis bu inhirasın tatbikatında çıkan ihtilâftan mahkemeye düştüm.

Mahkemede ne olacağı belli değil iken şirketle musalâha yaptım. Vaktile kabul edilen aynı şeraiti takriben ayni hudut dahilinde iade etmeğe mukabil on milyon dolar avans aldım. İmkânı görünce para nasıl alınacağını ben herkesten eyi bilirim.

Bu bahisleri vergilere biraz olsun temas etmeden bitirmemeliyim.

Vergilerimizin ana hatları eski usullerden köylünün himayesile fark eder.

Eskiden, yani şu ismet Paşanın pahalı idaresinden evelki ucuz zamanlarda yüz milyon liralık bütçenin kırk milyon lirasını, âşar ve ağnam olarak köylü doğrudan doğruya verirdi. Şimdi iki yüz yirmi milyonluk bütçenin arazi ve sayım vergisi olarak yirmi beş milyonunu doğrudan doğruya köylü veriyor. Miktar itibarile yarısı, yüzde itbarile yüzde kırka bedel, yüzde on bir.

Büyük bir varidat menbaımız gümrüklerdir. Tarifelerimizde hakim olan esas evvelâ köylünün, sonra inkişafına muhtaç olduğumuz ilk ve mübrem sanayiin himayesine müstenittir. Buğdayın himayesi yüzünden memlekette hayat pahalı olduğu sitemini senelerce çektim. Ancak yedi sene sonra aldığım netice gösterdi ki.

Eğer buğdayı himaye etmeseydik, buğday açığından bu memleket hala kurutulmamış olacaktı. Ve Sıvasta ucuz Amerikan unu yiyecektiniz.

Bundan fazla olarak işte bu sene memlekette ekmek dahi ucuzlamıştır. Görüyorsunuz ki.

Himaye olunacak şeyi seçip himayede ısrar etmek, hem memleket evladının benzine kan, ve en nihayet maişete de ucuzluk getirmiştir. 1

.....

Dokuma sanayiini de böyle himaye etmek kararındayız. Mahsullerimizi ot fiyatına çıkarmak ve dokuma olarak ateş pahasına gömlek olarak giymek, kurtulmağa çalıştığımız bir beladır. Bu Anadolu halkı, kendi ekmeğini yer, kendi dokumasından gömleğini, şalvarını giyer ve bu dermanlı ve mazbut mahfuz kıyafetile dünyanın dört köşesinde kuvvetile anılırdı. İnce pamuk bezi, dokumalarımızı öldürdü. Beyaz makina unu, ekmeğimizi tahrip edinciye kadar ilerledi. Güç hal ile yetiştik. Ekmeği kurtardığımız gibi gömleği de kurtarmağa çalışacağız.

Çünkü politikamızda, lâzım bir himayeyi temin etmiyeni lüzumsuz bir israfı menetmek maksadını mutazammın olmıyan, beyhude yere hayat pahalılığı doğuran mevzular varsa, tetkik etmeğe amadeyim.

Muarızlarıma çalışmak için böyle amelî semereli yollar tavsiye ederim.

Büyük varidat menbalarımızdan birisi inhisarlardır.

Bir kelime ile, başımıza bu kadar pahalılıklar getirmiş gibi gösterilen bu inhisarları biraz yakından mütalca edermisniz?

Tuz inhisarı, hangi memlekette yoktur ? Bu memlekette kaç zamandanberi vardır. Bunu ben mi koydum?

Tütün inhisarı : Bandrol mu yapmak istiyorsunuz ?

Ecnebî şirket elinden senede beş milyon lira varidatla aldığım bir müesseseyi yirmi beş milyon lira varidat getirir bir hale koydumsa bu bir kabahat midir ? Tütün dumanından resim alıp şimendifer yapmıyacağız da nereden vergi alacağız?

Müskirat inhisarı: inhisar konmadan evel mevcut olan vaziyet nihayet birkaç müteşebbis sanatkârın fili inhisarı vaziyetinde idi.

.....

Eğer içki çok pahalı geliyorsa içmeyiniz. Sıhhatinizden kazanırız, varidattan kaybettiğime yanmayız...

Kibrit inhisarı:

Hayatta pek mi fazla pahalılık yaptı? Nihayet bunu koyan da ben değilim; bugünkü inhisarın muarizı elan muhterem arkadaşlarımdır.

Barut, fişek tabanca inhisarı:

Bu inhisardan pek mi mustaripsiniz?

Posta, Telgraf, Telefon inhisarı:

Onun serbest kalacağını tabiî düşünmezsiniz, işte inhisarlar hikâyesi bundan ibarettir.

Liman inhisarlarının devlet maliyesile münasebeti yoktur.

Liman inhisarlarından varidat alınıp devletin hâzinesine hemen hiç bir şey vermez. Bu büsbütün başka ve münhasıran fennî bir meseledir. Malî değil, siyasî değil. Bu inhisarlar, limanlar daha eyi işler, malların gelip gitmesi daha kolay daha ucuz olur. Ve limanların küçük kabotaj denilen dahilî işleri millî ellerde kalır, gayretile konmuştur. Çünkü, liman inhisarlarından evel limanlarda ya iptidaî vesaitle bir takım loncalar, giren çıkan memleket mallarına kendi küçük menfaat ve dar zihniyetlerini emrediyorlardı; yahut ecnebi sermayedarlar, Türk mümessiller perdesi arkasında bir kaç şartla limanlarımızın muamelâtına tasarruf ediyorlardı. Bu vaziyetten kurtulmak için inhisarlar konmuştur. Eski vaziyetten elbette daha eyi oldu.

Fakat mütemadiyen devam eden İlmî tetkikat limanlarımızın İktisadî faaliyeti için bu inhisarlara şu veya bu şekli vermeği icap ettirse fennin dediği derhal tatbik olunur. Teknik hudut haricinde, liman inhisarlarına müessir olacak hiç bir kaydımız yoktur. Liman inhisarları, münakaşası onun için

.....

bir fennî ihtisas münakaşasıdır ki, politikacılar bu münakaşalara giremezler.

İşte vergilerin ana hatları bunlardan ibarettir.

Söylediklerimin haricinde kalanlardan mühim bir kısmı yeni vergilerdir. Bu da gayet tabiîdir. Çünkü bu vergiler esas itibarile aşarın ilgası sarsıntısını karşılamak için konmuştur. Bu vergiler, mütemadiyen takip, tetkik ve ıslah olunmaktadır. Bu vadide siyasî bir mevzu kalmamıştır. Mesele mutahassıslara taallûk eden fennî bir istikamette tekâmül halindedir.

Günün bütün meselelerini size hulâsa ettim. Sizi artık dahilî, haricî politika münakaşalarile yormıyacağım. Söylediklerimi muarızlarımın hoşuna gitmek için hulâsa ve tesbit etmek isterim.

Devlet masarifinin ana hatlarından olan millî müdafaa masrafının indirilmesine dünya politikasının icabatı manidir.

Yaptığımız şimendiferler millî vahdet, millî müdafaa ve millî istiklâl zaruretinin gün tehirini kabul etmiyen icabıdırlar. Şimdiye kadar hariçten uzun vadeli istikraz ile bunu temin etmiye imkân yoktu. En ucuz bir şekilde inşa ediyoruz. Hatlarımız aynı zamanda İktisadîdir; ve bu memleketin iktisadiyatına ve maişetine hizmet etmişlerdir.

Vergilerimizin ana hatlarında gayri tabiî hiç bir şey yok. Köylüyü ve mahsulü haddi azamîde himaye ediyoruz.

inhisarlar, hangisine ve ne suretle dokunulmak isteniliyorsa bu hikâyeyi işitmek isterim. Yeni vergiler, mütemadiyen ıslah ve tekâmül halindedir ve nihayet memleketin ihtisas kuvvetile mütenasip bir süratle tekâmül edecektir.

Bu memleketin yedi senedenberi takip ettiği malî politika bütün sıkıntıların sebebi olan bir çıkmaz yol değil.

Hatıra ve hayale gelmiyen tabiî ve siyasî müşkülat kar

.....

şısında millî mevcudiyeti müdafaa ve takviye etmiş olan bir muvaffakiyet harikasıdır.

Bütün bu sözlerimden, bu memlekete hiç sermaye gelmiyeceği manasını çıkarmak istiyenler çok aldanılar.

Sermaye, muhtaç ve zayıf bir iklime bizzat vazıyet etmek için gelir.

Sermaye, gözü kararmış aç bir halde olmıyan millî mevcudiyeti, millî istikrarı her tereddütten azade bulunan kuvvetli bir muhite makul şeraitle girer.

Yedi senedenberi çalıştığımız Türkiyeyi böyle kuvvetli bir muhit haline getirmek ve onun kuvvet ve istikrarını tereddüt edilmez bir şekilde ispat etmek içindir.

Bugün açtığımız şimendifer bu zihniyetin bir eseridir.

Bugün açtığımız ve ilkbaharda ilk şebekesini tamamlayacağımız hatlarla Türkiye siyasten ve iktisaden lâakal bir misli daha kuvvetli olmuştur.

Bu memleketin en kalabalık, en zengin yerleri daha şimdiden kamilen biribirine bağlanmış oluyor. Bu memleket en uzak hudutlarına daha şimdiden bir misli daha yaklaşmış oluyor.

Yedi sene evel garp medeniyetinin ancak Ankaraya gelen bütün vesaiti bugün Sıvastadır. Ve bu imkân maddî, manevî her sahada başlı başına kuvvettir.

Beş senedenberi haricî ifsadat ile şark vilâyetlerimizde devam ettirilegelen fesat, bugünden yarı dermanını kaybetmiştir. Ve her gün bir az daha fazla sönecektir.

Boş arsa vergisi, liman inhisarı değil, bu memleketin büyük iki derdi vardır : Biri şimendifer muvasalası, diğeri nüfusudur. Fakat, millî nüfus meselesinin tatbiki çaresi de her şeyden evel şimendifer hatlarıdır.

Bu memlekette Türk milletinden ve Türk camiasından başka millî mevcudiyet iddiasına haklı bir ekseriyet yoktur.

.....

Bu basit, hakikat, bu şimendiferler hudutlarımıza vardığı zaman, hiç kimsenin tereddüt etmiyeceği hir bir fesadın müessir olamıyacağı bir katiyetle, bir daha sabit olacaktır.

Vatandaşlarıma eski bir asker olarak serin kanlılıkla söyliyebilirim ki, şimendiferin Sıvasa girmesile bu vatanın her hangi bir hududunun müdafaası bir misli daha kolaylaşmıştır. Uğrıyacağımız bir taaruz daha az zamanda bitecek bu uğurda akıtacağımız kan yarı yarıya inecek ve sarfedeceğimiz malın yarısı elimizde kalacaktır.

Türkiye, yedi sene evel mevcudiyeti için bütün dünyayı hayrette bırakan Türkiyeden bugün lâakal iki misli daha kuvvetlidir.

Bu büyük neticeden sizleri, Edirneli, İzmirli, Erzurumlu ve Diyarbekirli vatandaşlarımı haberdar ederim, onları tebrik ederim.

Biz, baba oğul yanyana cephede ve ana kız yanyana Anadolu yollarında hizmet istediğimiz vatandaşlarımıza layık oldukları ve vadettiğimiz neticeleri göstermek için yaşıyoruz.

Sivas şimendiferi işte o borçlu olduğumuz neticelerden biridir.

İktidar mevkiinin asla teşnesi değiliz. İktidar mevkiinde ancak milletin vekillerinin itimadile, vazife olarak duruyoruz. Ne kadar sert olursa olsun müşkülat karşısında vazifeden çekilmek âdetimiz olsaydı bu mevkii çoktan terkederdik. Eğer bir gün millet vekilleri iktidar mevkiinden bizi affederlerse nefes almak imkânını verecekleri için, kendilerine yalnız müteşekkir oluruz.

.....

İktidar mevkiinde şimdiye kadar yapmış olduğumuz hizmetler ve muvaffakiyetlere istinat ederek te durmuyoruz.

İktidar mevkiinde bizi tutan ve milletin vekillerine itimat veren maziden aldığımız kuvvet değil, istikbale ait olan fikirlerimizin sağlamlığıdır.

Bizi düşürmek için şimdiye kadar hiç bir şey yapmamış olduğumuzu iddia etmek, kısır bir yoldur.

Bir hükümet, hattâ 70 sene muvaffak olsa 71 inci sene muayyen bir meselede ve muayyen bir işte muvaffak olmamakla düşmeye mahkûmdur. Hem memleketim için istifadeli hem de politikacılar için kısa yol bugün elimizde bulunan ve yarın önümüze çıkacak olan meselelerden, fikir ve tedbir olarak bizden daha eyi çare göstermektir.

İktidar mevkii öyle bir mahlûktur ki, hergün muvaffakiyet denilen bir gıda ile beslenir.

Bugün size günün meselesi ve mevzuu olduğu için yalnız bilhassa şimendifer politikası üzerinde söz söylemek vaziyetinde bulundum. Hükümetin icraat ve tasavvuratına ait her noktada bu kadar şuur ile ve itimadı nefsile söz söyliyebileceğimize kat'î imanım vardır.

Asyanın büyük şehri, Anadolunun bir mamuresi olan Sıvasa girmeden evel esaslı bir vazifemi ifa etmek isterim.

Bu hatlar türk işçisinin, türk fenninin çetin ve muzaffer bir imtihanıdır. Mühendislerimiz ve bütün işçilerimize vatan müteşekkirdir.

Devletimizin reisi olan Büyük Reisicümhurun aziz namını bu büyük eserin önünde minnet ve hürmetle yadetmek vazifemdir. Onun yüksek adını bu politika münakaşaları arasında zikretmemek için çok cebri nefs ettim.

.....

Fakat netice alındıktan sonra uğradığımız tarizleri düşünürseniz yedi senedenberi yürüdüğümüz bu çetin yolun bir hükümetin takati haricinde kaldığını, yedi senede alınabilen neticelerin hükümetlerin kifayeti mahsullü olmıyacağını tasavvur edersiniz. Doğru bir istikamette bir milleti sebat ile yürütebilmek ve ondan böyle muazzam eserler çıkarabilmek ancak büyük devlet reisinin iktidarı dahilinde olabilir.

Bu muazzam eser, Gazi nin Türk milletine yaptığı sayısız hizmetlerin bir yenisi, bir güzelidir.

Gayri Resmî Kısım

Îdarî Heyetler

Kazai idarenin salâhiyeti

Kazai idarenin lüzumlu olduğunu izah ettikten sonra bu kazanın salâhiyetini tetkik etmelidir. Bu salâhiyeti formüle vazetmek hayli müşküldür. Kazai İdarînin müsnediileyhi İdarî ihtilâflar ve İdarî davalardır. İdarî ihtilâflar ve davaların tefriki, prensip itibarile hukuku hususiye ile hukuku amme şahsları arasında tekevvün eden ihtilâflar ve davalar İdarî ihtilâf ve davalardır. Veyahutta müteaddit hukuku amme eşhasının İdarî bir amme hizmetine ait hukuk ve vecibelerlerden tahassül eden ihtilâflar ve davalardır.

İdarî ihtilâflar davaların tarifindeki üç noktadan birincisi :mevcut ihtilâf hukuk ve vecibeler hususunda olmalıdır. Hali ihtilâf muhakkak hukuku amme eşhasından biri ile olmalıdır, ihtilâf İdarî amme hizmetine ait bulunmalıdır.

Mahiyet itibarile bir ihtilâf veya İdarî bir dava muvacehesinde bulunabilmek için bu üç şartın bir arada tahakkuku lâzımdır ve ihtilâflardan hangisinin İdarî ve hangisinin adlî olduğuna dair ayrıca kanun metnine lüzum yoktur.

.....

Bu noktaı nazarı tahlil etmek lâzımgelirse :

1. — Hukuku hususiye veya hukuku amme eşhasından biri idari bir amme hizmeti makamının ittihaz etmiş olduğu bir tasarruftan kendisini mutazarrır görüp bu tasarrufun kanunî olduğunu kabul etmezse.

2. — İdarî bir akitten veya şibih akitten mütevellit hukukunun istihsalini talep ederse.

3. — Amme hizmetinin ifasında gördüğü zarar dolayısile şikâyette bulunacak olursa, ve yahutta amme hizmetinin ifasından dolayı her hangi bîr ihtilâfı tahrik ederse.

4. — İdarî bir ameliyeden «intihabat» istifade etmeği talep ederse.

İşte bu vak'aların her birisinde ister kanunda ayrıca sarahat bulunmuş olsun, ister bulunmasın İdarî ihtilâf muvacehesinde bulunulmaktadır. Meselâ birinci misal bir tasarrufun kanunî olup olmamasındaki ihtilâftır. İkinci misal İdarî mukaveleden münbais bir ihtilâftır. Üçüncü misal İdarî bir şibih akitten mütevellit bir ihtilâftır. Dördüncü misal ise her hangi bir İdarî ameliyeden münbais bir ihtilâftır.

Maahaza vazii kanunlar yeni kanunlarda İdarî ihtilâfları böyle umumî bir şekilde tespit etmekten ziyade tadat ve tasrih etmeği tercih etmektedirler.

Şu izahat ve misallerden anlaşılıyor ki vazii kanunun ve içtihat sahiplerinin İdarî ihtilâf ve davalar hususundaki en esaslı noktaı nazarı : İdarî bir amme hizmeti fikridir.

Binaenaleyh, ihtilâf ve davanın İdarî ihtilâf ve dava olabilmesi için muhakkak surette bir İdarî amme hizmeti meselesi mevzuubahs olmalıdır. Bir İdarî amme hizmetinden mütevellit ihtilâflar mevzuubahs olduğu takdirde bu meseleler muhakkak surette İdarî ihtilâftır. Ancak bir İdarî amme hizmetinden mütevellit ihtilâf mevzuubahs olmasına rağmen ka

nunda bu meselenin İdarî ihtilâf olmadığına sarahat mevcut ise tabiî mesele yoktur.

İkincisi: Maahaza yine bu prensibin bazı istisnaları mevcuttur. Mesela bilvasıta vergiler ihtilâfı kanun ile adliye otoritesine verilmiştir. Sonra bazı intihabat ihtilâfları ezcümle ticaret mahkemeleri intihabatı ihtilâfları da esnaf loncalarına verilmiştir.

Üçüncüsü : Şayet İdarî bir amme hizmeti ifa etmiyorsa veyahut idare alelâde hukuku hususiye veya hukuku adiye ve hukuku umumiye sahasında hareket etmekle bir şahsı salisin yapacağını yapıyorsa, yani bu şekilde tasarruflarda bulunuyorsa amme hizmeti meselesi mevzuu bahs değildir. Bu taktirde de İdarî bir ihtilâf yoktur. Şu halde bu tasarruflardan meydana gelen ihtilâfların halline adliye otoritesi salâhiyettardır.

Meselâ hukuku amme eşhası hükmiyesinden biri kendine ait veyahut mutasarrıfı bulunduğu bir gayri menkulün idaresi için yaptığı tasarruf ve akitler tabiatile adliye otoritesinin salâhiyeti dahilindedir.

Bu fikirleri iyice izah edebilmek için tetkikatımızı ikiye ayırmak lâzımdır. «1 » Adliye otoritesine karşı idarenin salâhiyetinin hududu. «2» Kuvvei teşriiye ve hükümet otoritesine karşı idarenin hududu.

Adliye otoritesine karşı idarenin salâhiyetinin hududu

Adliye otoritesinin salâhiyetine tecavüz edecek bir vaziyet ihdas etmemek Şûrayı devletin en büyük arzusudur.

.....

Şûrayı Devletin büyük bir ihtimamla muhafaza etmek istediği bu hududu tespit edebilmek için bir çok noktalar tetkik edilmelidir.

Adlî tasarruflar

Evvelâ adlî tasarruflara ait ihtilâflar vardır. Bu husustaki prensip gayet sadedir. Eğer bir ihtilâf, adlî bir amme hizmetinden sâdir olan bir tasarrufa ait ise ihtilâfı halledecek salâhiyettar makam hiç şüphesiz adliye otoritesidir, ister bu tasarruf diğer adlî bir tasarrufun gayrı kanunî olmasından dolayı iptali için istimal edilmiş olsun, yine adliye otoritesinin salâhiyeti dahilindedir.

Adliye otoritesinin salâhiyeti ayni zamanda adliye kadrosuna dahil olanların bütün tasarruflarına şamildir. Hâkimlerin, zabıtai adliye memurlarının dahi adaletin teminine yardım eden adliye memurlarının tasarrufları da adliye otoritesinin salâhiyeti dahilindedir.

Diğer taraftan bazı memurlarda vardır ki bazan adlî ve bazan da İdarî tasarruflarda bulunurlar. Bunların tasarrufları itibarile adliye veya idare otoritelerinin salâhiyetleri dahilinde olup olmadıklarını anlamak için hangi sıfat ile hareket ettiklerini tayin etmelidir. Eğer adliye otoritesi memuru gibi hareket edip tasarrufta bulundularsa tabiî adliye otoritesinin idare otoritesi memuru gibi hareket edip tasarrufta bulundularsa tabiî idare otoritesinin salâhiyeti dahilindedir.

Meselâ valiler, nahiye müdürleri, polis müdürleri, jandarmalar, polisler, ahvali medeniye memurları.

.....

Bunlar zabıtai adliye memuru sıfatile ittihaz etmiş olduğu kararlardan dolayı adliye otoritesine tabidir, idare memuru sıfatile ittihaz ettikleri kararlardan idare otoritesine tabidirler.

Bu hususta tasarrufun keyfiyetini araştırmak lâzımdır. Meselâ ağır bir surette mecruh olan bir ineğin zabıt varakası tanzim tehtidi altında bir şahsa öldürülmesini emreden bir jandarma aleyhinde ikame olunacak zarar ve ziyan meselesi adliye otoritesine mi yoksa idare otoritesine mi aittir.

Encümeni ihtilâf tasarrufun zabitai adliye vazifesinden inbias ettiğini ileri sürerek adliye otoritesinin salâhiyetini kabul etmiştir.

Meselâ bir polisin efrattan birini tevkif etmesinden tahassül eden ihtilâf encümeni ihtilâf tarafından tetkik edilmiş ve neticede polisin zabıtai adliyenin muavini vaziyetinde bir mücrimi tevkif etmesi noktasından adliye otoritesine aidiyetine karar vermiş ve talep ve ikame edilen zarar ve ziyan meselesinde de Şûrayı Devlet ademi salâhiyet karan vermiştir.

Yine ahvali medeniye memuru sıfatile nahiye müdürünün tasarrufları adliye otoritesinin salâhiyetine dahildir. Yine ahvali medeniye memuru sıfatile muhafili siyasiyeye mensup olan konsolosların tasarrufları yine adliye otoritesinin salâhiyetine dahildir.

Diğer taraftan ise hükkâmın azli «azledilebilen hükkâm» veya tayini veyahut tekaüde şevkleri hususunda ihtilâf mevcut ise bu tasarruflar idari tasarruflardır.

Binaenaleyh bu meselelerden husule gelen ihtilâflar idare otoritesinin salâhiyetine dahildir.

Tabiî bu şekilde bir çok misaller gösterilebilir ise de meseleyi umumî bir şekilde tetkik edip tekevvün edecek ih

.....

tilâfların İdarî veya adlî kazalardan hangisine ait olduğunu araştırmak daha münasiptir.

Ahvali medeniye meselelerinde

Ahvali medeniye akrabalık, izdivaç, milliyet meselelerindeki ihtilâfların halli adliye otoritesinin salahiyeti dahilindedir. Hatta İdarî mesailin rüyeti esnasında ahvali medeniye meselesi zuhur etse bunun hallini salâhiyettar İdarî makam derhal adliye otoritesine tevdi edecektir.

Yalnız isim tebdili meselesinin rüyeti kanundaki sarahate binaen idare otoritesine aittir. Yani şayet muayyen bir ahvali medeniye meselesinin idare otoritesine aidiyeti hakkında kanunda tasrih edilmiş bir metin mevcut değilse bu husustan ileri gelecek bütün meseleler adliye otoritesine aittir. ' I

Kanunî ikametgâh meselelerinde

Kanunî ikametgâh meselelerinde kanunî ikametgâh meselelerinin rüyeti adliye otoritesine aittir.

Ehliyeti medeniye mesaili

Ehliyeti medeniyeden istifade meselelerinin «velâyet, vesâyet, memnuiyet ve saire» rüyeti adliye otoritesine ait

tir. Bütün bu Kak ve vecibeler hukuku hususiyedendir. Bu mesailde bir İdarî amme hizmetti mevzuubahs olmadığı için meselenin rüyeti de pek tabiî olarak idare otoritesinin salâhiyeti haricindedir.

Eğer ehliyeti medeniye mesaili meyanında İdarî amme hizmeti meseleleri mevzuubahs olsaydı pek tabiî olarak idare otoritesi müdahale ederdi. Nitekim ehliyeti medeniye mesailinden olan «intihap edilmek hakkının» istimalinde idare ile bir ihtilâf olsa, veyahut hakkı tekaütten sakıt olma meselesinde bir ihtilâf olsa bu mesailin rüyeti idare otoritesinin salâhiyeti dahilindedir. Zira bu mesailde bir İdarî amme hizmeti fikri vardır.

Umumî hürriyetlerden husule gelen ferdî haklar mesailine salâhiyet meselesi umumî hürriyetlerden husule gelen ferdî haklar meselesinde de mevzuubahstır. içtima hürriyetinden matbuat hürriyetinden intihap etme ve intihap olunma hürriyetinden husule gelen ferdî haklarda da ihtilâflar hadis olabilir.

Bu ihtilâfların cümlesi adliye otoritesinin salâhiyeti dahilindedir. Hatta efradın hürriyeti şahsiyesine muamelei cebrü şiddet ile tecavüz meselesinde bile ihtilâfın rüyeti adliye otoritesinin salâhiyeti meyanındadır. Fakat bu şekilde bile bir İdarî amme hizmeti fikri ve telâkkisi görülüyorsa salâhiyet derhal değişir, ve adlî otoritesinin salâhiyeti yerine derhal İdarî otoritenin salâhiyeti kaim olur. Malumdur ki kanunların hürriyetlere temin ettiği hudutlar tecavüz edilirse derhal bir taraftan cezaî ve diğer taraftan da inzibatî tedbirler tatbik ve ittihaz olunur. Eğer bir vatandaş mevzuubahs tahdidat ile umumî hürriyetlerin kendisine temin ettiği hakların tanınmadığını iddia ediyorsa iddiasının müstenidüleyhi bu tahdidat için ittihaz olunan inzibatî tedbirler olmuş oluyor. Şu halde tenkit veya itiraz edilen bu tasarruf bu inzibata mü

teallik İdarî bir tasarruftur. Yani bu tahdidatta bir İdarî amme hizmeti mevzuubahstir. Salâhiyet tabiatile idare otoritesine aittir. Meselâ sokak ortasında durmamak hususunda ittihaz edilecek bir tasarrufa şahsî hürriyetin inzibatî tedbirler ile tahdit edildiğini yani şahsî hürriyetin şahsı salise temin ettiği hakların tanınmadığını iddia eden bir müştekinin ihtilâf mercii adliye otoritesi olmayıp idare otoritesidir. Zira sokak ortasında durulmaması hakkındaki tasarruf bir İdarî amme hizmetinin ifası için idare otoritesinin yaptığı bir tasarruftur.

Aynî ve şahsî haklar ve bunların menbaları mesailinde aynî haklar ile şahsî hakları birbirinden tefrik etmek lâzımdır.

Aynî haklar

Tasarruf hakkı ve diğer aynî haklar (intifa hakkı, istimal hakkı, irtifâk hakkı gibi) meselelerindeki mercii adliye otoritesidir. İster eşhası hususiyenin iddia ettikleri aynî haklardan hadis olan ihtilâflar olsun, ister hukuku amme eşhası hükmiyesinin iddia ettikleri tasarruf haklarından hadis olan ihtilâflar olsun bunların mercileri umumiyetle adliye otoritesidir. Zira aynî haklar meselelerinde hukuku amme eşhası hükmiyesile eşhası hususiyenin hukukî vaziyetleri arasında fark yoktur. Her ikisine de hukuku umumiye ve adliye ve hukuku hususiye tatbik olunmaktadır. Meselâ Şömendüfer yolları tahdit edildiği zaman şehir sokaklarının bir kaç parçasının hat altında kalmasından Paris şehri bir tazminat talep etmiştir.

Şûrayı Devlet bu hadisede tasarrufta intikal ve ferağ olmadığına karar vermiştir. Yani meselede aynî haklardan

.....

mütevellit bir ihtilâf olması dolayısıle ihtilâfın kendi salâhiyeti dahilinde olmadığını kabul etmiştir. Mahaza tasarrufta intikal ve ferağ olmuş olsaydı yine tazminat meselesi adliye otoritesinin salâhiyeti dahilinde olarak rüyet edilcekti.

İddia ve talep devlet emlâki umumiyesinde olacak olursa yine mesele ayni suretle mevzuubahs olacaktır.

Fakat iddia ve talep ve itiraz umumun istimaline tahsis edilen bir meseleye ait olursa salâhiyet bu takdirde idare otoritesine aittir.

Bu fikre ait tatbikatta bir iki misal gösterelim.

İstimlâk meselelerinde idarenin tasarruf ve temellük haklarına karşı bir icraatı vardır.

Menafii umumiye, vazıyet ve intikal kararlarında eğer bu kararların vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz noktasından kanunî olup olmadığına itiraz ediliyorsa bu tasarruflar idare otoritesinin salâhiyeti dahlindedir. Eğer ciheti adliyede dava başlamış olsa bile bu salâhiyet devam eder. Yani meselenin tetkikine idare otoritesi derhal vazıyet etmek mecburiyetindedir.

Fakat idare istimlâk için takip edilmesi lâzımgelen eşkâli kanuniyeye riayet etmeyip istimlâk edilmesi lâzımgelen şeye hidematı umumiyei nafia için cebren vazıyet etmişse bu şekilde salâhiyettar hâkim adliye hâkimidir. Zira burada idarenin cebrü şiddeti vardır.

Gayrı kanunî şekilde vazıyet hâkimi adliye hâkimi adliye hâkimi ise de eşkâli kanuniyesi takip edilmek suretile yapılan vazıyet muamelesinin hâkimi idare hâkimidir.

Emlâki milliyenin tahdidi hududu ihtilâfında salâhiyettar hâkim idare hâkimidir, ve binnetice Şûrayı Devlet ihtilâfı halledecektir. «Maahaza encümeni ihtilâfın bu hususta bu prensibi nakzedecek başka bir kararı vardır. Yani emlâki

.....

milliyenin satışından tahassül edecek ihtilâfatın adliye otoritesinin salâhiyeti dahilinde olduğuna karar vermiştir.»

Devlet emvalinin satışı meselesindeki ihtilâfat: Bu husustaki ihtilaflarda salâhiyettar hâkim idare hâkimidir.

Devlet namına vaki olan satın alma ihtilâflarında da salâhiyettar hâkim yine idare hâkimidir. Zira mukavele ile gerek pazarlık ile alınacak şeyin sahibi devlet olmaktadır. Devlet bir mal satın almış ve onun sahibi olmuştur. Tabiî bu meselelerden husule gelecek ihtilâflarda mukaveleyi yapan veya pazarlık eden otoritenin hâkimi olmalıdır.

Bu da bir istisnadır. Fakat kanunda sarahat mevcuttur. Binaenaleyh emlâki milliyenin tahdidi hududu, emvali devletin satışı ve devlet namına vaki olan satın almalardan mütevellit ihtilâfların adliye hâkiminin salâhiyeti dairesinde olması lâzımgelirken idare hakimine ait olması keyfiyeti prensibe bir istisnâ teşkil etmekdedir.

Şahsî hakler ve vecibeler

Vecibe : iki kişi arasında hukukî bir rabıtadır. Bunlardan birisinin bir hakkı veya bir almak vecibesi diğerinin de bir borcu veya bir vermek vecibesi vardır. Bu gibi şahsî haklarda salâhiyettar hâkim kimdir ? Meselâ iki şahıs arasında mütekabil vecibelerden tahaddüs eden ihtilâfın salâhiyettar hâkimi bilâtereddüt adliye hâkimidir. Zira bir İdarî hizmeti amme mevzuubahs değildir.

Fakat vecibeler iki hukuku amme şahsı hükmîsi arasında veyahut ta bir hukuku amme şahsı hükmîsi ile bir şahsı salis arasında meydana gelmişse ve mevzuubahs olan sahıs haklar ve vecibeler eşhası hususiyede mevzuubahs olan hak ve

vecibelerin «mukavele, şibih mukavele, cürüm, şibbih cürüm» ayni ise salâhiyettar hâkim yine adliye hâkimidir.

Yalnız bu hak ve vecibeler karakterleri itibarile bazan hukuku amme ve bazan da hukuku hususiye evsafını haiz olmaları itibarile her iki otoritenin salâhiyetleri dairesine dahil olurlarki bu ciheti tefrik etmek lâzımdır.

1. — Eğer idare hukuku umumiye ve adliye dairesinde, her hangi bir şahsın yapacağı gibi, hakkı temşiyetini istimal ediyorsa bu temşiyetten tevellüt eden hak ve vecibeler medenî haklar karakterini muhafaza ederler. Şu halde bu haklar için de kanunu medenî tatbik edilir. Çünki hiç bir veçhile bir İdarî amme hizmeti meselesi mevzuubahs değildir. Salâhiyettar hâkim hiç şüphesiz adliye hâkimidir. Meselâ bir nahiye kendi tasarrufunda bulunan bir çiftliği icar etse tabiî bu icar ile diğer bir şahsı salisin icar keyfiyeti arasında hiç bir fark yoktur, ve şahsı hükmî olan nahiye ile şahsı salis arasındaki vaziyetlerde bir tebeddül yoktur. Ve bu hak ve vecibelerden doğan haklarda medenî haklar meyanındadır. Ve kanunu medenînin dairei salâhiyetine dahildir.

2. — Fakat bu şekilde olmayup ta bir İdarî amme hizmeti ifa etmekle hukuku umumiye ve adiye haricinde hareket edecek, olursa bu takdirde hadis olan hukuk ve vecibeler hukuku amme karakterini haizdir. Şu halde hukuku umumiye ve adiye mevzuubahs olmaz. Binaenaleyh idare otoritesinin salâhiyeti mevzuubahstir.

Binaenaleyh hangi hadiselerde hukuku umumiye ve adiye hukuk ve vecibeler ve hangi meselerlerde İdarî karakteri haiz hukuk ve vecibeler mevcut ve mevzuubahs olduğunu araştırmak lâzımdır.

.....

1.— Mukavelelerde

Hukuku amme şahsı hükmîsinin kendi hususî emlâk ve akarını idare için bir mukavele aktetmesi tasavvur olunabilir. Meselâ kendine ait bir ormanın işletilmesi için ormana bir yol yaptırır. Burada kanunu medenî mucibince bir mukavele yapar. Binaenaleyh salâhiyettar hâkim adliye otoritesinin hâkimidir.

Kaide : hukuku amme şahsı hükmîsi hususî emlâk ve akarının idaresi için yaptığı mukavelelerden zuhura gelecek ihtilâfatın hâkimi adliye hâkimidir.

Fakat hukuku amme şahsi hükmîsi bazı bir İdarî amme hizmetinin ifası için temşiyyet tasarruflarında bulunduğu tasavvur edilecek olursa bu atideki tefrikleri yapmak icap eder.

Meselâ hukuku amme şahsı hükmîsi jandarmaları veya polisi için bir gayri menkul kiralar veyahut devlet bir ceneralin ikametgâhı için nahiyenin birinde bir ev kiralar «tahsis keyfiyeti olmaksızın», bu takdirde hukuku medeniye mukaveleleri karşısında olduğumuzdan salâhiyettar hâkim hiç şüphesiz adliye hâkimidir.

Kaide: eğer hukuku amme şahsı hükmîsi eşhası salisenin hukuku medeniyedeki alelâde tip mukavelelerinden birini aktederse bu mukavelelerden doğan hak ve vecibeler hukuku medeniye hak ve vecibeleridir. Binaenaleyh salâhiyettar hâkim de adliye hâkimidir. «Tip mukaveleler: matbu mukaveleler», hatta bu mukaveleler bir amme hizmetinin ifası için aktedilmiş olsa bile.

.....

Nafia amme hizmetleri mukaveleleri: Eğer nafia amme hizmetleri mukavelelerinden tahaddüs eden ihtilâfların idare otoritesine ait olacağına dair kanunda sarahat bulunmamış olsaydı ve hakikaten kuvvetlerin tefriki nazariyesi tamamile tatbik edilmiş bulunsaydı, hiç bir zaman nafia amme hizmetlerinin mukavelelerinden zuhura gelen ihtilâfların idare otoritesinin salâhiyeti dahilinde olduğu iddia edilmezdi. Zira hiç bir vakit kuvvetlerin tefriki nazariyesinin tatbiki nafia amme hizmetlerinin husule gelen ihtilâfların idare otoritesine aidiyetini intaç etmez.

Fakat nafia amme hizmetlerinden mütevellit ihtilâfların idare otoritesine ait olduğuna dair kanunda sarahat mevcuttur.

Devlet tarafından levazım ve zahireye müteallik aktolunan mukavelelerden hadis olan ihtilâflarda salâhiyettar otorite yine kanunun tasrihi üzerine idare otoritesidir, idare otoritesi yalnız devlet tarafından aktolunan levazım ve zahire mukavelelerine müdahale etmektedir. Halbuki kanunda sarahat bulunmadığı için vilâyet, kommünlerin aktettikleri levazım ve zahireye müteallik mukavelelerden hadis olan ihtilâflarda salâhiyettar hâkim adliye hâkimidirki, tefriki kuvva nazariyesine ve aklı selime daha muvafık görülmektedir.

Bunlardan madda bazı mukavelelerde vardır ki, nevi ve keyfiyetleri itibarile idari mukaveleler olarak kabul edilmiştir. Veyahut ta idari amme hizmetleri mukaveleleri gibi telâkki edilmektedir. Meselâ nafia amme hizmetlerinin imtiyazları mukaveleleri gibi. Salâhiyettar otorite hiç şüphe yok ki idare hâkimidir.

.....

2.— Şibih mukavelelerde

Salâhiyet meselesi mukavelelerde bu şekilde tatbik edilince pek tabiîdir ki şibih mukavelelerde de aynıdır. Şibih mukavelelerin nevi ve keyfiyetleri itibarile İdarî karakteri haiz iseler tabiî salâhiyettar otorite yine idare mahkemeleridir.

Paris şehrinin müntehayı hududunun ortasından geçen büyük caddenin bir tarafındaki emlâk sahipleri Paris belediyesine şehir dahilinde ikamet etmedikleri noktasından tenviriye resmi vermemekte İsrar etmişlersede Şûrayı Devlete vaki olan müracaatta ihtilâfı halletmekte Şûrayı Devlet kendini salâhiyettar addetmiş ve ihtilâfı halletmiştir.

3.— Cürüm ve şibih cürüm

İdarenin alâkadar olduğu bir cürüm veya şibih cürüm hakkındaki mesuliyetlerde salâhiyettar hakimin kim olduğu tetkik edilmek lâzımgelir. Cürüm ya hukuku amme şahsı hükmîsi tarafından şahsı hususî hakkında veyahut da şahsı hususî tarafından hukuku amme şahsı hükmîsi hakkında irtikâp edilmiş olur. Bu mesuliyeti tayin edecek salâhiyettar makam neresidir?

Mesuliyeti icap ettiren fiil şahsı hususîden sadır olmuşsa hiç bir İdarî noktaı nazar varit olamıyacağından salâhiyettar hâkim tabiî hiç şüphesiz adliye hâkimidir

Fakat mesuliyeti icap ettiren fiil İdarî bir memurdan sa-

dır olmuşsa ve şahsı salis bu fili icra eden idare memuru aleyhine tahriki dava ederse salâhiyettar hakim kimdir?

Meydana konulan cürüm veya şibih cürüm memurun memuriyetine müteallik değilse salâhiyet hiç tereddüde mahal olmaksızın mahakimi adliyenindir.

Mesuliyeti mucip olan cürüm veya şibih cürümü memur ifayı vazifesi esnasında irtikâp etmişse meseleyi tefrik etmek icap eder.

1. —Eğer fiil memurun vazifei memuresinden mütevellit olmayıp şahsî bir hatası neticesinden doğmuşsa salâhiyettar hâkim adliye hâkimidir.

2. — Böyle olmayıp ta fiil idari bir hatadan tevellüt etmişse yani kanun veya nizamları başka türlü anladığından ve başka şekilde tatbik etmesinden fiil hadis olmuşça salâhiyettar hâkim idare hâkimidir. Bu şekilde memurun mesuliyeti mevzuubahs olamaz. Mesuliyet idareye aittir. Eğer mesuliyeti mucip olan fiil hukuku amme eşhası hükmiyesinin «devlet, vilâyet, nahiye» İdarî hidematı umumiyeyi ifası esnasında hatayı İdarîsinden neşet etmiş ise salâhiyettar hâkim idare hâkimidir. Bu ihtilâfın halli İdarî davalar hâkiminin salâhiyeti dahilindedir.

Meselâ askerî bir otomobil şahsı salisin otomobili ile müsademe ettikte şahsı salis askerî makamat aleyhine hidematı umumiyenin ifası esnasında hatayi idariden tevellüt etmiş olan zarar ve ziyan için karşı İdarî mahakim nezdinde ikamei dava etmek mecburiyetindedir. Çünki zararı mucip olan fiil hatayi İdarîden tevellüt etmiş ve tazmini hukuku amme şahsı hükmîsine aittir. Şayet iras edilen zarardan dolayı bilmukabele ciheti askeriye şahsı salis aleyhine zarar ve ziyan talep edecek olursa bundan dolayı ciheti askeriye ayrıca mahakimi umumiyeye müracaat etmeledir. Şûrayı Devlet yal

.....

nız hukuku amme şahsı hükmîsine ait olan zarara hükmetmekle iktifa etmek mecburiyetindedir.

4.— Kanun

Hakların menbalarından biri de kanundur.

İdarî bir hizmeti umumîyenin ifasından tevellüt eden hukuk ve vecibelerin salâhiyettar hâkimi idare hâkimidir. Meselâ bir vazifenin ifasının kime ait olduğu meselesinde iki hukuku amme şahsı hükmîsi arasında tevellüt eden ihtilâfın salâhiyettar hâkimi idare hâkimidir. «Meselâ muaventi umumîye hidematından tahaddüs eden vecibeler ihtilâfı.»

İdarî hidematı umumîyenin teessüs ve tarzı faaliyeti hususundaki kaide ve nizamları kanun tespit etmiştir. Tabiî bu kaideler çok mütenevvi olmak itibarile kanun ve nizamnamelerde tasrih edilmiştir. Bu kanun ve nizamlar İdarî hidematı umumiyesinin teessüs ve faaliyete geçebilmesi için esas ve şekli şeraiti tayin ederler. Binaenaleyh bu hukuk kaidelerinden istifade etmek isteyenlerin veyahut ta bu kaidelere tecavüz vaki olduğunu iddia edenlerin talep ve itirazları pek tabiî olarak kazai idariye tevdi olunur. Bu husustaki salâhiyetler muhakkak surette idarenin salâhiyeti dahilindedir. Çünki muhakeme edilecek esasen hizmeti umumiyenin kendisidir. Vazifei muayenei kanuniyeyi tecavüz maddesinin tayini salâhiyetini Şûrayı Devlete veren kanunlar tefriki kuvva kaidesinin tatbikatını yapmaktan başka bir şey yapmamışlardır.

İntihabat kanunundan tahaddüs eden ihtilâfatı bu husustaki kanunların tespit ettiği kaidelerin noksan veya yanlış tatbikından başka nedir ?

.....

Bu meselenin idare otoritesi salâhiyetine tevdii tefriki kuvva kaidesinden başka bir şey değildir. Fakat tefriki kuvva kaidesine göre intihabat ihtilâfatının idare otoritesine tevdii lâzım gelirken adliye otoritesine ithal edilmesi kanundaki sarahat icabındandır. Ve tefriki kuvva kaidesine bir istisna teşkil etmektedir. Bilvasıta vergiler ihtilâfatı kazaı idariye dahildir. Bunda da yine tefriki kuvva nazariyesi caridir.

Bilâvasıta vergiler ihtilâfatı tamamile kazaı adliye dahildir.

Cezaî mesailde salâhiyet tamamile mahakimi adliyeye aittir. Cinayet, cürüm, ve kabahatlerin men ve zecri tamamile adliye otoritesinin salâhiyeti dahilindedir.

Müstesna olarak yollar hakkındaki cinayet ve cürüm ve kabahatlar kanundaki sarahate binaen mahakimi idariye «vilayet idare heyetleri» salâhiyetleri meyanına ithal edilmiştir. Bundan da vazii kanunun maksadı esasisi emvali devletin himayesidir.

Şu halde prensip itibarile men ve zecri mucip olacak ef'al üzerindeki salâhiyet adliye hakimine aittir. Cinayet derecesinde olan ef'alde idare otoritesinin mahakimi adliyeye salâhiyet veya ademi salâhiyet dermeyan etmesini kanun kat'iyyen menetmiştir.

Cünha derecesinde olan ef'alde idare otoritesi mahakimi adliyeye karşı salâhiyet veya ademi salâhiyet dermeyen edebilir.

Adliye otoritesi cezâ tayin etmesi kendisine kanunen tahmil olunan mesailde idare tasarruflarının kanununu araştırmağa salâhiyeti vardır.

Meselâ kanunu cezâ mucibince tecziye edilen zabıtai belediye nizamnamesine muhâlefeti keyfiyetinde mahkeme mücrime tatbik edilen maddenin kanunî olup olmadığını araştırmak hakkıdır.

.....

Kuvvei teşriiyeye karşı idare otoritesinin salâhiyetinin hududu

Gerek idare ve gerek adliye kazaları da kuvvei teşriîye tasarruflarını iptal etmeğe salâhiyettar değillerdir. Hatta kanun mahiyetinde olmayan meclis nizamatı dahilisinin ahkâmını bile iptal etmeğe idare ve adliye kazaları salâhiyettar değillerdir. Bu hususta hiç bir kazanın salâhiyeti yoktur.

Hükümet tasarruflarına karşı idare otoritesinin salâhiyetinin hududu

İdare otoritesinin hükümet tasarruflarına karşı olan salâhiyetine gelince: bunda tam bir ademi salâhiyet vardır. Hükümet otoritesinin hükümet tasarrufları her türlü kazai kontroldan masundur. Bu tasarruflardan dolayı yalnız parlamentoya ve memlekete hesap vermek mecburiyeti vardır. Gerek adlî ve gerek İdarî kazalar bu tasarrufların kanuniyetini münakaşa edemedikleri gibi tayini manaları zımnında tefsir de etmeğe salâhiyetleri yoktur. Bu noktai nazar bütün müellifler tarafından kabul edilmiş bir esastır. Hükümet tasarruflarının nelerden ibaret olduğu aşağıdaki bir bahisde izah edilecektir.

.....

İdarî davalar

Tarif : Hidematı ammeyi alâkadar eden ihtilâfatın heyeti mecmuasına İdarî davalar tesmiye olunur.

İhtiyacatı umumiyenin tatmini için halkın emrine müheyya kılınan muhtelif şekil ve suretteki kanunlara rağmen bazan idare bazı menafii örselediği gibi bazı haklarada tecavüz etmektedir.

Şahsı salis tarafından iddia edilen hakka tecavüz keyfiyeti bir ihtilâfa sebebiyet verir ki, işte bu ihtilâf İdarî davalardan birini teşkil eder. Hukuku muhtel olan kimse zuhur eden ihtilâfa kat'î bir nihayet vermek için tesis edilmiş bulunan kazalara müracaat eder. Yani hukukuna tecavüz eden idare aleyhine ikamei dava eder. İkamei dava için diğer her türlü anasırdan maada alelâde bir hakkın zarar görmüş olması kâfi değildir. ikamei dava edebilmek için idarenin şahsı salisin hakkını izrar etmesi lâzım geldiği gibi ruh ve metni kanunun tespit ettiği hududu tecavüz etmiş bulunması lâzımdır. İdarî davada iki nokta mefruzdur. (1) Bir hakka tecavüz etmiş bulunması. (2) Mevcut hukuk kaideleri hilâfındaki bir tasarruf ile her hangi bir menfaatin ızrarıdır.

İdarenin kanun şikenane hareketi olmaksızın şahsı salisin menfaati ihlâl edildiği taktirde şahsı salisin mafevk idare makamına daha iyi bir karar istihsali zımmında hakkı müracaatı vardır. Bu müracaatla mafevk makamın lütufkârlığını talep ve istirham edebilir. Fakat hiç bir zaman bu şerait altında İdarî davalar tarikini ihtiyar etmesine ve kazai İdarîye müracaatta bulunmasına müsaade edilmemiştir.

.....

Kazai İdarînin salâhiyetleri

Kazai idariye dört muhtelif şekilde müracaat edilebilir. (1) Bir ihtilâfın esasının rüyeti (2) veya bir tasarrufu İdarînin gayri kanuniyeti (3) veyahut tasarrufu İdarînin maksat ve manası talep edilebilir.

1. — İdarî tasarrufların meydana koyduğu müddeiyat

veya ihtilâfatın esasları hakkında kazai İdarî tarafından ittihaz edilen kararlara kazai kâmile tabi davalar veyahut ta esas mesele hakkında davalar tesmiye olunur.

2. — İdarî tasarrufların gayrı kanuniyeti hakkında kazai İdarî tarafından ittihaz edilen kararlara iptal davaları tesmiye olunur.

3. — İdarî tasarrufların maksat ve manasını tayin eden

kazai İdarî kararlarına tefsir davaları tesmiye olunur. Kazai İdarînin başlıca vazifesi bu üç nevi İdarî davalarla meşgul olmasından.

4. — Fakat mevzuubahs edilen üç şekli İdarî davadan başka dördüncü bir İdarî davayı istisna ve ilâve etmek lâzımdır. O da bu İdarî mahkemeler ceza mahkemeleri rolünü ifa ederler. Ana yollara karşı irtikâp olunan kabahat veya cünha nevinden olan efali naktî ceza vermek suretile cezaladırırlar.

.....

Kazai kâmile tabi davalar

Ne vakit Şûrayıdevlet esas mesele hakkında muhakeme edip karar verir ?

Kazai kâmile tabi davalar adlî davalara müşabihtir. Ayni şeraiti mesmuiyet tahtında mahkemeye müracaat edilir. Davanın mesmu olması için her hangi bir hakkın sahibi olmak şarttır.

İdarî mahkemeler hadiseleri ve hakları muhakeme ederler. Bir davanın esasına karar verirler. Kararları hukukun menbaıdır. Tevzii hak için lâzım geldiği veçhile karar verirler ; iadeye karar verdikleri gibi tediye için de karar verirler, idare hakimleri bir kelime ile her türlü vakayii ve hadisatta hakkı taktiri olmak kaydile hukukî olan bütün mesaili hal ve fasl etmek, İdarî tasarrufları iptal etmek, naktî cezalara hükmetmek, idare tarafından tahmil edilen vecibelerden şahsı salisi beri kılmak, salâhiyetlerini haizdirler. Adlî hâkimin yapabileceği her şeyi yapabilmek hak ve salâhiyetini haizdirler.

Kararlarının kendiliklerinden kabiliyeti icraiyesi vardır. Kararları üzerine ipotek ve saire vazolunabilir. Irat olunacak bazı misaller kazai kâmile tabi davaları daha iyi izah edecektir.

Haksız veya fazla olarak tahakkuk ettirilen bilvasıta verginin tenziline veya terkinine kazai İdarînin karar vermesi.

Maden ihracından dolayı muvakkat işgal altına alman araziye tediyesi lâzim gelen tazminat miktarının tespitine karar vermesi.

.....

Bir memurun tekaüt hakkının tanınmasına karar vermesi. Hidematı umumiyei nafia müteahhidinin hesabatının tenziline karar vermesi.

Bir Şömendüfer veyahut bir yolun inşasından mutazarrır olanların zararlarının tespitine karar vermesi.

İntihabat ihtilâfatına, emvali devletin satışı ihtilâfatına, levazım satın alma ihtilâfatına, ve saireye karar vermesi hususları da kazai kâmile tabi davalar meyanındadır.

Tasarrufu İdarî ister hâkimiyet tasarrufu ister temşiyet tasarrufu veya her hangi bir şekil ve surette tezahür ederse etsin, kazai kâmile tabi bir davanın hadis olabilmesi için bir şart lâzımdır. O da bir hakka tecavüz edilmiş olmasıdır.Ve bu tek şartta davanın kazai kâmile tabi bir dava olması için kâfidir.

Kazai otoriteden talep edilen hak bu tecavüzün tamiri ve hakkın tanınmasıdır.

Kendi hukukundan istifade ediyor zannile bir mutasarrıf komşusunun hukukuna tecavüz edebilir. Bu tecavüz bir ihtilâfı adliye sebebiyet verebilir. Meselâ müşterek olmayan bir dıvara bir inşaatı dayayabiliyorum. Veyahut hakkı irtifakım olmayan bir yere bir bina inşa edebiliyorum. Buraların mutasarrıfı olan zat benim aleyhime ikamei dava edip men'i müdahale kararı alabilir.

Diğer bir şekilde ise komşunun menfaatinin zarar görmesi bilâkis hiç bir neticeye müncer olamaz. Meselâ : komşunun istifade ettiği suyun menbaını, bahçemde olduğu için, kapatırım veya başka şekilde isale ederim. Veyahut pencerelerine karşı bir dıvar yaptırtırım, ve bu suretle bahçeme olan manzarasını kapatmış olurum. Bu noktalardan komşunun bana karşı hiç bir müracaat! mesmu olamaz.

İşte idare tasarrufları da ister emrü nehiy tasarrufları, ister aktî tasarruflar olsun netayici itibarile arzedilen mi

-

.....

sallere makistir. Binaenaleyh tasarruflar ancak hukuka tecavüz ettiği taktirde bir davai İdarînin doğmasına sebebiyet verir. Yoksa muayyen bazı menfaatlerin ihlâli davai İdarînin doğmasına sebebiyet veremez.

Bir kaç misal ile izah edelim: bir karar, bir pazar veyahut bir panayır yerini başka tarafa nakleder. Pazar veya panayır mahaline hemcivar olan otel ve han sahipleri müşterilerinin gaip olduklarını görürler. Menfaatleri muhtel olmuştur. Fakat hiç bir zaman haklarına tecavüz edilmemiştir. Binaenaleyh kararın esasına itiraz etmek suretile kazai kâmile tabi bir davai İdarî ikame edemezler. Şehrin birinde bir tramvay imtiyazı verilir. Tabiî arabacıların menfaatleri bu imtiyazın verilmesinden mutazarrır olur. İmtiyaz kararının esasına itiraz etmek suretile kazai kâmile tâbi bir dava ikame etmeye hakları yoktur.

Dul kalan bir memur zevcesi, devletten bir muavenet talep eder.

Hükümet muaveneti reddeder. Tabiî bu muaveneti talep etmekte ibra hakkı olmadığı için kararın esasına itiraz etmek suretile kazai kâmile tabi bir dava ikame edemez.

Maden taharri eden birisi madenin imtiyazını talep eder. Bu talepte bulunmağa hakkı yoktur. Binaenaleyh itiraza da hakkı yoktur. Diğer taraftan madenin imtiyazını alan zat bir gün imtiyazın elinden füzulen alındığını görür. Tabiî kararın esasına itiraz etmek suretile kazai kâmile tabi bir dava ikame etmeğe hakkı vardır. Zira imtiyaz üzerindeki hakkı tecavüze uğramıştır.

Şu halde hukukuna hürmet edilmekle beraber menfaati muhtel olanların zararlarının telâfisi için hiç bir vasıta yok mudur ? Pek doğru olan bu noktai nazar, hukuku medeniyede mevcuttur. Fakat idarede mevzuubahs olamaz. Yalnız idarede menfaatinde mutazarrır olan şahsın mafevk âmire

.....

hakkı müracaatı vardır. Mavefk makamın ittihaz edeceği karar bir kararı kazaî değildir.

İdare otoritesinin sükûtu üzerine açılan

İdarî davalar

Bir İdarî davanın ikame edilebilmesi için lalettayin bir tasarrufu İdarînin her hangi bir hakka tecavüz etmiş olması lâzım geldiğini izah etmiştik.

Bu kaide, idare edilenlerin hukukunu kâfi miktarda himaye etmemektedir. Ve idarenin sükûtuna veyahut hareketsizliğine karşı bir teminat teşkil etmiyordur.

Mösyö Laferriyer diyorki : İdarenin sükût etmesi hiç bir davanin ikame edilemesini intaç etmektedir. Zira hakkı kaza sahiplerinin velev ihtar tarikile idarenin muamelatına müdahale etmeğe hakları yoktur. O halde bir makamın sükûtu veya hareketsizliğine vaki olacak itiraz ne olacak ? Veyahut bu makamın harekete geçmek veya sükût etmemek mecburiyetinde olduğu nasıl anlatılacak ?

Bahusus ki bazan idarenin sükût veya hareketsizliğile haklara tecavüz edilmesi keyfiyeti tahakkuk ediyorsa. Bu noktai nazardan Fransada 1864 tarihindeki kanun (idareleri altındaki memurların ittihaz etmiş oldukları kararlar aleyhine vaki olan itirazlara nazırlar itiraz tarihinden itibaren 4 ay zarfında cevap vermek mecburiyetindedirler. Bu müddet hitamında hiç bir karar verilmemiş ise muteriz iddeasının reddedildiğinden bahsle Şûrayıdevlete müracaat edebilir.

Binaenaleyh kanunun bu metni, sükûtun ret nahiyetinde olduğunu ihsas ediyor. Fakat bu noktai nazarın sarahten ka

nunlarda mevcut olması arzu edilmektedir. Bu arzu iki noktai nazardan ileri geliyordu. Biri salâhiyettar makamın sükûtunun İdarî dava ikamesine esas olabilmesi. Diğeri ise vali, nahiye müdürü, meclisi umumî, belediye meclisi, encümeni vilâyetin de hareketsiz kalması halinde İdarî dava ikame edilebileceği yolunda kanun ihzarıdır. Nihayet 1900 senesi 17 temmuzunda kanundaki bu boşluk ikmal edilmiştir.

İdarî davalar mesailinde Şûrayıdevlete ancak idare kararları aleyhine itiraz şeklinde müracaat edilebileceği cihetle dört ay müddet zarfında haklarında hiç bir karar ittihaz edilmeyen alâkadarlar taleplerinin reddedildiğinden bahisle Şûrayıdevlete müracaat edebilirler. Karar vermesi lâzımgelen İdarî otorite müntahap bir heyet ise dört aylık müddet kanunî içtimain birinci devresi hitamına kadar temdit edilebilir.

Bu kanun ile hakkı kaza sahiplerinin velev ihtar tarikile idarenin muamelâtına müdahale etmeğe hakları yoktur, nazariyesi mevzuubahs olamaz.

Kaza meselesi vatandaşların bir teminatıdır. Kaza yalnız vatandaş hukukunun idare tarafından siyanet ve muhafaza edilmesini temin etmekle iktifa etmez. Belki herkese karşı ifasile borçlu olduğu hidematı da bihakkın ifa ettirir.

Cezaî davalar

Kazai İdarînin cezaî davalar hakkındaki salâhiyeti istisnaen mevcuttur. Ve İdarî davalar tarifi haricindedir. Bu hakta, sırf emvali devletin himaye ve muhafazasını teminen verilmiştir. Bu itibar ile idare hakiminin yalnız yollar hakkında ki bu salâhiyeti bilâhare bazı kanunlar ile tevsi edilmiş ve

bugün bataklıkların kurutulması hususatına, liman hizmetlerine ve şömendöferlere ve telgraf hatlarına teşmil edilmiştir.

Devlet emvalinden olan yollara, bataklıklara, limanlara, şömendöferle, telgraf hatlarına vaki olan taarruz veya kıymetlerini; tenzil keyfiyetleri veyahut işbu emvalin sebestçe istimal edilmelerini temin için vazolunan külfetleri ifa etmemek meselelerini iptidaen vilâyet idare heyetlerinin, itirazen veya temyizen Şûrayı devletin mütecasirlerini tecziye etmeğe hakları vardır. İdare hakimi bu hususta yalnız naktî ceza vermekle iktifa etmektedir.

Tefsir davaları

İdarî tasarrufların bir çok vaziyetlerde tefsiri lüzum görülmektedir. Hatta bazan tefsir keyfiyeti bir ihtilâfın esasım teşkil edebilir. Bu taktirde salâhiyettar makamın ihtilâfı kat'î şekilde halletmesi lâzımdır. Binaenaleyh tefsir davaları mesaili müsta'hareye müncer olan İdarî davalardır şeklinde tarif edilebilir. Yani tefsir davalarında bir tasarrufu İdarînin mana ve sıhhati mevzuubahs olmaktadır. Meselâ birisi zabıtaı belediye nizamnamesine muhalif hareketinden dolayı polis mahkemesine sevk ediliyor. Bu zat mevzuubahs olan nizamnameden istihraç edilen mana ve neticeye itiraz eder, işte bu taktirde salâhiyettar mahkeme nizamnamedeki müyyideyi tatbik edebilmek için maddenin tefsirini yapacaktır.

Tefsir davaları İdarî kazadan diğer bir İdarî kazaya gelebileceği gibi bir adlî kazadan da gelebilir. Tefsir davaları için her hangi bir kazaya ikame edilmiş bir dava olması meşrut değildir. Elverir ki idare ile şahsı salis arasındaki mevcut mesele tefsir noktasından bir müşkülât ihdas etmiş olsun. E

.....

sasen vazii kanun bu hususta pek müsaittir. Binaenaleyh idareile şahsı salis arasında bir ihtilaf hadis olursa ve bu ihtilafın halli de bir meselenin tefsirine vabeste bulunursa lieclüttefsir meselenin İdarî kazaca kabul edilmesi meselenin tefsire ihtiyacı olduğunu anlatır.

Nazırlar ittihaz edecekleri bir karardan dolayı meselei müstahera şeklinde her vakit idare hakimine müracaatla bir maddeyi tefsir ettirmek hakkını haizdirler.

Bir tasarrufu İdarînin sıhhatini tefsir ettirmek için tefsir talebi doğrudan doğruya idare hakimine yapılabilir.

Fakat bir tasarrufu İdarînin istinat etttiği esasın manası tefsir ettirilmek istenildikte doğrudan doğruya idare hakimine müracaat etmeyip birinci derecede tasarrufu İdarîyi ittihaz eden memurun âmirine müracaat edip manası sorulmak lâzım geldiğine dair Şûrayıdevlet kararı mevcut isede bunun da eshabı mesalih için bir müşkilât olduğu anlaşıldığından 1914 senesinde kanun tadil edilmiş ve bu hususta da doğrudan doğruya idare hakimine müracaat edilebileceği tasrih edilmiştir.

İptal davaları

Vazifei muayenei kanuniyeyi tecavüz talebi ile temyiz talebi arasındaki fark :

Kazai İdarî, vazifei muayenei kanuniyeyi tecavüz müracaatı ile karşılaştığı zaman bir idare memurunun tasarrufunu muaheze ederek iptal eder. Halbuki kazai İdarî temyiz talebi müracaatı karşısında kaldığı zaman İdarî bir mahkemenin kararını iptal etmiş olur, işte bu iki şekil veya müracaat iptal davasının menşeidir. Birincisi idare me

murunun tasarrufuna karşı ittihaz edilmiştir. İkincisi ise bir idare hâkiminin kararı aleyhine ittihaz edilmiştir.

Her iki şekilde ayni mahkemenin kazasına tabidir.

Yani Şûrayıdevlete. Fakat biribirinden üç noktadan farklıdır.

1. — Mahkemece şeraiti kabul noktasından. Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzden dolayı Şûrayıdevlete, madun bir memurun tasarrufundan dolayı da müracaat edilebilir. Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzden dolayı muhakkak en büyük memur olan nazırın tasarrufuna karşı Şûrayıdevlet nezdinde ikamei davaya lüzum yoktur.

Halbuki temyiz talebi ancak derecei nihaiyede verilen kararlar aleyhine olabilir. Yani istinaf derecesi mevcut iken bidayet kararı aleyhine Şûrayıdevlete müracaat edilemez.

2. — Butlanı icap ettiren noksan noktasından: Şûrayıdevlet vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz şeklinde temyiz şeklinden daha ziyade serbest hareket eder.

Nitekim her iki şekilde de salâhiyet noksanı veya şekil noksanı iptal için kâfi sebeplerdir. Fakat salâhiyeti tecavüz keyfiyeti vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz talebi için kâfi iken Şûrayıdevlet temyiz talebinde salâhiyeti tecavüz maddesinden pek cesaretsizlikle kararı iptal eder.

3. — İptal in tesiri noktasından : vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz talebi temyiz talebinden daha umumî ve şümullüdür. Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzden dolayı karar iptal edildi ise bu kararın şumulü herkese karşıdır. Halbuki temyiz talebi ile karar iptal edildiği taktirde bu iptalin şumulü yalnız müracaat eden tarafeyne aittir.

.....

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz

Tarifi ; ve vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hakkında umumî fikir. Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz, icraî olan İdarî tasarrufların kontrolü için kazaî bir usuldür. İşte bu vasıta ile hukuk ve kanuna muhalif olan tasarrufların iptali için alâkadarlar Şûrayıdevlete müracaat ederler. Elyevm Şûrayıdevlette halledilen vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hadiselerinin tarihî bir menşei vardır. Nitekim evvelce bu husus için hükümdara müracaat edilirdi, ve hükümdarda meselenin tetkikini kendi meclisine havale ederdi. Vakta ki Şûrayıdevlet hakikî bir makamı kaza olmuştur, bütün bu mesailin halli Şûrayıdevlete tevdi olunmuştur. Zira Şûrayıdevlet Devlet reisinin hukuk ve salâhiyetlerinin varisi olmuştur.

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hadisesi hukuku idarenin en fazla orijinal olan bir ibdaıdır. Şûrayıdevlet bu ibdai büyük bir tedbir, basiret, maharet ve kat'iyyetle tavzih etmeğe muvaffak olmuştur. Ve bugün bu sayede Şûrayıdevlet idare memurlarını kanunun çizdiği daire dahilinde hareket etmeğe mecbur etmektedir. Şûrayıdevlet vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatı sayesinde idare memurlarını kendilerine hissetirmeden mürakaba etmektedir. Şûrayıdevlet enteresan bir evolüsyon ile vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatını şu şekillere inkilâp ettirmiştir. Tabiri âharla vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz maddesi bu şekillerde tahlil edilir. (1) şekle ait noksan, (2) ademi salâhiyet, (3) kanuna tecavüz veya kanunu ihlâl, (4) vazii kanununun maksadını ihlâl vazifei muayyenei kanuniyeyi te-

.....

cavüz davasının ikamesi hakkında tatbik edilen usulün sadeliğinde vatandaşın hakkı müracaatını teshil etmektedir.

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzden iptal ile diğer iptal müracaatlarının farkı

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hadisesinin yanında diğer bir takım daha müracaat şekilleri vardır ki aynile vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzün neticesi gibi iptale müncer olur.

1. — Meclisi umumînin kendi salâhiyetleri dahilinde olmayan bir mesele hakkında karar vermesi üzerine valinin kararı iptal için müracaatı. Vali tarafından tahrik edilen feshi karar talebine Şûrayıdevlet karar verir.

2. —Nahiye meclislerinin kararları ki ya kendiliğinden esasen mefsuhtur veya kabili fesihtir, aleyhine tahrik edilen feshi karar talebi iptidaen encümeni vilâyette ve itirazen Şûrayıdevlette karar verilir.

3. — Nahiye meclislerinin kadhi mutazammın kararları vali tarafından encümeni vilâyette tetkik edilir, itirazen Şûrayıdevlet karar verir.

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hadisesini izah etmek için iki mesele tetkik edilmelidir.

1. — Davanın mesmu olabilmesi için lâzım gelen şerait.

2. — iptalin sebepleri.

Davanın mesmu olabilmesi için lâzım gelen şerait:

1.— itiraz edilen tasarrufun mahiyeti.

2.— Dermeyan olunacak itirazın sebebi ve neticesi.

.....

3. — Müvazi müracaat veya talep meselesi (başka bir kazada tarafeynin mümasil bir müracaat ve talebi olması keyfiyeti.

4. — İtirazı yapanın evsafı.

5. — İtirazın müddeti ve eşkâli.

1.İtiraz edilen tasarrufun mahiyeti

1.— Hangi tasarruflara itiraz edilebilir ?

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davası, İdarî meratibe dahil icraî idarenin menfaatleri ihlâl edici kararları aleyhine ikame edilebilir.

Bu tariften şu neticeyi çıkartmak lâzımdır ki şifahî olan idare kararları aleyhine bile vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davası ikame edilebilir. Şifahî olan kararı ispat etmek müşküldür, bu hususta tabiî delâil lâzımdır.

Hiç bir İdarî tasarruf, nekadar mühim olursa olsun, ittihazı karar eden memur nekadar yüksek bir memur bulunursa bulunsun, vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatından kendini kurtaramaz.

Şu halde Şûrayıdevletin vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüş davası salâhiyetinden teşriî tasarrufları, hükmet tasarrufları, idarenin hukuku hususiyeden olan tasarrufları (emvali hususiyesini idare hususundaki tasarrufları) ve adlî tasarrufları hariç bırakmak lâzımdır.

Her defaki İdarî bir tasarruf ve İdarî bir karar mevzuubahs olacaktır, İtiraz edilen tasarrufun mahiyeti itibarile vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatı olabilir.

.....

Bir çok zamanlar saltaı amme tasarrufları aleyhine vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davası ikame edilmeyeceği kanaati mevcut idi Saltai amme tasarrufları, meselâ: emrü nehiy tasarrufları, hakimiyet tasarrufları. Halbuki, mademki bir hizmeti amme mevcuttur, o halde bir İdarî tasarruf ta mevcuttur. Binaenaleyh, vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatını bazı İdarî tasarruflar için kabul edip diğerleri için kabul etmemek manasız olmakta idi.

Şu halde her türlü İdarî tasarruflar, hakimiyet tasarrufu, temşiyet tasarrufu, fert hakkındaki tasarruflar müşterek tasarruflar ve hatta idarei umumiye nizamnameleri aleyhinde bile vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davaları ikame edilebilir. Zabıta tasarrufları, münakaşa hakkındaki tasarruflar, bir memurun maaşını tespit eden tasarruflar aleyhine de vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden müracaat edilebilir.

İdarei umumiye nizamnameleri aleyhindeki vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatını bir az tafsil edelim.

Bugünkü telâkki, bugünkü içtihat nihayet idarei umumiye nizamnamelerini de «şibih teşriî bir tasarruf mahiyetindedir» Şûrayıdevlet kazasının kontroluna vaz' etmiştir.

Malumdur ki, devlet reisini idarei umumiye nizamnameleri hakkındaki iradeleri iki nevidir. Birinci şekilde, idarei umumiye nizamnamelerinde Şûrayıdevletin hiç bir müdahelesi mevzuubahs değildir. Halbuki ikinci şeklinde muhakkak surette Şûrayıdevlet heyeti umumiyesi mecburî bir surette işidilmiş ve noktaı nazarı alınmış bulunanlardır. Çünkü Şûrayıdevletin bu müdahelesi vazı kanunun daveti mahsusası neticesidir. Vazıı kanun yapmış olduğu eserin ikmalini Şûrayıdevletin noktaı nazarı alınmak kaydü şartile kuvvei icraiyeye terketmiştir. Ve bir çok zamanlar Şûra

yıdevlet bu ikinci kategoride bulunan idarei umumiye nizamnamelerini ikinci derecede olan teşriî tasarruf mahiyetinde telâkki etmekte idi, ve bu suretle bu nizamnameler vazifei muayyenei kanuniyeye tecavüz müracaatından masun kalmakta idi. Ve hatta bir zamanlar Şûrayıdevlet her hangi şekilde olursa olsun idarei umumiye nizamnameleri aleyhine vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatını kabul etmemekte idi.

Bu şekil bir müddet devam ettikten sonra Şûrayıdevlet idarei umumiye nizamnamelerine karşı bilâvasıta kabul etmediği vazifei muayyenei kanuniyeye tecavüz davasını bilâvasıta bir şekilde kabul etmeğe başlamıştır. Yani, doğrudan doğruya idarei umumiye nizamnamelerine karşı vazifei kanuniyeyi tecavüz davasını kabul etmezdi, fakat bu idarei umumiye nizamnamelerine istinaden idarenin ittihaz ettiği bazı tasarrufların vatandaşlara tatbikında vatandaşların yalnız İdarî tasarruflara vaki olan vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinin tetkikim kabul etmeğe başlamıştı. Ve nihayet 1907 senesinde şimendiferler komiseri ve elyevm Şûrayıdevlet Nafıa Dairesi Reisi Mösyö Romyönün kendi raporundaki yazdığı mülâhazat üzerine Şûrayıdevlet sarahaten idarei umumiye nizamnamelerinin vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davasına esas olabileceğini kararlaştırmıştır. Ve o tarihten beri Şûrayıdevlet vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz müracaatının idarei umumiye nizamnamelerinde tatbikatını icra etmektedir.

Mahiyetleri itibarile vazifei kanuniyeyi tecavüz müracaatına mevzu olmayan tasarruflar :

1.—Adlî tasarruflar, 2.— Teşriî tasarruflar, 3.— Hükümet tasarrufları, 4.— İcraî mahiyette olmayan tasarruflar, 5.— Bir hakkı ihlâl etmek suretile zarar vermeyen tasarruflardır.

.....

Hükümet tasarruflarından mada diğer tasarrufları izah etmeğe lüzum olmadığına kaniim. Yalnız Hükümet tasarruflarının mahiyetlerinin neden ibaret olduğunu etrafile anlatmak isterim.

Hükümet tasarrufları

Şûrayıdevlet, encümeni ihtilâf ve adlî mahkemeler içtihadı müttefikan kabul ediyor ki : Hükümet tasarruflarının bir kısmı, mevcut bütün kazaların kontrolünden masun kalmaktadır.

Kuvvei teşriiye ile Hükümet arasındaki münasebatı alâkadar eden tasarruflar, Devletin emniyeti hâriciyesi hakkındaki diplomasî tasarrufları ve sair bu gibi tasarruflara Hükümet tasarrufu denilmesi müteamildir.

Bu gibi tasarruflardan tahaddüs eden ihtilâfat Şûrayıdevlete intikal ettiği zaman velev bir hakka tecavüz keyfiyeti mevcut olsa bile Şûrayıdevlet ademi mesmuiyyet kararile meseleyi reddeder. Halbuki Şûrayıdevlet aksi şekilde hareket edecek yani Hükümet tasarrufundan doğan davaları istima edecek olursa alâkadar nazır derhal encümeni ihtilâfa müracaat edecektir.

Hükümet tasarrufu nedir ?

Hükümet tasarrufu kritoryomunu tespit etmek için bu baptaki nazariyelerden bahsedecek değiliz. Yalnız, son zamanlardaki doktirini izah etmek kâfidir.

.....

Bu doktrini eyi anlamak için icrayı hükümet etmekle idare etmek arasında fark olduğunu ve bu iki vazifenin ayrı ayrı şeyler olduğunu hatırlamak lâzımdır.

Lâferriyer idare etmeği ve icrayi Hükümet etmeği şu şekilde tarif etmiştir :

İdare etmek : «Kanunların her günkü tatbikatını temin etmek, vatandaşların idarei merkeziye ve idarei mahalliyeler ile olan münasebetlerine nezaret etmek ve idarei merkeziye ile idarei mahalliyeler arasındaki mütekabil münasebetlere nezaret etmek demektir.»

İcrayi Hükümet etmek : «Teşkilâtı esasiyenin muhafazasına nezaret etmek, büyük umumî kuvvetlerin işlemesine nezaret etmek, Hükümetin kuvvei teşriiye ile olan münasebatını temin etmek ve Devletin ecnebi Devletlerle olan münasebatını temin etmek demektir.

Hükûmet tasarrufu şu halde birinci şekilde siyasî bir tasarruftur. Fakat siyasî tasarrufların cümlesini de Hükümet tasarrufu olarak telâkki etmek doğru değildir. Eğer bu şekilde telâkki edilseydi, daavii idare ehemmiyetini kaybetmiş ve Hükümetin tenkit edilecek bütün tasarrufları, Hükümet tasarrufları perdesi altında bilâsebep İdarî kazanın kontrolundan kurtulmuş olur idî.

Lâferriyer diyor ki : Hükümet tasarruflarındaki İdarî kazanın salâhiyeti, tasarrufların mahiyetine muallâktır. Yoksa, Hükümetin bu tasarrufu ittihaz etmek hususundaki sebep ve illetine veya noktaı nazarına bağlı değildir. Bu itibar ile siyasî gayeler ile ittihaz edilen İdarî tasarruflar İdarî tasarruf mahiyetini kaybetmediklerinden kontrol ve tetkiki idare hakimine aittir. Hükümet otoritesi ile idare otoritesi nazariyat

.....

itibarile birbirlerinden farklı oldukları halede bu ki vazife hiç olmazsa bazan kısmen ayni uzuvlar tarafından ifa edilmektedir. Ve bu suretledir ki Reisicümhur nazırlar ve pek istisnaen valiler ayni zamanda Hükümet tasarrufları yapabildikleri gibi İdarî tasarruflarda da bulunabilirler.

Hatırdan çıkarmamak lâzımdır ki, «Oryun'un noktai nazarına göre» Hükümet muaddel ve istisnaî olan mesaili intaç etmek ve büyük menafii milliyeyi muhafaza etmek vazifesile mükellef olduğu halde idare umuma ait mutat mesaili ruzmerreyi ifa etmekle mükelleftir.

Bu iki vazife arasındaki hududu tespit etmek biraz çok müşküldür. Bu hudut vaziyet ve icabat üzerine tevessü ve darlaşabilir. Binaenaleyh ihtiyaca göre tashih edilmek üzere bu hududun istikametini kazaların içtihadı tayin edecektir. Ve hattâ keyfî bir şekilde tevessüe mani olmak için bu tasarrufların listesi evvelden tayin edilmektedir. Bu listeyi adlî içtihat ile İdarî içtihat encümen ihtilâflı kontrol altında ihzar eder.

Hükümet tasarrufları

1. — Hükümetin Parlamento ile münasebatına müteallik tasarruflar.
2. —Devletin emniyeti dâhiliyesine ait tasarruflar.
3. — Affı hususî tasarrufları.
4. — Beynelmilel münasebata müteallik tasarruflar.
5. — Harbe ve harp netayicine ait tasarruflardır.

.....

Hükümet tasarrufları her türlü
tazminat fikrini
ortadan kaldırıyor mu?

Hükümet tasarruflarının en esaslı netayicinden birisi de bunları mevcut bütün kazaların kontrolundan masun bulundurmakidi. Bu tasarrufları, kazai idari iptal edemez, icrasını tehir edemiyeceği gibi ikai müşkilât ta edemez.

Fakat bu tasarruflar esasen bazı eşhasa zararlar ika edici mahiyette olduklarından İçtimaî muhataralar nazariyesine iptinaen bu gibi tasarruflardan meydana gelen zarar ve ziyanların telâfi ettirilmesi lüzumu acaba mevzuubahs olamaz mı?

Son senelere kadar Şûrayıdevlet bu husustaki müracaatları sureti kat'iyede reddetmiştir. Halbuki bazı müellifler bu umumî kaideye bir istisna yapmak lüzumunu ileri sürmüşlerdir.

Eğer hükümet tasarrufu eşhasa ait bir emvale zarar ika edecek olursa, bunun tazmini lüzumunu müdafaa etmişlerdir. (ORYU) bilvasıta istimlâk mahiyetini intaç eden bir hükümet tasarrafundan mütevellit tazminatın miktarını tespite Adliye otoritesinin salâhiyeti olması lâzımdır, kanaatindedir. Yakın zamanda ise Gaston Jez bu fikri daha ziyade umumileştirmiş ve takviye etmiştir.

(TUNUS) da Devletin emniyeti dâhiliyesini teminen bir ailenin ihracına ait hükümetin ittihaz ettiği hükümet tasarrufundan münbais bir tazminatın lüzum itasına dair Şûrayıdevletin 1923 senesinde karar vermesi bu hususta Şûrayıdevlet içtihadında bir inkilâbın husule geldiğine alâmettir. Hiç şüphesiz umumileştirilecek olan bu içtihad pek adilâne olacaktır.

.....

2.— Dermeyan olunacak itirazın sebebi ve neticesi

Sebebi :

Hideматı ammenin tâbi olduğu hukuk kaidelerine tecavüz eylediği zamandır ki ancak vazifei müayyenei kanuniyeyi tecavüz davası mesmu olabilir bunun içindir ki vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davasının mesmu olabilmesi için tasarrufun kanuniyeti mevzuubahs olmalıdır. Yani hukuk kaidelerine tecavüz edilerek ittihaz edilmiş temiz kanunu bir idari tasarruf mevcut olmalıdır.

Binaenaleyh vazifei müayyenei kanuniyeyi tecavüz davasının mesmu olabilmesi için hukuk kaidelerine tecavüz edilmiş bulunması şarttır. Yoksa davanın mesmu olması için sebep olarak şahsî bir hakka veyahut ayni bir hakka tecavüz meselesi dermeyan edilecek olursa vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden dolayı dava mesmu olamaz, zira burada idari hideматı ammenin kanuni ihtilâfı mevcut değildir. Meselâ umuru hayriye bürolarından birine bir doktor tayin eden Valinin kararı aleyhine ikame edilen vazifei müayyenei kanuniyeyi tecavüz davasını Şûrayıdevlet kabul etmemiş ve reddetmiştir. Bununla beraber Valinin memur tayin etmek hususunda ki karara hiç şüphesiz İdarî bil karardır.

.....

Şûrayıdevlete müracaat teberrü mukavelenamesine muhalif olarak bir tayin keyfiyetine müstenitti. Şu halde mesmuiyet kararı için dermeyan edilen sebep aktı bir haktan tevellüt eden bir kanunsuzluktan ibarettir.

Şûrayıdevlet diğer bir kararında yine menafi mahalliyeye ait bir şimendöfer hesabından dolayı Nafıa Vekâletinin bir kararı münasibetile devletle vilâyet arasında tekevvün eden vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz ihtilâfını mesmu telâkki etmemiş ve reddetmiştir. Zira burada dermeyan edilen sebep aktî bir haktan tevellüt etmekte idi. Binaenaleyh vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz davasının Şûrayıdevletçe mesmu olabilmesi için yalnız itiraz edilen tasarrufun mahiyeti kifayet etmez belki vazifei muayenei kanuniyeyi tecavüz davasının mesmu olabilmesi için dermeyan edilen sebebin de ayrıca hukuk kaidelerinden birine tecavüz etmiş olması lâzımdır. Şu halde ayni İdarî bir tasarruf için hukuk kaidelerinden birine tecavüz edildiği dermeyan edilirse vazifei muayyenei kanuniyeye tecavüz keyfiyetinden Şûrayıdevlette tetkik olunur.

Hukuk kaidelerinden birine tecavüz edildiği dermeyan edilmeyip yalnız şahsî veya aynî veya aktî bir hakka tecavüz edildiği dermeyan edilecek olursa vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden Şûrayıdevlette tetkik edilmeyip başka bir otorite kazası huzurunda tetkik edilir.

İzah etmiş olmak için bir misal gösterilir.

Nazırlar ve valilerin zabıta emniyeti umumîyeye şimendöferleri işletme hususatında ittihaz ettikleri tasarruflar hiç şüphesiz idari tasarruflarda.

.....

Bu tasarrufların gayri kanunî olduğu ve hukuk kaidelerine tecavüz ettiği iptalleri için sebep olarak dermeyan edilecek olursa bu taktirde salâhiyettar vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz hâkimidir.

Fakat Nazır ve Valinin ittihaz ettiği bu tasarruf kanunîdir. Fakat bu tasarruf arada mevcut mukavelede tespit edilmiş olan vecaipten fazla olarak bir takım vecibeler tahmil etmekte olduğu iptalin sebebi olarak zikredildiği takdirde İdarî olan bu tasarrufun hâkimi idare hâkimi değil belki mukavelenin hâkimi olan Adliye hâkimdir.

İbrahim Ali

Mülkiye Mektebi İdare Hocası

.....

Bulgaristan Krallığı dahilinde
31 Kânunuevvel 1926 tarihinde
Nüfus, Müsakkafat, Hayvanatı Ehliye,
Sanayi, Mülkiye, Müessesatın

Tahriri Umumîsi

Tahrirdeki asıl ve maksat

1. — Umumî tahrirden maksat, miktarı anlamak, Bulgaristanın meskûn menatıkında halkın vaziyeti, ve sureti maişetlerini muayyen bir günde kaydedebilmektir.

2. — Aile, mülkiyet ve müessesat tahriri ayrı ayrı icra edilir.

3. —Bu maksatla tahrir nüfus icrasile beraber ziraî mülkiyet sınaî, müessesatı ticariye ve hattâ müsakkafat, hayvanatı ehliye, ehli kümes hayvanatı, arı kovanları, arabalar ve sair vesaiti nakliye tahrir umumisi de icra edilir.

4. — Tahrir, müsakkafata, mülkiyete, ve halka mahsus tahrir varakalarına kayıt, ve o varakalarının suallerine cevabını işaretten ibarettir.

.....

Tahrir memurları

5. —Bulgaristan krallığı dahilinde nüfus, müsakkafat, ve hayvanatı ehliye tahriri umumîsi kanunu mahsusuna tevfikan tahrir, bilhassa tahrir memuru tarafından icra edilir.

Kanunu mezkûrun 8 inci maddesi diyor ki:

«Her (mülkî veya askerî) Vilâyet ve Kaza memurları, müstahdemin, Vilâyet, ya Kaza meclisleri azaları, muallimler, ruhanî memurlar (Papazlar) ahaliden her okuyup yazma bilenler ait bulunduğu dairei hükümetin davetine icabetle istatistik müdüriyeti umumiyesinin tayin ettiği usul dairesinde kendisine verilecek tahrir memurluğu veya kontrollük vazifelerini ifaye mecburdurlar.»

Esnayı tahrirde, tahrir memurlarının vazifesi en mühim vazifelerden biridir. Bu vazifeyi hamil olan vatandaş, ilme, harsa, vatana büyük bir hizmetle muvazzaf bulunduğuna tamamen kani olarak hareket etmelidir. Böyle nüfus ve mülkiyet ve saire... Umumî tahrir ameliyesi gibi âli ve mühim bir işin lâyıkile mevkii tatbika konması ve iyi netice vermesi her münevver gencin vatan borcu ve mefkûresi ile mücehhez olarak fahrî çalışmalarına bağlıdır.

İşbu tahrir vazifesini lâyıkile ifadan istinkâf eden tahrir memuru takip edilerek emri mahsuslar mucibince en ağır cezalar le tecziye edilir.

6. — Tahrir memuru, kontrol memurlarının iraei tarik ve kontroluna tabidir.

.....

Tahrir memuru, esnayi tahrirde lüzumu görülen sualleri anlamak ve lâyıkile tenevvür edebilmek için kontrol memuru her emrini tamamen ifaya mecburdur.

Şayet tahrir memuru, kontrol memuru emir veya muhakemesini muvafıkı tatbik bulunmayıp ta aralarında muhalefet olursa, o yine emri ifaya borçludur ancak fikirlerinin tahalüf ettiği noktaları muhtara varakasına münhasıran kayt ve işaret eder.

7. — Tahrir de kontrol memuru bir emiri resmî ve rehperi hakikîdir. O, rütpe, vazifeyi memuriyet, ve ahvali umumiye itibarile tahrir memurundan daha dun olabilir. Maamafih o tahririn nihayetine değin vazife icabı tahrir memuru üzerine hakim ve onun âmiridir, işbu hakimiyeti onun üzerine terettüp eden mes'uliyetlerden neşet eder.

8. — Tahrir varakalarının imlâsında ve bütün esilenin cevaplarında ve diğer varakalara kayt ve işarette doğru ve yeknesaklık hasıl olabilmesi için esnayı tahrirde ayrı ayrı emirname veya varaka zahrında matbu emir ve gerekse işbu talimatname ve bundan gayrı İstatistik müdüriyeti umumiyesinin emirleri olabilir.

İşbu emirlerin tetkik ve mütalası tahrire iştirak edecek her şahıs için bilâ kayt ve şart mecburîdir, işbu emirlerde tahalüf ve inhirafa kat'iyyen müsaade edilmez.

Esnayi tahrirde, şayet emirname haricinde tereddüt edilecek fevkalâde bir hal vukuunda kontrolünün. Kendi muhakemesini bilistimal hareket ederek ifası tahrir edilir.

.....

Tahrir memurlarının vazifeleri
ve hazırlanmaları

9. — Tahrir memurlarının vazifeleri berveçhi atiden ibarettir:

A. — Tahririn, umum millet için ve bahusus her fert için lüzumlu ve faidelı olduğunu, bundan vergi veya sair maksatlar takip edilmediğini, ve herkesin vicdanı veya tecziye edilecekleri tehdidile doğru ve tam malûmat vermeleri lâzım geldiğini kendi mıntakası dahilindeki aile veya vekillerine izah etmek.

B. — Nüfus, müsakkafat, mülkiyet, ve hayvanatı ehliye ve imlâ varakalarından lüzumu kadar mıntakası dahilindeki her aileye tevzi etmektir.

V. — Mezkûr varakaların kusursuz imlâ edilmesine ve lâyıkile imlâlarına iraei tarikta bulunmak.

Kef — imlâ edilmiş tahrir varakalarını toplamak, ve

tetkik etmek, imlâda kusur varsa tashih etmek,

D. — İmlâ edilmemiş varaka iade edilirse o bizzat derhal imlâ etmek.

Y. —Tahrir mıntakasındaki nüfusun cem ile icmalini hazırlamak.

J. — Tahrir mıntakasının bilûmum varaka ve evrakı sairesinin tanzim edip dosya halinde nahiyesindeki kontrol memuruna teslim etmek.

10. — Tahrir memuru, ait olduğu nahiyeden kontrol memuru vasıtasile evrakı lâzımayı (vesika, tahrir dosyası, tahrir mıntakasının aile miktarını müşir liste, işbu talimatname, ve her cins tahrir varaka numuneleri) alınca evvelâ ta

.....

limatname ve emirnameleri gayet dikkatle mütalea ve tahrir esnasında kullanılacak tahrir varaklarını ayrı ayrı gözden geçirmektir. Bu hususta hazırlandıktan sonra o, mıntakasının büyüklüğünü ve hududunu öğrenmek ki ona isabet eden işbu mıntakanın sokakları ve çıkmazları meydanları meskûn mahallâtı, ve hatta hane numaralarını irae eden bir kroki dosya dahilinde mevcuttur.

Mıntaka ile tanışmak

11. — Her tahrir memuru yevmi tahrirden on gün mukaddem vesika ile mücehhez ve dosyasını alıp bir rehper ile birlikte (lüzum görülüyorsa) mıntakasında mevcut ve cetvelinde mukayyet bilcümle aile ocaklarını, mebaniyi dolaşacak, ve bilhassa dikkat edecek ki filhakika o numaralı hanede cetvel mahsustaki aynı numara hizasında mukayyet aile mi yaşamaktadır. Veya bir hangi hane veya aile unutulmuş olmasın. Şayet vaki ise derhal cetveline kaytedilmelidir. Ve yine şayet cetvelde gösterilen aile hanede yaşayanlardan gayrı ise cetveli o suretle tashih edecektir.

Bir sözle, tahrir memuru işbu dolaşmasile nazarı dikkate alinacağı noktalar:

A. — Kendi tahrir mıntakasını mahallen tanımak.

B. — Mıntakasında mevcut mebani ve ailelerin adedini anlamak, ve icabında aile cetvelinde tashihat icra etmek, zira işbu aile cetveli muhteviyatı, dolaşma esnasında mevcut bulunan ailelere tevafuk etmesi icap eder.

12. — Bundan başka tahrir memuru fevkalâde mühim bir iş icra eder. Şöyle ki, dosyanın dahilinde merbut listedeki aile efradından hangisi ziraat, san’at, ticaret müessessini ted

.....

vir veya bunların her hangi şuababatına müstakillen sahip olduğu tetkik ile bundan aile reisini ve mülkiyet sahibini tebeyyün etmesile tahrir memuru, ve ziraat, sanayi ve müessesatı tüccariye veya müstakilen icrayı sanat edenlerden her birinin birer aile nezdinde yaşadığına kani olur. Yani bu tetkikat neticesile böyle her ziraî sanai ve tüccari müessesat tetviri aile nezdinde yaşayan halk vasıtasile ifa edildiği tezahür eder.

Bununla beraber unutulmamalıdır ki bir aile reisi veya henüz aile teşkil etmemiş aynı şahıs iki veya daha fazla ziraî iştigalât veya istihsalâtı saire ile meşguldür, ve yine aynî böyle bir aile efradından iki veya daha fazlası ayrı sanayi ve ticaretle iştigal edenlerine tesadüf edilir. Böyle iki tesadüfünde sanayi adedi aile adedinden daha fazla çıkar.

Bunun şu suretle aksi dahi tehaddüs eder. Bir kaç aile reisi şirket tesis ederek bir sanayi evinde kendi müşterek hesaplarına işlerler. Ozaman diğerlerinin rizasile müştereklerden biri icap eden sanat varakai tahririyesiz imlâ eder. Böyle tesadüfte aile adadi sanayi adedinden fazla olur.

Nihayet bunada tesadüf edilir ki müteşekkil bir aile efradından bir kaçı bir veya daha fazla ayrı ziraat ve istihsalât saire ile iştigal ederler ve ayni ailenin diğer efradı ise ayrı umumî şirket veya müessesatta veya ziraatte meşgul olabilirler.

Tahrir memuru işbu tesadüfata vukuf peyda ederek temiz, doğru kaydedilip edilmediğini anlayabilecek vukufa malik olmalıdır .Bunlar dosya derununda merbut liste ile tevafuk etmesi icapeder.

O, tebeyyün ve katiyet peyda eden ve bilâhara 64-67 sahıfalarındaki muhtara ve kayıtlarına kaydedilen aile reislerini anlamak ve her aile nezdinde yaşamakta bulunan nüfus miktarı anlaşıldikta bir acele surette efrat aileden kimin ve kimin ayrı ayrı ne sanat ve ticaretle iştigal ettiğini ve me-

.....

selâ ne gibi saire... hakkında malûmat toplar. Ve alacağı cevap üzerine mezkûr 64 sahifasındaki muhtarasına kayda geçer.

13. — Bu suretle aile cetvelinin tamamiyeti, ziraî, sanayi ve diğer varakai tahririyelerin lüzumu miktarı temin edildikten sonra tahrir memuru 64-67 sahifalardaki muhtara varakasına geçer kaydeder, devir esnasındaki diğer mülâhazatını böyle sonunda oraya işaret eder.

(Devir) dolaşma yolunun tamamen tayini

14. — Tahrir memuru devre çıkmazdan mukaddem devrinin yolunu (Marsorot) tayin etmesi lâzımdır, ve bu suretle hem zamandan kazanmak az vakitte dolaşabilmek ve ayni zamanda bir hangi hanenin ziyaretsiz kalmamasını temin etmeğe gayret etmektir.

Maksada vusul için o, evvelâ mıntakasının bütün sokaklarını gezer. Bu gezinmesile hangi cihetten başlamakla bir yanlışlığa meydan verilmeyeceği, veya bir hangi hane bırakılmayacağı, veya sehven başka mıntakaya dahil olmayacağı ve işlerini daha sehil yürüyeceğini teyakkun eder.

Bir takım sehviyata bilhassa terk, veya tekrar tahrire meydan verilmemek için mıntaka komşusu olan tahrir memurile anlaşması, tahrir memuruna tavsiye olunur.

İhtar: Mümkün olan mahallerde, belediye tahrircilere mıntakai muayyenelerinin bir kıt a krokisini verirler.

.....

Tahrir memurlarının münasebatı

15 — icrayı vazifede tahrir memurları her zaman ve her yerde ziyaret edecekleri ailelere karşı gayet nazik, hüsnü muamelede bulunmaları mecburîdir.

Suallerde, tahrirdeki makasıdın sui tefehhüme bais sözlerden içtinap etmelidir. Bilâkis tahrir memuru mıntakası dahilindeki halka, tahririn umum halka faidesi olan sırf bir İstatistikten ibaret olduğunu izah edecek, ve onları doğru malûmat vermeğe mecbur eylemeğe gayret edecektir.

Yalnız esnayı tahrirde her hangi şahıs doğru malûmat vermekten istinkâf edecek olursa tahrir memuru derhal vukuu hali kontrol memuruna ve belediyeye ihbar eder ve emirlerini telâkki eder. Çünkü malûmat sureti kat'iyede toplanmalıdır. Terki gayri kabildir. Bu gibi vukuatı tahrir memuru muhtara varakasına kayteder.

16. — Belediye tarafından verilen vesika hini hacette aile reislerine veya idare müdürlerine ibraz edilerek hüviyet ve mahiyetini ispat ederler.

Müsliman hanelerinde

17. — Tahrir icra edilen yerlerde meskûn İslâm hanelerine tahrir memurları imamların veya diğer bir ihtiyar müslimanı refakatine girerler. Ve halkın yalnış malûmat vermemesi için veya tavazzun ederek suitefsire meydan verilmemek için o zat onlara lâzım gelen nesayihte bulunur.

.....

Oteller, hanlar meyhaneler

18. Oteller, hanlar meyhaneler ve ilâ gibi devairede tahrir memuru doğrudan müdür ile münasebette bulunur ve iyi tetbir alınarak orada daimî yaşamakta olanlar veya tahrir gününde muvakkaten bir yolcu olarak bulunduğu tefrik ederek doğru kaytedilmesine dikkat edilmelidir.

Gar, İstasyon, hükümet vilâyet ve kaza devairi

19. — Garlar, istasyonlar, ve bilûmum, hükümet, vilâyet ve kaza devairinin esnayi tahririnde tahrir memuru idare müdürü ile münasebatta bulunur. Ve mezkûr dairede (odacı, kapıcı, bekçi) gibi daimî yaşayan ve hangi şahsın tahririne meydan verilmemeğe veya tesadüfen tahrir günü işbu dairede gecelemiş kimsenin tahririne meydan verilmemeğe tedbir alınır.

İhtar: balâdaki iki de mezkûr devairle münasebatta tahrir memuru berveçhi ati tetbiri alacaktır.

Meskeni orada olup orada yaşamakta bulunan eşhas mezkûr dairede olarak tahrir olunur, bir takım devairin muvakkat ziyaretçilerde kat'iyyen meşgul olmayacaktır (Tiyatro, Konser, Kütüpane, Gümrük, Postane, hamam .kilise ve ilâ) şöyleki onlar hakikî hanelerinde veya geceliyecekleri yerde tahrir ediliyorlar.

.....

Ayni, bekçiler, hizmetkârlar, kâhyalar ve ilâ gibi işbu devair müstahtemini, ki bunlar tahrir günü orada nöbetçi olarak bulunmuştur. Halbuki alelâde kendi ayrı hanesi her nerde ise mevcuttur, işte bunlar hanelerinde tahrir edilirler.

Değirmenler, şayak takmakları, bıçkılar, kışlaklar, köşkler ve bağ kulübeleri

20.— Tahrir memurları mıntakaları dahilinde değirmen şayakhaneler, bıçkı, kışlak, (Kanton) demir yolu veya şose bekçileri, köşk ve bağ kulube ve ilâ gibi yerlerin tahrirden birakılmamalarına dikkat edecekler bu gibi çirkisinin dişarlarına serilipte meskûn olan mahalleri tahrir tetbirlerini alacaklar.

Tiren, vapur, araba vesaire yolcuları

21. Oteller, hanlar meyhaneler Yevmi tahririn gecesi tiren, vapur ve araba vesaireden yolculuk eden eşhasın tahriri 1 Kânunusani 1927 senesi tarihinde alessabah saat 9 dan evel muvasalât edecekleri mahalde icra edilir. Saat 9dan sonra yeni sene günü böyle tiren, vapur ve sairede yolculuklarına devam ederler ki bunlar hiç bir yerde mevcut olarak tahrir edilmiş değildirler. Bu gibi eşhas esnayi seyahatlerinde tiren veya vapur idareleri tarafından tahsis edilen ayrı memurlar tarafından tahrir edilir.

.....

Tahrir mıntakası dahilinde iki başlıca devir

22.— 11 inci «Paragraf» da zikredilen mıntıkayı tanımak dolaşmasından mada tahrir memuru tahrir mıntıkasında başlıca daha iki devir icra eder.

Birincisinde o tahrir varakalarını hanelere tevzi eder, ve ayni zamanda dosyasında ki listeye icap edecek işaretler hakkında malûmat toplar, varakaların doğru olarak imlâsı hakkında lâzım gelen izahatı verir.

İşbu devir 29-31 Kânunuevelde hitam bulmuş olmalıdır.

1 Kânunusani 192 7 tarihinde sabahleyin başlayan ikinci devirde tahrir memuru mahallinde tahrir varakalarını toplar ve tetkikatı icra eder.

Tahrir mıntakasını öğrenmek

23.— (II) mucibince ilk devrinde tahrir memuru, mebani, mesken, mülk, müessese hakkında malûmat toplar ve dosyasında merbut belediye (nahiye) tarafından yazılmış cetvel muhteviyatına 1 inci, 2 inci 3 üncü, 4 üncü, ve 14 üncü grafelere muvaffak edip etmediğini anlar, cetveldeki belediye kaydı doğru çıkmadığı takdirde derhal mahallinde hakikat üzere tashih ile.

.....

Birinci sual

24.— Tahrir memuru evelâ hanede kimin yaşamakta olduğunu ve efradı ailesinin kaç kişiden ibaret bulunduğunu anlamağa gayret edecektir.

Tahrir memuru tarafından aile reisine tevcih edilen ilk sual budur.

İkinci sual

25. —İkinci sual ki bununla tahrir memuru tenevvür edecektir, hanede yalnız bir ailemi yaşamaktadır. Yani hanede yaşamakta olan kimseler bir aileye mi mesupturlar. Veyahut onlar iki veya daha fazla ayrı aileyi teşkil eder mi. Tahrir memuru ikinci sualin cevabını aldıktan sonra dosyada merbut listede de mezkûr hanede yaşayanların ayrı ayrı ailelerden mürekkep olduğu mukayyet midir yoklama eder. 3 üncü ve 4 üncü grafelerine tevafuk edip etmediğini tetkik eder. Bade 5 inci ve 6 inci grafe (sütün) lara efradı aileyi erkek, kadın (çocuklar dahil) böyle bütün aileleri kaydeder.

İkinci mesele gayet dikkatle tetkik edilmelidir, ekseriya bunun cevabını veren ailenin ne demek olduğunu bilir vaziyette değildir.

Tahrir memurları tam ve sarih olarak 31-32 sahifalarında tayin edildiği veçhile aile mefhumini anlamalıdırlar.

26. — Peşinen işbu malûmatı topladıktan sonra tahrir memuru, haneye ne miktar tahrir varakası bırakacağını an-

.....

lar, hane veya müesseseye daha fazla miktarda bırakır. Zira aile miktarını anlamıştır ve her aile varaka zarfına leffedilen şahs varakalarının da ne miktar olacağını anlar.

Üçüncü sual

27 — Tahir memurunun soracağı ve malûmat alacağı üçüncü sualde:

A — Her ayrı aileden kimler meydanda yani aile ocağında mevcut ve kim muvakkaten veya tesadüfen gayrı mevcut, (diğer bir mahal meskûnda veya vatan haricinde)

B — Ailede kendi efradından olmayıp ta muvakkaten veya tesadüfen uğramış eşhas varımdır (misafir veya yolcu gibi) başka meskûn bir mahalden o haneye gelmiş bulunsun.

Bu sual en mühimlerindendir. Tahrirci buna son derece dikkat ve itina etmelidir.

Bir takım eşhasın daimi ikametgâhlarında yanlışlık olmaması için dikkat edilmelidir, binaenaleyh 33-35 sahifalardaki tafsilata müracaat ediniz.

Dördüncü sual

28. — Tahrir memurları, malûmat aldıkları ayrı aileler efradının cümlesi acaba 31 kânunuevel gecesi mezkûr hanede mütemekkin olacaklar mıdır bu hususta dahi tenevvür etmelidirler.

.....

Birinciler nezdine bir hangi gelecek kimse yok mudur, vayahut gelip onlardan bir hangisini götürecek yokmudur.

Bu sualler tahrir memuru tarafından ilk devri esnasında sorulacak, ileride izah edilecek olan diğer dolaşmaları esnasında malûmattar bulunsun.

Beşinci sual

29 — Tahrir memurunun tenevvür edebilmesi için son suali: her ailenin, ne kadarı ve hangisi ehli züra, veya san'at veya ticaret veya müessesatı saire sahibidirler (35-36 inci sahifalarda ki tafsilât mucibince). İşbu meseleden tahrir memuru son derece dikkat etmeli ve bütün varliğile gayret etmelidir ki şirket halinde bulunup ta işleten ziraat bilhassa zerzevatçılık ve sair sanayide şürekâdan yalnız biri tarafından bir varaka imlâ edilmesi icapederken sehven bir san'at ve müessese hakkında iki vaya daha ziyade tahrir varakası şürekâdan her biri yarı ayrı vermesin, tahrir memuru unutmamalıdır ki bir san at evi, imalâthane veya müessese her ne olursa olsun o bir tahrir varakası imlâ eder.

Bununla beraber o, peşinen hat ve hareketi tayin ederek nereye ne miktar senayi tesahip varakasının bırakılması icapeder ve dosyasındaki listenin (14 üncü) sütununu tashih eyler.

.....

Tahrir varakalarının nevileri

30. — Esnayi tahrirde toplanacak malûmat berveçhi ati nev'i tahir varakalarına kaytolunacaktır :

A — Eşhas varakası numune A (beyaz)

B — Aile varakası, numune B (yeşil zarfile beraber alelade aileler için :

V — [*] Müttehit aileler varakası, numune-kef (kök) tahsis edilmiş devair için (kışla, hapisane, manastır, eytamhane, darülacize, malûlinhane, erbabı mesai grubu, hastane ve ilâ) ki bunlar müttehit aile olarak sayılırlar.

Kef-musakkafat varakası, numune ve (gül rengi)

D — Hayvanat, kümes hayvanatı ve saire varakası, numune Y (kırmızı)

Y —Ziraat işleri varakası, numune J (yeşil)

J — Mamulat ve sanayi erbabı, ve tüccarlar varakası numune Z (kahve rengi sari)

Z Beyannameler müstahrecesi (beyaz kâğıt üzerine) numune I.

31. — Aile varakaları gibi eşhas varakaları da her sınıf eşhasın kaydını muhtevidirler.

Tahrir varakalarının tevdi ve tevzii

32 — Balâde maddeler mucibi devirler neticesi alman malûmat ve dosyadaki cetveli mahsusta edilen tashihattan

---

[*] Harfiyen tercümesi (Derme Aile) Collection bendeniz müttehit kelimesini daha münasip buldum.

.....

sonra tahrir memuru artık her hanedeki ailenin nüfus miktarını ve bunların nısfının (muvakkat veya daimî) ve işbu ailelerden eshabı ziraat ve sanayi ve ticaret miktarı tebeyyün etmiş bulunduğundan hangi haneye ne miktar ve ne cins tahrir varakası bırakılacağını birlir.

33 — 29 kânunuevel sabahı tahrir memuru dosya ve muhtarasile mücehhez olduğu halde miktarı kâfi tahrir varakasile (lüzum varsa) bir rehper refakatile mıntıkası dahilindeki ailelere tahrir varakalarını tevdie başlar. O cetveli mahsusta işaretli olan her hane veya binaya mutlaka gider.

Her haneye gidildikte onun ilk işin, işbu ailenin imlâ etmesi icap eden varakaların adet ve nev ini tefriktir. Bade tahrir memuru her aileye bırakacağı diğer varakalarla aile tahrir zarfının üzerine ailenin numarasını ki bu numara cetveldeki esamisi hizasında ki numaraya tetabuk eder, ve daha kontrol numarasını, mıntıka numarasını ve ailenin esami ve elkabını işaret der.

34 — Bir ailenin efradı 20 kişiyi tecavüz ederse, B numune varakası 20 kişilik tabedilmiş olup isteap etmeyeceğinden o vakit bir varaka kâğıt üzerine temdiden bütün aile efradı tespit edilir.

35. — Balâda beyan edildiği veçhile aile tahrir zarfının sıraları imlâ edildikten sonra, aile reisine veya vekiline verilir zarfın derununda miktarı kâfi şahis varakası (A) bir hayvanat varakası (Y) adedi, miktarı, müsakkafat varakası (D) (Avlu dahilinde ayri örtü tahtında binalar miktarı) ve lüzumu temellük varakası (J, Z) an. Memurin ve müstahdemin gibi hükümet ve bahusus memurin tarafından isticaren tutulmuş mebani için son varaka verilmeyecektir. Şayet bu gibi ailenin efradından bir hangisi bir mülke malik bulunursa o zaman kendisine bu varakalardan bırakılır .

.....

36. — Otel, han ve saire gibi yolcu uğradığı mahallere tahrir memuru diğer meskûn bir mahalden gelip te tahrir gecesi orada geçirmiş olan yolcular miktarı varaka bırakılır.

İşbu (kartlar) tahrir varakalarının cümlesine imlâ edildikten sonra otel için bırakılmış olan aile tahrir zarfı derununa konurlar.

37 — Tahrir memuru her aileye tevzi ettiği varakalarının miktar ve nev i 64, 67 sahifada muhtarasında ailenin esamisinin hizasına kayt ve işaret eyler. Bununla bilâhara kendisine ne miktar varaka iade ve teslim edileceğini bilir.

Ayni zamanda dosyasında ki cetvelde de aile esamisinin hizalarına (X) işaretini koymalıdır ki hangi hanelerde gidilip miktar kâfi her cins varaka tevzi edildiğini bilsin.

38 — Tahrir memurları, tahrir varakalarını tevzi ederken lâzim gelen izahatı kendilerine vermeğe borçludurlar. Varakalar aile tarafından imlâ edilecek kimselere varakaları imlâdan evel zahrında matbu evamiri iyice nazarı mütaleadan geçirmeleri, ve sualler hizalarına cevapların doğru ve sahih olarak kaydı lâzım geldiğini beyan etmelidir.

Ve bu esnada o zata, varakaların tahrir ve imlâsı ve sıhhati hakkında hemen tedabiri lâzime alınmasını, ve yevmi muayeneye değin bunların hazır olarak teslimi icap edeceğini aksi takdirde umumî tahrir nüfus kanununun (13) üncü maddesi mucibince tecrübe edileceğini hatırlatacaktır. [*]

Bundan mada aile efradı meyanında tahrir varakalarını imlâ edebilecek kimse var mıdır yok mudur, olmayanları muhtarasının mülâhazat hanesine işaret eder.

---

[*] (13) Tahrirden gizlenmeğe yeltenenler, doğru malûmat vermekten istinkâf edenler, ve yahut tahrir nüfusun sahih ve doğruluğuna mani olmak isteyenler, ikinci bir tahririn icrasının masrafını tazmin etmesi için tahtı hükme alındıktan maada (l.000) lira cezayı naktî ile 15 gün hapse mahkûm olurlar.

.....

Müttehit ailelere nasıl varakalar tevdi edilecek

39 Askerî kışlara, hudut karakollarına, mesai gruplarına, hapisanelere, pansiyonlara, manastırlara ve darüleytamlara, darülacizelere, malûlin hanelere, enstitülere, sair gayrı kabili tedavi hastalıklar müessesatına ki bunlar işbu talimat mucibince ayrı olup müttehit aileler tesmiye olunurlar. Bunlara alelade aile zarf-varakaları nümune (B) yerine müttehit aileler varakaları nümune (Kef) bırakılır. Ve kâfi miktarda (A) nümunesinden şahıs varakası verilir, işbu bırakılacak tahrir varakaları mezkûr müttehit ailenin bilcümle efradını ihtiva edecek miktarda olmasına dikkat etmeledir. (Askerî, alay, mesai gurubu, ve saire gibi).

İhtar: (Kef) numune varakalarından alelade hastanelere de bırakılır, mezkûr varakaların zahrında muharrer olduğu veçhile hastane idaresi tarafından efradın misafir veya tahtı tedavide bulunduklarını lüzumu veçhile imlâ ve tahrir ederler.

Bu gibi müttehit aileler tesmiye edilen mahallere varaka tevziinde tahrir memuru yine derhal, mahalli mahsusuna kontrol mıntıkasının numarasını, ve tahrir mıntıkasının numarasını ve aile sıra numarasını tahrir memurunun elkap ve esamisini, müessesenin şöhret ve esamisini, (meselâ 1 inci Piyade kışlası «Kâmil Ziya Bey Darüleytamı» Sofya 2 inci kız mektebi nezdinde (Yediköy) kız pansiyonu Tırnavay vilâyeti habisanesi ilâ ilâ...)

.....

Müttehit aile tahrir varakalarına
kimler kayt edilirler

40. — Balâda mezkûr mahallere tevzi edilen ailei müttehide tahrir varakalarına yalnız mezkûr aile erkânı, müessesede yaşamakta bulunan ve tahrir gecesi orada gecelemiş olan kayedilir. Mezkûr idarehanenin müdiranı veya memurini veya müstahtemini olup ta orada aile suretile yaşamakta iseler de onlara tahrir memuru adi aile varaka ve zarflarından bırakır, numune (B)

Bu gibi müessesatta 1 Kânunusaniye karşı 31 Kânunuevel gecesi nöbetçi veya diğer bir vazife ile bulunmuş kimselerki bunlar gerek münferiden ve gerekse aile halinde mezkûr kasaba ve köyde yaşamakta olacağı bedihidir. Bu gibi kimselerin tahriri ikametgâhında icra edileceğinden onlar için varaka bırakılmayacaktır.

41. — Hastanelerde muvakkatan tahtı tedavide bulunan hafif hastalar ikametgâhlarını muvakkaten terketmiş addedileceklerinden (34 sahifaya müracaat) eğer bu gibi kimseler bir hangi sanatoryom ve sair gayrı kabili tedavi tımarhanelerde iseler onlar tahrir günü gecesine müsadif ve mezkûr müessesede misafireten gibi kaydedilir. Ve müttehit aile varakasının diğer gayri kabili tedavi hastalardan sonra 3 kısmına kaydedilir.

Polis merkezlerinde de ayni suretle hareket edilecektir. Bu gibi mahallerde tahrir gecesi, mahpuslar arasına bırakılmış serseri, çapkın, ve sarhoş kimse bulunur ki muvakkaten tevkif edilmiştir. Bunlar o polis merkezinin misafiri addedilirler.

.....

42. — Böyle serseri, çapkın, sarhoş ve yankesici gibi muvakkat mevkufin bulunan polis merkezlerine tahrir memurları, otel ve hanlara bırakılan (B) numune tahrir varakalarından bırakırlar ki bunlara bu gibi tesadüfatta tahrir gecesini orada muvakkaten geçirmiş kimseler misafir olarak kayt edilirler.

Tahrirci mıntakasındaki bir hane veya ebniyede kimseyi bulmadığı takdirde ne yapar?

43 — Tahrir memuru gittiği ailelerden hiç kimseyi hanede bulamazsa (hane kapalı) orada hiç bir varaka bırakmaz, muhtarasındaki cetvelde esamisi hizasına: eğer tesadüfen evde değillerse (meskûn) eğer kat'iyen evi terk ile nakli hane etmişlerse (gayri meskûn) kelimelerini işaret eder. Bunu komşulardan öğrenebilir.

Maamafih bununla memuriyete iktifa etmez, ayni gün veya ferdası ev yine mezkûr aileleri o hanelerde arar. Ve o meskûn işaret ettiği hanenin aile efradı toplanmış mıdır. O aileden bir ferde rastgelirse lâzım gelen tahrir varakalarım berayı imlâ bırakır. Ve cetveli mahsusuna bıraktığına dair kaydını tashih ve icra eder. Ve ayni zamanda muhtarasında (Meskûn) diye koyduğu işareti terkin eder.

Eğer tahrir memuru sıradan gittiği haneleri boş bulur ve onlar derununda yaşayan ailelerinin tahrini adimülimkân görse o zaman ilerde (75) de beyan ve izah edileceği veçhile hareket edecektir. '

.....

Tahrir memuru her gün kontrol memurile ve belediye, (Nahiye) dair esile temasta bulunması lâzımdır

44.— Tahrir memuru her gün belediye dairesine müracaatla mıntıkası, dairesi dahilinde bulunan kontrol memurunu bulur. Dahilinde insan bulunmayan mesken ve mebani hakkında ve sair maruz kaldığı müşkülât hakkında beyanatta bulunarak kendisinin tenvir edilmesini talep ile emirlerini telâkki ederler.

Tahrir memuru tarafından ziyaret edilen haneler, dosyadaki muhtara defterine (X,V) işareti mahsusası verilir

45 — Tahrir memuru, kendisine sühulet ve sıhhati muâmele için dosyadaki cetveli mahsusa ve gerek muhtarasına bir takım hususî işaretleri her gezdiği hane ve ebniyelerde kullanır, tahrir varakalarını tevzi kullandığı gibi (X işaretini koyduğu) gibi bunların toplanmalarında da müracaat edilen hanenin esamisi hizasına (V) işareti vazolunur.

Bu veçhile tahrir varakası verilmeyip te geçilmeğe veyahut esnayi tahrirde varakanın toplanmayıp ta bırakılmasına meydan verilmez.

.....

Son teftiş

46 —Tahrir memuru bir defa mıntıkasını devrile herbirerlerine tahrir varakalarını terkettikten sonra tahrir gününden mukaddem o, daha bir son dolaşma icra eder.

Birinci : bu güne kadar derununda kimseye tesadüf edemediği ebniyeler

Bu devir 3I Kânunuevel zevalden sonra icra edilir. Bunda tahrir memuru bu güne kadar dahilinde kimseye tesadüf edemediği boş haneleri tekrar dolaşmağa gayret eder. Bunlar yine boşmudur, yoksa sükkâni avdet etmişler midir. Tahkik eder. Eğer bu defasında kimseye tesadüf ederse lüzumu tahrir varakalarını teslim eder, cetvel, muhtarasındaki icap edecek tashihatı yapar.

İkinci : bir veya daha ziyade eşhasın yaşayabileceği seyyar meskenler

İşbu son devirde bazı mıntakanın tahrir memurlarından diğerlerinden daha fazla itina ve gayret matlûptur. Buna, seyyar varaka, (tekerlek üzerinde) eski şimendöfer vagonu, eski gemi, sandal ve saire gibi seyyar meskenler bulunan yerlere tesadüf ediler ki bunlar bir veya daha ziyade eşhasa

mesken vazifesini ifa ederler. Bu gibi meskenler sakinleri alelade, daimî mahallerini tebdilde bulunacaklarından memurun tahrir mıntakası dahilinde az zaman bulunurlar. Binaenaleyh tahrir memuruna terettüp eden vazife bu gibi yerlerde mütemekkin olanları tetkik ve onların vaziyet ve maişet, ve daimî ikametgâhlarını kasaba veya köy olup olmadığını tayin etmektir. Daimî mi orada ikamet etmektedirler. Veyahut muvakkaten başka bir mahalden mi gelmişlerdir. Bununla beraber nasıl ve ne kadar varaka bırakılacağını da anlamış olur.

Böyle bir seyyar meskene girildik te tahrir memuru, onun aile reisinden veya müdüründen 31 kânunuevel gece yarısından sonra nerede bulunacaklarını sorup öğrenir. Mezkûr seyyar mesken olduğu mahalde mi kalacaktır. Yoksa onun tahrir mıntakasından öte başka bir mahalle nakil edecek midir. Şayet mahallinde kalacaksa efradını anlayıp miktarı kâfi tahrir varakası terkeder. Aksi taktirde hiç bir varaka bırakmaz.

Üçüncü : dağılmış ve uzaklaştırılmış meskenler

48 — İşbu son devri esnasında tahrir memuru, tahrir mıntıkası dahilinde köyün haneler grubu haricinde uzaklaştırılmış, köşk veya kulube, baraka, değirmenler, şayakhaneler, bıçkıhaneler, kışlalar, manastırlar, ağıllar, hanlar, şimendöfer merkezi, kantonlar (şose bekçiliği) hudut askerî karakolları vesairenin olup olmadığım kemali dikkat ve itina ile tetkik edecektir. Zira bunlar derununda halk yaşayan mahallerdir. Evelki mıntıkayı tanımak devri esnasında bunlardan bir hangisi unudulmuş ise veyahut cetveli mahsusunda

.....

bunlardan bir hangisi hakkında kayıt yoksa, eğer böylece işbu mesken yeni zuhur ediyorsa ilâveten onu cetvele kaydeder ve lüzumu miktarında varaka teslim eder.

Varakalar nasıl imlâ edilmelidirler

49 — Tahrir memuru her aile nezdinde varakların derhal iblâğ edilmesini ve kendisinin gelip toplayacağı 1 kânunusani 1927 tarihinde alessabah saat 8 de behemahal hazır olmasını tenbih edecektir ve tahrir varakalarının mürekkep ile açık okunaklı olmasına hak veya silinti olunmamasına dikkat edilmesini söyleyecektir.

50 — Tahrir memuru en geç kânunuevel 31 tarihinin saat 18 akşamına kadar mıntıkası dahilindeki ailelerin cümlesine lüzumu tahrir varakasını tevzi etmiş bulunacaktır.

Bu zamana kadar aksi tesadüf olarak bazı aileler hakkındaki malûmatı almaktan ve varaka tevdiine muvaffak olunamadığı takdirde o bunu yevmi ahere, yeniden tetkikat yapmak üzere bırakır.

Ecnebi süfera ve konsolosluklar

51 — Ecnebi süfera ve konsoloslara, veya ecnebi askerî veya mülkî vazifedar veya komisyonlara velev ki henüz bizim vatanımızda bulunmaktadırlar. Tahrir memurları bu gibi müessesata varaka bırakmayacaktır. Onlarla doğrudan İstastik müdüriyeti umumiyesi meşgul olacaktır.

.....

Mıntaka dahilinde en son devir

52 —1 Kânunusani 1927 sabahı saat 8 de tahrir memuru daima: dosya, vesika, ve muhtarası elinde ve her neviden bir çok boş tahrir varakasıle mücehhez üçüncü defa olarak bütün hanelere hatta (Meskûn) işareti koyduğu ve kimse bulamadığı hanelere dahi uğramak şartile mıntıkai tahririyesinin bilcümle evlerini dolaşır ve varakai tahririyelerini toplar.

Aileleri işbu son ziyarette memurun derpiş edeceği noktalar :

1. Mıntıkai tahririyesinde evelce tevzi etmiş olduğu tahrir varakalarını toplayıp tetkik etmek ve imlâ edilmemiş olanları imlâ etmek:

2 Ve ayni zamanda bu aileler meyanında (Meskûn) işaret ettiği ve fakat bu ane kadar kimseye tesadüf edemediği kimseleri takipedecek, ve bulunanlar olursa derhal onlara ait varakaları imlâ edecektir ve toplayacaktır.

İmlâyı yoklama (Tetkik)

53.— Aileler nezdindeki imlâ edilmiş tahrir varakalarını topladıktan sonra bunlar filhakika cins ve adet itibarile vaktile miktar ve nev'ini kaytettiği muhtarasile tevafık ediyorlar mı.

Şayet böyle bir fark zuhur ederse işbu farkın esbabı sual edilir.

.....

İmlâ edilmemiş varakalar bulunursa

54 — Aile arasında imlâ edebilecek kimsenin olmamasına binaen tahrir varakalarından bir kaçı veya cümlesi boş zuhur ederse tahrir memuru derhal aile reisinin cevaplarına tevfikan bizzat varakaları imlâ eder.

55. — Ve eğer tahrir memurunun haneye hini müracaatında tahrir varakalarının imlâ edilmediğine ve buna dair cevapları verebilecek aile reisinin de evde bulunmadığına tesadüf ederse, bir gün ve saat tayin ederek vakti muayyende salâhiyettar zatın behemhal evde bulunmasını ve yine geleceğini tenbih eder. Ve vakti muayyende tahrir memuru yine müracaatla berveçhi balâ hareket eder.

Şayet işbu ikinci müracaatında da varakaların imlâ edilmediğine ve tesellümü kabil olamadığına desterest olursa bu defa vukuu hali belediyeye ihpar ve muhtarasına işaret eder. Belediye her ne suretle ise mezkûr varakaların imlâsile dercini deruhte eder. Ve tahrir memurunun dosyasına yetiştirir.

Zarardide veya zayi olan varakalar

56 — Her hangi bir aileden, tahrir varakalarının ziyaa uğradığı veya kazazade olduğu bildiriliyorsa tahrir memuru derhal yine eskisi gibi balâsını ve numaralarını cetvel mucibi kaytederek yeniden aileye teslim eder. Ve bunların mümkün mertebe o gün serian imlâsı veya ferdası günü yine gelip toplayacağını beyan ve tenbih eder.

.....

Tamamen yanlış varakalar

57 — Ayni suretle esnayi tahrir ve harekette bir takım varakaların tashihi gayri kabil surette yanlış yazılmış, veyahut aile efradı için gayrı kâfi miktar varaka verilmiş, birinci tesadüfte bizzat yenisini imlâ, ikinci tesadüfte vaktile ne miktar veraka tevdi etmiş bulunduğunu tetkik ederek kısmı diğeri balâ ve numaralarını berminval kayt ile teslim eder.

Fazla varakalar

58 — Şayet bilâkis bazı aileye lüzumundan fazla varaka verildiği görülürse dosyadaki muhtarasında veçhile vaktile vermiş olduğu cins ve miktarı tetkik ederek fazla varakaları iadeten boş teslimeder.

Evrakı tetkik

59 — Bu ilk işler hitamında tahrir memuru her ailede mahallinde nazarı dikkatini berveçhi ati noktalara verir :

A — Acaba varakaları tevdi ettiği günden 31 kânunuevel gecesine kadar, bir hangi çocuk dünyaya gelmiş olsun veya efradı aileden bir hangisi vefat etmiş olsun, veyahut 1 Kânunusani sabahında saat 9 da hiç bir yerde tahrire dahil olmayan bir hangi misafir gelmiş bulunsun (Eğer

.....

bu gibi farklar zuhur ederse aile varakasında, küçük nevzadı veya misafiri kayit ve işaret eder. 31 kânunuevel gece yarısına kadar vefat eden var ise terkin edilir).

B — Aynı hanede sakin bir kaç aileye aceba ayrı ayrı tahrir zarf-varakası verilmiş midir. Veyahut kaçırılan vaki olmuş mudur, ikinci takdirde derhal yazılarak teslim edilir.

V —Acaba aile zarf ve varakası bütün aile erkânını muhtevi midir, ve yevmi tehrir gecesi misafireten gelip te mukayyet mi, ve tesadüfen ikametgâhını terketmişte (eğer o gecesi misafireten gelip te mukayye mi, ve tesadüfen ikametgâhını terketmişte (eğer o gece böyle vukuat vaki ise) gayrı mevcut gösterilmiş midir.

K —Aceba aile efradından namevcut bulunanların cümlesi varakaya kayt ve işaret edilmiş midir. Ve izahatı lâzime verilmiş midir.

D — Acaba aile efradından olup ta işbu kanun mucibince ailesi meyanında kayt ve tahriri lüzum görülmeyen her mevcut şahıs varakalarda mevcut değil midir. (Meselâ: iskânını başka mahalde tesis etmiş, hususî vazifede, yahut, orduda asker bulunuyor, pansiyonda talebe, veyahut hariçte tahsilde, mahpusta bulunan eşhas, eytamhanede, Darüllâcizede ilâ ilâ...) .

Y — Acaba her mevcuda eşhas ve muvakkaten gayrı mevcut eşhas için ayrı ayrı varakai şahsiye imlâ edilmiş midir.

60. — Tahrir memurunun ikinci derece dikkat edeceği acaba lüzumu takdirde (Z, Z) nümune temellük ve tesahüp varakalarından imlâ edilmiş midir. Bunlara eğer aile efradından bir veya bir kaçı ayrıca zayi veya istihsalâtı saire erbabı iseler ayrı ayrı varaka imlâ edeceklerine dikkat edilecektir.

.....

61 — İşbu tertibatı ve hattı hareketi vaktile iyi öğrenmiş olan tahrir memuru, her ailenin varakalarını kemali dikkatle tetkik edecek ve bunlar üzerinde hangisinin berveçhi balâ noktaya tevfikan yeniden tahririne lüzum veya fazlasının iptali icap ettirilecektir.

Tahrir varakalarının suallerine
verilen cevapları
İtina ve müfredatla tetkik

62. — Balâda zikredilen paragraflar mucibince icap eden tatkikatın hitamından sonra tahrir memuru her varakayı sıra sıra, sütun sütun her kaydı nazarı tetkiktan geçirir. Bundan varakaların tam ve sahih olarak imlâ edildiğine veyahut icabında tashih edileceğine kanaat hasıl eder. Bunlar mezkûr varakaların zahrındaki ihtar ve tenbihatı matbuadan veya (J, Z) varakalarının sütunlarındaki tafsilâttan anlaşılır. Ve 31-62 sahifalarındaki tafsilâta dahi müracaat edilir.

63. — Mülkiyet ve temellük (kartları) varakaları (J, Z) behemahal mahallinde tetkik edilmelidir. Aile ocağında veyahut sahibinin avlusunda icra edilir. Bilhassa ziraî mülkiyette de avlu, ve ehlî ziraatin merkezi idare ve hareketi olduğu için orada bütün tafsilât anlaşılabilir ve iyi netice verir.

Sahibinin yaşadığı hane ve avlusu adi mülkiyettir. Ancak bunun müstesnaları da vardır. Böyle bir mülk sahibinin yüzlerce dekar arazisi olup o arazinin bir veya bir kaçında daimî veya muvakkaten yaşayan ameleler için haneleri de mevcut olabilir, hayvanatı ve demir baş levazımatı orada o

.....

lup işlerini oradan idare ederler. Bu gibilerin malikâneleri onlardır. Bu, köy veya kasabada veya ovanın ortasında olabilir, ve bu gibi tesadüfte sahibi mülk ve ailesi işbu mahalde yaşayabilirler, o vakit uğrayıp lâzım gelen emirleri verir ve ilâ... ailesi ile işe yakın veya daha uzak köy ve kasabada yaşarlar.

Tahrir memuru köyde bir avlu ve dahilinde bir hane sairesi olan ve adi darat (mülkiyet) tavsif edilen mahalde tetkikatını ederken görür ki onun hane ve avlusu, suallere lâzım gelen cevabı ayrı ayrı vaziyet verir.

64.—işbu tetkikat mezkûr sahibi mülkün gözü önün de veya onun vekilinin huzurunda icra edilmelidir. Tahrir memurunun suallerine ve istizahlarına cevap verebilecek vaziyette olmalıdır.

65.— Bu mühim tetkikatını tahrir memuru (I) numune beyanname müstahrecesinin ianesile yapar, işbu mülkiyet beyannamesi belediye tarafından tertip ile tahrir memuruna verilir, memur onu dosyasında bulundurur. (J) numune varakai tahririyenin cevaplarının tetkikini da onun ianesile yapar. Tahrir memuru onları sahip huzurunda parça parça okur ve hangisine ne ekilmiş veya dikilmiştir. Badehu tahrir memuru sahibe, yeni satın alınmış veyahut satılmış parça var mıdır sorar (Tarla, Çayır, Orman ve saire gibi) bu suretle tetkikatta bulunarak (J) numune, varakanın cevaplarında bir noksan ve fazlalığın olup olmadığı ve icabında tashihi temin edilmiş olur.

66.— Tahrir memuru iyi bilmelidir ki bu başlıca tetkikatile onun vazifelerinin en mühimleri neticelenmektedir. Büyük derecelere kadar, tahririn mukadderatı hep bu tetkikata bağlıdır. Binaenaleyh hiç bir cevap tetkik edilmeden geçilmemelidir. Ve bu netice: birinci, her varakanın bütün suallerine cevap verilmiş ise, ikinci, bütün sualler sahih imlâ e

.....

dilmiş ise o zaman muntazaman varakalar zarflarına vaz ve dosyaya alınır.

67.— (Z) numune, tahrir varakasında da tahrir memuru ayni dikkatle muamele eder, işbu varakada beyan edilen sanayii beytiyeyi bilhassa nazarı dikkate almalıdır.

68.— Müsakkafat ve hayvanat tahrir varakalarının tetkikatı ise en nihayete bırakılır. Bunun tetkikatında tahrir memuru varakalarda matbu talimatın ianesine müracaat eder. Bu varakalarda o derece güçlük çekilmeyecektir. Zira bunların cevap izah ve tenbihatı gayet sarihtir.

69.— Tahrir varakalarından birinde yazılmış cevabın tashihi icap ederse o zaman tahrir memuru bunu silmek veya tamamen kazımaktan kat'iyen içtinap ederek ancak üzerini yalnız hafif bir çizgi ile çizer ve üst tarafına, eski yazı da okunabilecek surette tashihatını yapar ve bunu kabil ise renkli kalemle yazar.

Tahrir varakalarının eshabı

imzalarile tastiki

70.— Her varakanın lâyikile ve sahih olarak imlâ edildiği ve her cevabın savaben kaydedildiğine kanaat hasıl ettikten sonra tahrir memuru, varakanın sahip veya müessese müdürü tarafından imza edilmiş midir diye dikkat eder. (Aile varakası ve hayvanat varakası) ve yine mülkiyet ziraiye (J) ve sinaî ve ticari müessesata mahsus (Z) varakaları sahip veya müdürler tarafından imza edilmiş midir. Mutasarrıf veya müstecirin imzasını havi müsakkafat varakasi ise diğerlerinden de hangisinde imzası bulunması lâzım gelenleri imzadan sonra onda da imzası olması icap eder.

.....

Dosyadaki aile cetvelinin 8-13 sütunlarının imlâsı

71. — Tahrir memuru, tahrir varakalarını aile dosyasına vazetmezden evel, bundaki cetveli mahsusun 8-13 sütunlarını imlâ etmelidir. Aile esamilerinin hizalarına mezkûr aileden kaç nüfus tahrir edildiğini işaret ederek şöyleki: 1 inci, (Aile efradı, A, mevcut olanlar), B, muvakkaten na mevcut olanlar, ikinci (Eğer varsa) keyfiyet beyan edilerek tesadüfi misafir veya yolcular, bunları aile ve şahsî varakalarından istihraç eder.

Aile tahrir zarfının üzerindeki cetvelciğin imlâsı

72. — Bundan sonra tahrir memuru aile zarfının üzerindeki cetvelciği imlâ eder. Bunda çizili olan 6 sıraya, imlâ edilmiş olan varakaları nev i ve miktarile yazar.

Bu bir defa icra edildi mi, bir ailenin bütün varakaları, eşhas, ve mülkiyet varakaları, hayvanat varakası müsakkafat varakalarile (1) beyanname müstahrecesi tahrir zarfının derununa vaz edilirler.

.....

Tahrir varaklarının toplanması

73. — Balâda sırasile beyan edildiği veçhile tam ve sahih olarak badettetkik aile zarfına mevzu varakaları tahrir memuru aileden toplar ve dosyasındaki cetvelin mülâhazat sütununa icap eden (V) işaretini kor, bu onun aileden tahrir varakalarını topladığına işarettir.

31 Kânunuevel gece yarısından sonra seyahat

74. — Aileden biri tahrir gecesini ikametgâhında geçirip ya ferdası ve yahut gece yarısından sonra başka bir tarafa muvakkaten veyahut diğer bir köy veya kasabaya nakli mekân etmek üzere çıkmış ve tahrir memuru haneye müracaatında kimseyi bulamayınca komşulardan tahkik ile imlâ edilmiş varakaları bir tarafta bırakmış olmasın bıraktı ise berminval tetkik ile toplar. Şayet mezkûr aile imlâ edilmiş tahrir varakası bırakmaksızın hareket etmiş ise tahrirci cetveli mahsusundaki esamisi hizasına (……mahalle seyahat veya naklettiği) diye işaret eder. Ancak mezkûr ailenin efradı miktarını komşularından tahkik ile na mevcut göstererek bir varaka imlâ etmeğe gayret eder.

.....

Son iş

75. — Nihayet Kânunusaninin beşinci akşamına kadar tahrir memuru mıntıkası dahilindeki umum ailelerden tahrir varakalarını toplamış bulunmalıdır.

Dosyasındaki cetvelde kaydedildiği veçhile bu güne kadar efradından kimseye tesadüf edemediği ailelerin varakalarını esbabı mucibe beyan ederek boş belediyeye teslim ve ihpar eder. Belediye bunlar hakkında icap eden takibatı kanuniyede bulunur.

76. — Tahrir mıntıkasındaki umum ailelerin tahrir varakalarını hanesine topladıktan sonra tahrirci, dosyasının ikinci kabında merbut (A) cetvelini imlâ etmelidir. İşbu cetvelin erkamını dosyadaki aile cetvelinin 8-9-12-13 sütunlarındaki yekûnlar ile şahsî tahrir varakalarının yekûnlarını teşkil eder. Bulunan yekûn, aile varakasının 1 ve 3 kısımlarındaki eşhas yekûnile karşılaştırılarak tetkik edilir.

Tahrir varakalarının Belediyeye teslimi

77. — Bundan evelki beyan edilen tahrir mıntıkasının cetveli de tanzim edildikten sonra tahrir memuru işbu cet

.....

veli ve ailelerin cetveli mahsusunu imzasile tasdik eder. Ve evrak tahririyesi melfuf aile zarflarını sıra ile tanzim ederek Belediye tarafından almış olduğu kap (Mukavva) derununa vaz eder. Muhtara defterini de buraya vaz ile bütün bu evrakı makbuz mukabilinde kendi kontrol memuruna teslim eder.

İşbu teslim muamelesi nihayet 10 Kânunusani akşamına kadar icra edilmelidir.

(Arkası gelecek)

M. Atıf

Tapu ve Kadastro Umum Müdürü

.....

Türk inkilâbının en mühim kanunu [*]

1 Eylül 1930

— 5 —

1 Eylül 1930 dan itibaren tatbiki lâzımgelen yeni belediye kanununun 23 üncü maddesinin birinci fıkrası: intihap için Türk olmak vasfını mutlak olarak zikretmekle, bütün Türk erkek ve kadınlarının belediye intihaplarında müsavi hukuka malik olduklarını tesbit etmektedir. Eski kanunda, bunun yerinde erkek olmak kaydı vardı. İntihap olunabilecekler hakkındaki 24 üncü maddenin birinci fıkrası da aynen: Türk olmak kaydını koymuş ve kadınların belediye meclislerine aza olabilmelerini temin eylemiştir. Kanunda bu esas kabul edilmekle, İnkilâp ve cümhuriyet umdelerine tamamile uygun bir netice elde edilmiştir.

*

* *

25 inci madde, nufuzu memuriyetinden bilistifade intihabatı ifsat etmemek esasından dolayı kabul olunmuş. 26

---

[*] Baş tarafı İdare Mecmuasının 28 inci sayısındadır. 5 inci makale iyi bir tesadüf neticesi olarak İntihaba teallûk etmekte ve tam zamanında neşrolunmaktadır.

mcı madde ile Vilâyet ve kazaların vaziyeti nazari dikkate alınarak Vilâyet meclisi umumî azalığıle belediye azalığının birleşebilmesi muvafık görülmüştür. 27 inci madde belediye meclisinde aza olarak birleşemiyecek olanları göstermekte ve 28 inci madde de belediye azalığını kabul etmiyenlere ceza tertip etmektedir.

Bu maddenin Heyeti umumiyede müzakeresi esnasında Çanakkale mebusu Şükrü bey, intihap etmek için reye iştirak mecburî olabilirse de intihap olunan bir kimsenin istinkâf edebilmesi lâzım geleceğini ve cezanın teşkilâtı esasiye kanununa mugayir düşeceğini ifade etmiş, Erzurum Mebusu Aziz bey Teşkilâtı esasiye ile tearuz olmadığını söylemiş Ağa oğlu Ahmet bey de: bazı memleketlerde intihabın bir hak olarak kabul edildiği ve buna mukabil intihaba iştirakında mecburî bir vazife gibi vatandaşlara tahmil edildiğini, bunun da vatandaşlar arasında içtimaî ve millî bir vahdetin, tesanüdün husulünü temin için yaptığını ve bu maddenin de İçtimaî terbiye noktai nazarından aynen kabulü lâzım geldiğini beyan eylemiştir.

Kocaeli mebusu Salâhattin bey, istinaf tabirinin itiraz kelimesile tebdilini, Asliye mahkemesinden sonra Sulh hakimi denmesini teklif etmiş encümen de bunu kabul etmiştir.

Denizli mebusu Mazhar Müfit bey: bu cezanın, hür ve serbest olarak intihap etmek ve olunmak hakkına bir tecavüz olacağını, bir sene kabul edilemiyen azalığın ikinci sene kabul edilecek bir vaziyet hasıl olması muhtemel bulunduğunu söylemiş. Denizli mebusu Yusuf bey de milletin mazarrat ve menfaatini anlayacak şekilde rüştünü idrak ettiğini ve maddenin tayyi lâzım geldiğini dermeyan etmiş mazbata muharriri; intihabın hürriyeti kanunlara göredir. Burada yalnız müntahaplara ceza veriyoruz, halbuki diğer memleketlerde

müntahipler için de ceza verilmiştir, intihaba rey vermiyenlerden 20-500 frank kadar ceza alınır, lâyihamızda bunlar yoktur, yalnız mahkeme nezdinde mazeretini isbat, yahut kabulünü izhar ederse mesele yoktur demiştir.

Bundan sonra maddenin tayyi hakkındaki takrir reddolunarak madde tadil veçhile kabul olunmuştur.

Bu şekle nazaran: intihapta mazeretsiz azalığı kabul etmiyenlere dört sene intihap olunamamak cezası vardır. Fakat azalığı kabul edip te bir müddet sonra istifa edenlere, istifası meclisçe kabul olunmak şartile ceza yoktur.

*

* *

29 uncu madde Belediye reis azalarının belediyeden çekildikten sonra bîr sene zarfında belediye aleyhine dava kabul edemiyecekleri belediyeden memuriyet ve saire alamıyacakları hakkındadır. Hükümet teklifinde bu müddet altı ay idi dahiliye encümeni bir seneye iblâğ etmiş ve heyeti umumiyeden o suretle geçmiştir.

30 uncu madde azalık sıfatının zevaline dairdir. Hükümet teklifi encümenlerce aynen kabul edilmiş, heyeti umumiyede Ankara Mebusu Ihsan bey, mazeretsiz azalığı kabulden istinkâf edenlerin dört sene için intihap olunmak hakkından mahrum edildiğine göre istifa vukuunda bu istifanın mutlaka belediye meclisince redde maruz kalıp kalmıyacağını ve azalığı kabulden istinkâf etmiş mahiyetinde sayıp saymayacağını sormuştu.

.....

Cevaben mazbata muharriri Abtülmuttalip Bey demiştir ki: azalığı bir de fa kabul edip içtimaa iştirak ettikten sonra imtina mevzuu bahs değildir dört sene intihaptan mahrumiyet cezası, milletten itimat reyi kazanmış bir zatın belediye azalığını reddedememesi için konmuş müeyyidedir, başka memleketlerde intihap edenler için dahi ceza vardır. Belçikada intihaba iştirak etmiyen müntehipler mazeretlerini sulh hakimine bildirirler intihaptan bir hafta sonra zabita, intihaba iştirak etmiyenlerin isimlerini toplar, hâkime verir bir sene zarfında intihaba iştirak etmeyen intihapçı en az yirmi beş frank ceza verir, altı sene zarfında iki de'fa intihaptan imtina edenler para cezasından başka, intihaba iştirak etmiyenler listeye ithal ve ilân olunur. On sene, yanı üç devrei intihabiye, intihaba iştirak etmezse on sene müddetle belediye intihabi hakkından mahrum olur: Aynı zamanda devlet ve belediye memurluğunu da alamaz, biz de müntehipler için böyle bir ceza yoktur. İntihap olunan azalar meclisin içtimaına gelip te sonradan devam etmezlerse haklarında ahkâmı umumiye tatbik olunur.

Bundan sonra madde aynen kabul edilmiştir. 31 inci madde intihap müddeti ve intihabın hitamı ve 32 inci madde intihap encümenleri hakkındadır. Hükümet teklifleri aynen kesbi kanuniyet etmiştir.

*

* *

.....

Belediye intihap şubeleri hakkındaki 33 üncü madde epeyce münakaşatı mucip olmuş, belediye intihap şubelerine ayrılan yerlerde belediye dairesinin bulunduğu şubeye belediye reisinin, diğer şubelere azaların, bulunmadığı takdirde, encümen azasından birisinin riyaset etmesi hakkındaki teklif üzerine madde encümene havale ve o suretle tadil edilerek kabul olunmuştur.

34 üncü maddede hükümet teklifinde bir ve iki rey vermeğe hakkı olanların isimleri diye bir kayit vardı, iki rey kabul olunmadığı için Dahiliye Encümenince bu kayit çıkarılmış ve intihap defterleri hakkında olan bu madde bu şekilde kesbi kanuniyet etmiştir.

İntihap işlerinin, rey ve itiraz müddetlerinin ilânı, defterlerin asılması hakkında olan 35 inci madde kelime tadillerde kabul edilmiştir.

36 inci madde itirazlar üzerine defterlerin sureti tashihi hakkındadır. Hükümet teklifi aynen geçmiştir. Bu maddeye göre itiraz üzerine yapılacak muamelenin eylül nihayetine kadar ikmali mecburîdir. Bu katiyete nazaran ikmal edilmeyen muamelenin keenlemyekün olması icap eder.

İntihap encümeni kararlarına karşı yapılacak itiraza dair olan 37 inci madde, istinkâf kelimesinin itiraz şeklinde tadili ile ve 42 inci maddeye kadar kelime tashihlerde kabul edilmiştir.

*

* *

.....

42 inci maddenin başına muhtelit encümence (Meclis azası adedi 12 olan yerlerde intihap encümeni azasının en az üçünün ve diğer yerlerde) fıkrası konmuş, bu şekilde kanun halini almış ve 50 inci maddeye kadar Hükümet teklifi kelime tadillerde kabul edilmiştir.

50 inci madde intihap işlerinde memuriyet nüfuzunu sui istimal hakkındadır. Müzakere esnasında İzmir mebusu Enver Bey : Ceza kanunda bu hususta ahkâm bulunduğunu ve bu maddenin hikmeti tevdinini anlamadığını söylemiş, mazbata muharriri : Kanunda müntahipler ve intihap encümenleri için ceza yazıldığından memurlar hakkında da meskût geçilmemesi için böyle umumî bir madde yazılmıştır. Cezanın nevi ve miktarını gene ceza kanunu tayin eder demiş ve bu madde ile intihap cezalarında mururu zamana dair olan 51 inci madde aynen kabul edilmiştir.

52 inci madde belediye intihabının iptaline dair olup epice münakaşayı mucip olmuştur. Müzakere esnasında Kars mebusu Ağaoğlu Ahmet Bey :iptal için bir sene zarfındaki ihbar veya teftiş neticesi iki ay zarfında da Şûrayıdevletin vereceği iptal kararı karşısında belediye meclisinin bir buçuk senelik bir zamanı dağıtmak tehlikesi altında bulunacağını, ve böyle bir meclisin huzur ile çalışmayacağını, fesihten sonra kararlarının hükmü ne olacağını ve intihabın hitamından sonra hususî bir encümen teşekkül ederek intihabı muallel olanların yerine yedekleri geçirir mealinde bir takrir veriyorum demiştir.

Mazbata muharriri cevaben : Şûrayıdevlet bir veya iki aza için değil, bütün meclis için karar verecektir, kanunî se~

.....

bepler bulunacak ve Şûrayıdevlet te bu kanunsuzluğu tetkik edecek, kanunsuzluğu tasdik ederse, meclis vazifeye devam edemiyecektir demiştir.

Kars mebusu müddeti çok gördüğünü ve bir meclisin teşekkülünden bir ay sonra mevcudiyetini hissetmesi lâzım geldiğini söylemiş ve diğer hatiplerin beyanatından sonra Dahiliye V. Beyfendi demiştir ki: «Görülüyor ki muhtelif hatiplerin kanaatleri arasında prensip itibarile hiç bir fark ve muhalefet yoktur. Mesele müddet meselesidir. Encümen altı ay kabul etmiştir. Memleket için hangi müddet daha muvafık ise onu kabul etmek lâzımdır. Bir müntehibin hakkı iskat olunmuştur; neden ? Sandığın şurası delinip reylerin atılmasından muttali olmuştur. Kendisi intihap encümeninde değildir fakat intihaptan bir ay sonra haber verilmiştir ki hakikatan intihaba fesat karışmıştır. Bu adam, farzediniz ki memurdur. Kaymakamına, valisine mülkiye müfettişine haber verilmiştir, teftiş neticesi anlaşılmış ki hile ve fesat vardır. Fakat aradan bir ay geçtiği için takibat yapılamıyacaktır. Fakat hile neticensinde intihabına imkân verilen şey devam edecektir. Bunlar bazı memleketlerde doğrudan doğruya feshediliyor, bazılarında mahkemeye vermişlerdir. Biz de Şûrayıdevlete verdik, memleketin vus'atını istihbaratını nazarı dikkate alarak meclisi alî bir ay zarfında bunun yapılacağına kani ise bir ay kabul ederiz.

Adana mebusu Kemal bey: belediye meclisinin teşekkülünden sonra verdiği kararlar, yaptığı taahhütler, iptal halinde, ne olacaktır? sualini sordu. Dahiliye vekili bey efendi cevaben: o karar bakidir, eşhası salisenin hukuku hiç bir

.....

suretle zarar görmez, bu intihaptaki bir yolsuzluğu ortadan kaldırmak için milletin aldığı bir kefalettir, efendiler, millet, kefile diyor ki benhile yaptırmam, hileye beş altı ay sonra muttali olsam da bozarım. Dediğim gibi müddet meselesi takdirinize bağlıdır, buyurmuşlardır. Bunun üzerine müddetin üç aya indirilmesi hakkında kars mebusunun takriri reye konmuş ve kabul edilerek madde o suretle çıkmıştır.

*

* *

52 inci madde: belediye meclisinin feshi hakkındadır, kanun, intihabın iptali ile, belediye meclisinin feshini ayırmıştır. Tesih sebepleri, madde de birer birer sayılmıştır. Hükümet teklifinde iptal ve fesih ayni maddede idi. Muhtelit encümende ayrılmıştır. 52 inci maddenin müzakeresinde Ağa oğlu Ahmet bey maddenin altıncı fıkrasındaki fesh şekline itiraz etmiş ye bu fıkranın muhtar bir heyetin mevcudiyeti ile kat'iyyen kabili telif olmadığını, yolsuzluğu iddia eden makamların fesh kararını verecek makamların idari makamlar olduğunu söylemiş, mazbata muharriri cevaben Ahmet beyin Şurayi Devletçe verilecek kararları kabul ettiğini, diğerlerinin siyasî mahiyetine ve devletin belediye meclisleri üzerindeki Kontrol ,hakkına nazaran yapılacağını söylemiş, Zonguldak mebusu Celâl Sahir Bey de: Belediye meclisi siyasiyatla iştigale başlarsa buna derhal müdahele ederek içtimai hemen kapatmalı, fakat doğrudan doğruya feshe gitmemelidir demiştir.

.....

Denizli mebusu Mazhar Müfit Bey: Ahmet Beyin mütaleasının, Vali tarafından meclisin feshedilmemesine dair olduğu ve bunu kendisinin de kabul ettiğini, fakat bu maddede böyle bir şey görmediğini, yalnız, son fıkra mucibince yedek aza ile dahi meclis çalışacak şekle giremezse valinin yeniden intihap yaptıracağımı, diğer fıkraların bir kısmı icra vekilleri heyetine bir kısmı Şurayi Devlete ait olduğundan valiler belediye meclislerini fesh edecektir diye endişeye lüzum olmadığını söylemiştir.

Dahiliye vekili Beyefendi de: hukukî mütalea ve tetkika muhtaç kısımların Şurayi Devlete, siyasi kararların icra vekilleri heyetine aidiyeti maddede tasrih edildiği ve belediye hukukuna hiç bir müdahele olmadığı mealinde mühim beyanatta bulunmuş. Bundan sonra Ağa oğlu Ahmet Beyin takriri okunarak mumaileyh takririni müdafaa ve izah ederken: Eğer bir belediye meclisi çıkmışta meselâ Cümhuriyetin aleyhine idareikelâm etmişse derhal onu yakalar fevkalâde bir mahkemeye tevdi eder, cezalandırırız; fevkalâde mahkeme olmasın, alelâde mahkeme olsun bu gibi cürümler kavanini umumiyemizle taayyün etmiştir. Bunun hususî bir şeye tabi olmasına lüzum yoktur demiştir.

Dahiliye vekili Beyefendi buna cevap vermiş ve efradi milletin siyasiyat hakkında kanaatini alenen izhar etmesi ve temenniyatta bulunması demokrasinin esaslarıdır. Mevzuu bahs olan temenniyat, heyet halinde toplanan resmî bir camianın kararıdır ki cürüm teşkil eden odur.

Meselâ vazifesini tecavüz ederek cümhuriyetin ilgasına karar veren, vermiş olan bir belediye hayatta artık bir saniye

.....

duramaz Çünkü vücudile cürüm temadi eder buyurmuşlar.

Gümüşane mebusu Haşan Bey müddeiumumi onları hapseder demiş, vekil bey; edemez, kanunu cezada sarih olmıyan şeylerde müddeiumuminin hapsetmeğe hakkı yoktur. Esas budur, yani; birinci halde toplanan bir cemiyetin kanunen kendisine tevdi edilen vazifeyi tecavüz ederek siyasî kanaatte bulunmasıdır. Bunun ceza ile, mahkeme ile alakası yoktur. Bu doğrudan doğruya siyasî bir şeydir. Tabidir ki »bunun da takdiri, siyasetin tedviri kendisine tevdi edilen ve büyük meclisin itimadına mazhar olan heyete aittir, buyurmuşlardır.

Bundan sonra Samsun mebusu Etem Bey: Ahmet Beyin nazariyata saplanarak idare âmirlerine verilen salâhiyetleri tenkit ettiklerini, halbuki bir çok meselelerde nazariyatı hükümden iskat edecek fiiliyat bulunduğunu söyledi ve maddenin aynen kabulünü teklif etti. Mazhar Müfit Bey de tekrar söz alarak: Şurayi Devletin siyasî kazai hakkı yoktur, siyasî mesaili muhakeme edemez. Maddenin aynen kabülü lâzım gelir demiş ve takrirler reddolunarak madde aynen kabul olunmuştur.

(Devamı var)

K. Naci

Mahallî İdareler Umum Müdür Muavini

Mahalli İşler

Danimarkada Vilâyet Mahallî İdareleri [*]

— 11 —

Danimarka vilâyet idareleri 1849 tarihli teşkilâtı esasiye kanununun ahkâmı umumiyesi dahilinde yapılan 1867 kanunile başlar.

Danimarka mahallî idare usulü de Fransız sistemi kadar hatta valinin bazı salâhiyetlerinde bu usulden daha fazla olarak merkezciliğe yakın ve tevsii mezuniyetten uzak gibi görünür. Çünki valinin, vilâyet meclisleri üzerindeki kontrol -salâhiyeti çok geniştir, ayni zamanda mahallî teşekküllere ait

[*] Baş tarafı İdare Mecmuasının 28 inci sayısındadır.

.....

intihapta iki dereceli, yani müntahibi evvel ve sani usulüne müşabih bir şekil vardır.

*
**

Vilâyetler

Memleket 22 vilâyete taksim edilmiştir. Bunların ismi (amtskommune) dir. Danimarka vilâyetlerinin başında vali bulunur, bunun ismi (amtmand) dır. Valiler, her memlekette olduğu gibi, Hükümet reisi tarafından nasp ve tayin olunur. Vilâyette hükümetin mümessilidir. Fransız usulünü kabul eden bir çok memleketlerde olduğu gibi, Danimarka da Vali, mahallî idarelerin icra âmiridir, yalnız Fransız usulünde mahalli meclislerin vilâyet umumî meclislerinin reisleri müntahap olduğu halde burada, Belçika ve kalyada olduğu gibi vali, vilâyet meclisine riyaset eder. Vali, bütün mahallî memurları tayin hakkını haizdir.

Mahallî idarelerde hakkı intihap

Bu gibi intihaplarda kadın, erkek farkı, gözetmeksizin bütün Danimarkalılara hakkı intihap verilmiştir. Şeraiti intihap şunlardır.

A : Kendi tevellüdü itibarile danimarkalı olmak.

B : 25 yaşında bulunmak.

.....

C : Sene başından beri intihap mıntakasında ikamet etmekte olmak .

D: İntihabın icra kılındığı sene ile ondan bir sene evvelki mahallî vergi borçlarını tesviye etmiş bulunmak (Danimarka kanunu esasine göre vergi borcunu vermemiş olmak, hukukan haiz olduğu intihap hakkının fiilen ve vatani bir vazife halinde istimaline manidir.)

Başkasının yardimile geçinmek ve evini idareden aciz bulunmak ta intihaba iştirake manidir. Yani bir nisbet dahilinde fakirlik intihap hakkının istimalini tahdit eder.

*
**

Vilâyet meclisleri

Her vilâyetin bir vilâyet meclisi vardır. Bunun ismi (amstraad) dır. Danimarka vilâyetlerinden üçü, idari esbaba binaen ikişer kazaya ayrılmıştır. Bunların da birer meclisleri vardır. Bu mecliste, bilvasıta intihap usulde seçilir, yani vilâyet dahilinde ki belediye meclislerinden üçer mümessil tefrik olunmak suretile yapılır. Bu murahhasların temsil müddetleri altı senedir.

Yalnız, Vilâyet meclisine murahhas gönderen meclisler, (Sognerrad) denilen baş papaslık dairesi meclisleridir birde (Byraad) denilen ikinci bir kısım belediye meclisleri vardır ki bunlar murahhas göndermek salâhiyetini haiz değildirler. Ancak bunlar, mahallî işlerde vilâyet meclislerde teşriki me

.....

sai edebilirler. Her vilâyette encümeni daimî vazifesini görmek üzere bir icra komitesi bulunur.

*
**

Vilâyet bütçeleri

Vilâyetlerin kanun ile muayyen varidatı ve masrafları vardır. Vilâyet meclisleri, vilâyet dahilinde devlet namına vergiye merbut emlâk ve arazi üzerine muayyen bir nisbette vilâyet vergisi koyabilirler. Bundan başka vilâyet dahilinde (Sogneraad) denilen belediyelerin kendi daireleri hududu içindeki gayri menkul mallar üzerine koyduğu vergi mecmuunun üçte birini tecavüz etmemek üzere, vilâyet namına bir hisse zammolunabilir yalnız, bu vergilerin nisbeti, son üç senelik bütçeler varidatındaki vasatisini beşte bir nisbette geçmiş olursa, o vakit dahiliye nazırının tasvibi şarttır. Bundan başka, istikrazlar, vilayet namına alınıp satılacak emlâk içinde merkezin tasvibi icap eder.

*
**

.....

Danimarkada, İçtimaî yardıma son derece itina edilmiştir. Bunun için Vilâyetlerin muayyen vergileri ve buna_ mukabil mecburî masrafları vardır. Bundan maada hastaneler tesisi ve idaresi, müstevli hastalıklarla mücadele, meccani aşı ve serom tevzii, ücretli ve ücretsiz doğum evleri tesis ve idaresi vilâyetlerin mecburi vazifeleri arasındadır. Vergi nisbetlerindeki esasları ve mükelleflerin itirazlarını tetkik etmek üzere her vilâyette bir (vergiler meclisi) bulunur.

*
**

Mahallî diğer işler

Bütün medenî memleketlerde olduğu gibi yol işleri, buradada üç kısma ayrılmıştır, birisi büyük ve millî yolar, bunlar devlet bütçesinden yapılır. İkincisi, vilâyetleri birbirine ve vilâyet dahilindeki büyük şehir ve kasabaları yekdiğerine bağlayan yollardır ki bunlarda vilâyetler tarafından yapılır Üçüncüler belediye ve köylere aittir, Her vilâyette yol işlerile meşgul olmak üzere birer yol komisyonu vardır. Vilâyetler, kendilerine ait yol işlerine para efrik ve tahsisine de kanunen mecburdurlar.

*
**

.....

Sıhhî işler

Memleketin 22 vilayetiyle 4 kazasında (amtsaetgekredse) denilen sıhhiye daireleri vardır. Bu (Kredslaege) dairesi namile seksen mıntakaya ayrılmıştır. Her mıntakada (Sundh edskommition) denilen birer sıhhiye komisyonu bulunur. Bundan başka her mıntakadada birer de müstevli hastalıklar komisyonu olup vilâyet merkezlerinde bunların murahhası olmak üzere birer âlî komisyon daha vardır ki vali, bunun reisidir. Vilâyet meclisinden iki aza da bu komisyonda dahildir. Bu sıhhî teşkilât umumî hifzüssihhanın muhafazası için her nevi tedabiri sıhhiyei ittihaz ve icra ederler.

*

**

İçtimaî muavenet işleri

Danimarkada İçtimaî muavenet için kanunla ayrıca varidat temin ‘edildiğini ve bunun için de muayyen ve mecburî masraflar olduğunu zikretmiştik. Bu işlerden vilâyet merkezini ait olanlar, vilâyet meclisi riyasetinin kontrolü altında ve diğerleri belediye reislerinin nezaretinde ifa edilir. Yalnız hükümet merkezinde şehir meclisi üçüncü şubesi tarafından tedvir olunur ki, bu şubenin âmiri de şehir meclisine karşı mesuldür.

*

**

.....

Okuma ve yazma işleri

Her vilâyette, vilâyet meclisi azasile, bu aza adedine müsavi olarak vilâyet dahilindeki belediyeler tarafından seçilen murahhaslardan mürekker bir maarif meclisi, okuma ve yazma işlerini idare eder. Bundan başka, valinin riyasetinde, en kıdemli müderrisle müntahap bir azadan mürekkep mektepler komisyonu vardır. Vilâyet dahilindeki bütün mekteplerin teftişi hakkı bu komisyona aittir. Maarif meclisi ile mektepler komisyonu müştereken, vilâyet dahilinde maarif işlerine mahsus mebaliği icap eden yerlere ihtiyaç nisbetinden sarf ve idare eder.

Hatta, vilâyet maarif meclisinin, vilâyet dahilindeki kanunen muayyen mükelleflere, maarif için devletçe verilecek muavenet kâfi gelmediği taktirde, vergi tarh ve tevziine ve maarif açığını kapatmağa salahiyettardır.

*

**

Emniyet ve asayiş işi

Vilâyet meclisleri Polis teşkilâtının bakımından mes'uldürler. Polis komiserleri, hükümet reisi tarafından tayin olu

.....

nur. Belediyelere ait polis memurlarını vali tayin eder. Hükûmet reisi tarafından mansup olan komiserler erkânı vilâyetten sayılır.

(Devamı var)

K. Naci

Mahallî İdareler Umum Müdür Muavini